

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ (İÜMK)
KULLANICILARININ KİTAP YASAKLAMALARINA VE
SANSÜRE KARŞI TUTUMLARI

Ahmet DERNEK

2501150066

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Mehmet CANATAR

İSTANBUL – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : AHMET DERNEK Numarası : 2501150066
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI Danışmanı : PROF.DR. MEHMET CANATAR
Tez Savunma Tarihi : 12.12.2019 Saati : 12:00
Tez Başlığı : "İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ (İÜMK) KULLANICILARININ KİTAP YASAKLAMALARINA VE SANSÜRE KARŞI TUTUMLARI"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUyla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR. MEHMET CANATAR		KABUL
2- PROF.DR. ÜMİT KONYA		KABUL
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜSSÜN GÜNEŞ		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. ASIYE KAKIRMAN YILDIZ		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ HANEFİ KUTLUOĞLU		

ÖZ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ (İÜMK) KULLANICILARININ KİTAP YASAKLAMALARINA VE SANSÜRE KARŞI TUTUMLARI AHMET DERNEK

Düşünce özgürlüğü, temel hak ve özgürlüklerin başında gelmektedir. Nitekim düşünce özgürlüğü, kütüphane kurumunun da olmazsa olmazıdır. Kütüphaneler ancak düşünce özgürlüğünü koruyarak, geliştirerek işlevlerini yerine getirebilir ve hizmet verdiği toplumun gelişimine katkıda bulunabilirler. Bu tezin amacı, düşünce özgürlüğünü üniversite kütüphaneleri bağlamında ele almak, üniversite kütüphanelerinde düşünce özgürlüğü kısıtlamalarına değinmek, kütüphane kullanıcılarının kitap yasaklamalarına ve sansüre karşı tutumlarını ölçmek ve düşünce özgürlüğü bilinçlerini ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda, araştırmanın örneklemini oluşturan; bir derleme, üniversite ve araştırma kütüphanesi olan İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) kullanıcılarına yönelik bir anket uygulanmıştır. 680 kişinin katıldığı anket uygulaması verileri analiz edilmiş ve bulgular elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ankette düşünce özgürlüğü, sansür ve zararlı yayınlar olmak üzere üç temel boyut ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, İÜMK kullanıcılarının ankette yer alan düşünce özgürlüğü, sansür ve zararlı yayınlar boyutlarına karşı tutumlarının; yaş, cinsiyet ve öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca İÜMK kullanıcılarının düşünce özgürlüğü bilincine sahip olmalarına rağmen, birtakım değer yargılarına göre sınırlamaların gerekli olduğu yönünde tutum sergiledikleri anlaşılmıştır. Kullanıcıların zararlı yayın olarak gördükleri yayınların sansürlenmelerini, düşünce özgürlüğünü engelleyecek bir durum olarak değerlendirmedikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Düşünce özgürlüğü, Temel haklar ve özgürlükler, Sansür, Kütüphane, Tutum, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK).

ABSTRACT

ISTANBUL UNIVERSITY CENTRAL LIBRARY (IUCL) USERS ' ATTITUDES TOWARDS BOOK BANNING AND CENSORSHIP AHMET DERNEK

Intellectual freedom is at the top of the fundamental rights and freedoms. Indeed, intellectual freedom is a have to for the library institution. Libraries can only perform their functions by protecting and improving the intellectual freedom and contribute to the development of the society in which they serve. The aim of this thesis is to examine intellectual freedom in the context of university libraries, to address the limitations of intellectual freedom in university libraries, to measure the attitudes of library users towards book prohibitions and censorship, and to reveal the intellectual freedom. In this context, a questionnaire was applied to the users of Istanbul University Central Library (IUCL), which is the sample of the research and is a deposit, university and research library. The survey data of 680 participants were analyzed and findings were obtained. The result of the analyzes, three basic dimensions were found in the survey: intellectual freedom, censorship and harmful publications. Consequently, it has been observed that the attitudes of IUCL users towards the dimensions of intellectual freedom, censorship and harmful publications in the survey not differ according to age, gender and educational status. In addition, although IUCL users have a sense of intellectual freedom, it understood that they have a position that limitations are necessary, according to a number of value judgements. At the end of the surveys conducted, it was determined that censorship of publications which seems harmful by the participants was not seen as a situation to prevent intellectual freedom.

Keywords: Intellectual freedom, Fundamental rights and freedoms, Censorship, Library, Attitude, Istanbul University Central Library (IUCL).

ÖNSÖZ

Düşünce özgürlüğü, tüm özgürlüklerin temelini oluşturmaktadır. Düşünce özgürlüğü, insanın sahip olduğu temel özgürlüklerin etkin olduğu ortamların ortaya çıkmasında önemli bir ölçüttür. Bu ölçüt, modern dünyada toplumların gelişiminde, yenilenmesinde ve ilerlemesinde önemli bir etkidir. Toplumu oluşturan bireylerin istediği düşünceye özgürce erişimi, düşünme yetisini geliştirebilmesi ve dolayısıyla yeni düşünceler üretilip özgürce düşüncelerini ifade edebilmesi, düşünce özgürlüğünün bileşenlerini oluşturmaktadır. Bu noktada, bilgiye özgürce erişim ve bilgiyi özgürce yayma, kütüphane kurumunun önemine dikkat çekmektedir. Kütüphane; bilginin saklandığı, kayıt altına alındığı, düzenlendiği ve gereksinim duyan birey ve toplum erişimine sunulduğu bir kurumdur. Kuşkusuz kütüphane tüm bu işlevleri, düşünce özgürlüğünün gerektirdiği şekilde; herhangi politik, askeri, dini, sosyal ve ahlaki yargının etkisi ve baskısı altında kalmadan yerine getirerek, demokratik bir kurum olma özelliğini ortaya koymaktadır. Ancak tarihin neredeyse her döneminde, kütüphanelerde söz konusu değer yargılarından kaynaklanan kısıtlamalar uygulanmış ve bu durum bilgi kaynaklarının yakılması, yasaklanması, toplatılması ya da bir şekilde erişiminin engellenmesi şeklinde sonuçlar doğurmuştur. Düşünce özgürlüğünün sınırlandırıldığı bu uygulamalarda en çok sansür yöntemi kullanılmış ve kütüphanelerin demokratik olma özelliğinin aksine davranılmıştır.

Bilgi ve belge yönetimi alanında, kütüphane ve düşünce özgürlüğü bağlamında, daha önceden birtakım çalışmalar yapılmıştır. Türkiye’de biri yüksek lisans biri doktora olmak üzere, lisansüstü düzeyde yapılan iki çalışmada, düşünce özgürlüğü kütüphanecilik bağlamında ele alınmış; düşünce özgürlüğünün kütüphanelerde etkin olmasında kütüphaneciler ve kütüphane yöneticilerinin önemine değinilmiştir. Sorunun önemli bir boyutuna değinilen bu çalışmaların dışında, halk kütüphanesi kullanıcılarının algısını ortaya koyan bir makale de dâhil olmak üzere bir dizi çalışma mevcuttur. Ancak, düşünce özgürlüğü ve kütüphane konusunda bu çalışmaların dışında, fazla çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir.

Bu tez çalışmasıyla, düşünce özgürlüğü, sansür ve kütüphane ilişkisine değinmek; kütüphane kullanıcılarının düşünce özgürlüğüne yaklaşımlarının yanı sıra,

kitap yasaklamaları ve sansüre karşı tutumlarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın örneklemini oluşturan İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) kullanıcılarına yönelik bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Böylelikle, kullanıcıların kitap yasaklamalarına ve sansüre karşı tutumları ölçülmeye çalışılmış, düşünce özgürlüğüne yaklaşımları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma esnasında birtakım olumsuzluklarla da karşılaşmıştır. Konunun hassas olması ve düşünce özgürlüğünün hala tartışılan bir olgu olması; konuya karşı çekince oluşmasına neden olmuş ve nitekim araştırma yapılmak istenen bazı kurumlar konuya mesafeli yaklaşarak, ön yargılara sahip olmuşlardır.

Bu çalışma, tarih boyunca dünyada ve Türkiye’de sıkça tartışılan düşünce özgürlüğü konusunun, üniversite kütüphanelerinde kitap yasaklamaları ve sansür açısından değerlendirilmesi gerekliliğine olan inancım sonucu ortaya çıkmıştır. Nitekim kimi zaman toplumun güvenliği ve çıkarları düşünülerek haklı gerekçelere dayandırılan sansür, kimi zaman yetkin olmayan kişiler tarafından temeli olmayan gerekçelerle keyfi şekilde uygulanmıştır. Bu durum konuya olan merakımı artırmış ve çalışmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Çalışmanın ortaya çıkmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Mehmet CANATAR’a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın başlangıcından bu yana değerli katkılarını sağlayan ve emek veren hocam Prof. Dr. İshak KESKİN’e ve çalışmamın nitelikli olmasına yönelik yapıcı eleştirilerinden ve de emeklerinden dolayı hocam Dr. Öğr. Üyesi Güssün GÜNEŞ’e teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatımda her zaman yanımda olan ve beni destekleyen, yetiştiren aileme teşekkürlerimi ve minnet duygularımı sunarım. Değerli meslektaşım ve dostum Mustafa ÖZYÜREK’e, kıymetli mesai arkadaşım Emriye KAYA’ya manevi desteklerinden ve her defasında beni motive etmelerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım. Benim için çok değerli olan, iyi günde kötü günde yanımda olup beni destekleyen, sevgili hayat arkadaşım Neşe ERDEM’e teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet DERNEK

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL HAKLAR, DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ VE KÜTÜPHANELER

1.1. TEMEL HAKLAR VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLER.....	7
1.1.1. Temel Haklar	7
1.1.2. Temel Özgürlükler.....	8
1.2. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	9
1.2.1. Tanımsal Çerçeve	9
1.2.2. Bilgilenme Hakkı.....	13
1.2.3. Bilgiyi Yayma Hakkı / İfade Özgürlüğü.....	14
1.2.4. Sansür.....	17
1.3. KÜTÜPHANE KURUMU.....	19
1.3.1. Tarihsel Bakış	19
1.3.2. Kütüphanenin Amaçları.....	23
1.3.3. Kütüphanelerin İşlevleri	27

İKİNCİ BÖLÜM

SANSÜR VE KÜTÜPHANE

2.1.	DEMOKRATİK BİR KURUM OLARAK KÜTÜPHANELER.....	29
2.2.	KÜTÜPHANELERDE SANSÜR.....	33
2.3.	DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ VE SANSÜRE İLİŞKİN ULUSAL VE ULUSLARARASI BELGELER VE MEVZUAT	38
2.3.1.	Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre İlişkin Ulusal Belgeler.....	38
2.3.1.1.	Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi.....	38
2.3.1.2.	TKD Mesleki Etik İlkeleri	40
2.3.2.	Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre İlişkin Uluslararası Belgeler.....	42
2.3.2.1.	Kütüphane Hakları Bildirgesi (Library Bill of Rights).....	42
2.3.2.2.	Okuma Özgürlüğü Bildirgesi (The Freedom To Read Statement).....	43
2.3.2.3.	Etik Yasası (Code of Ethics).....	45
2.3.2.4.	Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü Konulu IFLA Bildirisi (IFLA Statement on Libraries and Intellectual Freedom).....	46
2.3.2.5.	İfade Özgürlüğü ve İyi Kütüphaneciliğin İlkeleri (Principles of Freedom of Expression and Good Librarians)	47
2.3.2.6.	UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi (UNESCO Public Library Manifesto)	48
2.3.3.	Sansür Uygulamalarının Gerekçeleri.....	48
2.3.4.	Düşünce Özgürlüğüne İlişkin Ulusal ve Uluslararası Mevzuat.....	51
2.3.4.1.	Ulusal Düzenlemeler.....	51
2.3.4.2.	Uluslararası Düzenlemeler.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
KULLANICI TUTUMU, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ KULLANICILARININ YAYIN SANSÜRÜNE YÖNELİK TUTUMLARI	
BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	
3.1.	TUTUM 62
3.1.1.	Tanımsal Açıklama 62
3.1.2.	Tutumun Özellikleri..... 64
3.2.	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ (İÜMK) 66
3.3.	ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ..... 68
3.3.1.	Örneklem Planı ve Verinin Toplanması 68
3.3.2.	Veri Toplama Aracının Tasarlanması..... 69
3.4.	ÖLÇEĞİN GÜVENİRLİK VE GEÇERLİĞİ 71
3.5.	VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR 82
3.5.1.	Demografik Bulgular 82
3.5.2.	Likert Tipli Ölçek Cevapları ve Değerlendirilmesi 83
3.5.3.	Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) 105
3.5.4.	Bağımsız İki Örneklem T Testi 107
3.5.5.	Hipotez Testleri..... 109
3.5.6.	Normallik Testi 111
SONUÇ VE TARTIŞMA..... 113	
KAYNAKÇA 120	
EKLER..... 132	

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Düşünce Özgürlüğü Güvenirlik Testi	72
Tablo 3.2: Düşünce Özgürlüğü Sınırlıkları Güvenirlik Testi.....	72
Tablo 3.3: Sansür Tanımlaması Bileşeni Güvenirlik Testi	73
Tablo 3.4: Zararlı Düşünceleri Çağrıştıran Sözcükler Güvenirlik Testi	73
Tablo 3.5: Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar Güvenirlik Testi.....	74
Tablo 3.6: Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar Güvenirlik Testi.....	75
Tablo 3.7: Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğüne Olan Kişisel Yaklaşımları Güvenirlik Testi	76
Tablo 3.8: Kullanıcıların Sansüre ve Kitap Yasaklamalarına Karşı Tutumları Güvenirlik Testi	77
Tablo 3.9: Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları Güvenirlik Testi	77
Tablo 3.10: Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları Güvenirlik Testi	78
Tablo 3.11: Düşünce Özgürlüğü Boyutu Güvenirlik Değerleri	80
Tablo 3.12: Sansür Boyutu Güvenirlik Değerleri	80
Tablo 3.13: Zararlı Yayınlar Boyutu Güvenirlik Testi	81
Tablo 3.14: Katılımcıların Demografik Özellikleri Cinsiyet Bileşeni	82
Tablo 3.15: Katılımcıların Demografik Özellikleri Yaş Bileşeni	82
Tablo 3.16: Katılımcıların Demografik Özellikleri Öğrenim Durumu Bileşeni.....	83
Tablo 3.17: Katılımcıların “Size Göre Düşünce Özgürlüğü Ne Anlama Gelmektedir” Sorusuna Verdikleri Cevaplar	83
Tablo 3.18: Katılımcıların “Düşünce Özgürlüğünün Sınırlarıyla İlgili Düşünceleriniz Nelerdir” Sorusuna Verdikleri Cevaplar	85
Tablo 3.19: Katılımcıların “Sansür” Kavramından Ne Anlıyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Cevaplar	88
Tablo 3.20: Katılımcıların “Aşağıdaki Sözcüklerden Hangisi ya da Hangileri Size Zararlı Düşünceleri Çağrıştırmaktadır” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.....	90

Tablo 3.21: Katılımcıların “Kütüphanelerde Hangi Tür Yayınlar Sizi Rahatsız Eder” Sorusuna Verdikleri Cevaplar	92
Tablo 3.22: Katılımcıların “Kütüphanelerde Sansür Uygulanması Gerektiğini Düşündüğünüz Yayınlar Nelerdir” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.....	95
Tablo 3.23: Katılımcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Karşı Kişisel Yaklaşımlarına Yönelik Önermelere Verdikleri Cevaplar.....	98
Tablo 3.24: Katılımcıların Düşünce Özgürlüğü ve Kütüphane İlişkisine Yönelik Önermelere Verdikleri Cevaplar	101
Tablo 3.25: Katılımcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre İlişkin Olumlu-Olumsuz Düşüncelerine Yönelik Önermelere Verdikleri Cevaplar	103
Tablo 3.26: Kullanıcıların Sansür, Düşünce Özgürlüğü ve Zararlı Yayınlar Olan Yaklaşımların ANOVA Testi.....	105
Tablo 3.27: Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü, Sansür ve Zararlı Yayınlar Bileşenleri Bağlamında Cinsiyet Değişkeninin Uygulandığı T Testi	107
Tablo 3.28: Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü, Sansür ve Zararlı Yayınlar Bileşenleri Bağlamında Yaş Değişkeninin Uygulandığı T Testi	108

KISALTMALAR LİSTESİ

AAP	: Association of American Publishers
ABA	: American Booksellers Association
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ALA	: American Library Association
ASJA	: American Society of Journalists and Authors
ECHR	: European Convention of Human Rights
IFC	: Intellectual Freedom Committee
IFLA	: International Federation of Library Associations and Institutions
IFLA/FAIFE	: International Federation of Library Associations and Institutions / Freedom of Access to Information and Freedom of Expression
IFM	: Intellectual Freedom Manual
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İÜMK	: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi
JIFP	: Journal of Intellectual Freedom and Privacy
LC	: Library of Congress
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
MSHUS	: Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi

NIF	: The Newsletter on Intellectual Freedom
OIF	: Office for Intellectual Freedom
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.B.M.M.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKD	: Türk Kütüphaneciler Derneği
TKD-DÖG	: Türk Kütüphaneciler Derneği-Düşünce Özgürlüğü Grubu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UAÖ	: Uluslararası Af Örgütü
UDHR	: Universal Declaration of Human Rights
UN	: United Nations
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

GİRİŞ

İnsanlığın en temel ve ayırt edici özelliği olan düşünceler, düşünme becerisi ve eylemi sonucu ortaya çıkan, bireylerin öğrenme, gelişme ve gelişerek değişmesini sağlayan, varlık nedenlerini açıklayan olgulardır. Düşünceler, insanlığın tarihsel sürecinde varlığını her zaman korumuş, farklı düşüncelerle etkileşimde bulunmuş, hızlı gelişebilme ve dinamikleri sonucunda yeni düşünceler ortaya çıkarmıştır. Düşünebilme eyleminin yanı sıra, sahip olunan düşünceleri aktarabilme ve yeni bilgilere erişebilme de bu durumun bir parçası olmuştur. Nitekim düşünceye sahip olabilmek için gerekli olan bilgilenme/bilgiye ulaşma ve bilgiyi aktarma koşulu, karşımıza düşünce özgürlüğü kavramını çıkarmıştır. İnsanların doğuştan gelen en temel hak ve özgürlükleri arasında düşünce özgürlüğü ilk sıralarda gelmektedir. Çünkü düşünce özgürlüğü, tüm özgürlüklerinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Düşünce özgürlüğü, insanlığın varoluşundan medeniyetin doğuşuna, tarih öncesi dönemlerden yazının icadıyla tarihin başlangıcına dek süregelen bir tartışma konusu olmuş ve hala da olmaktadır. Herkesin istediği düşünceye sahip olması, düşüncesini açıklayabilmesi ve istediği düşünceye erişebilmesi düşünce özgürlüğünün temel bileşenleri arasında gösterilmektedir. Bu bağlamda bilgilenme ve bilgiyi yayma hakkı, düşünce özgürlüğü kapsamında karşımıza çıkmaktadır. Bilgi denilince de yüzyıllar boyunca varlığını korumuş, bilginin temel merkezlerinden biri olma özelliğini yitirmemiş kütüphane kurumları akla gelmektedir.

Kütüphanelerin en önemli işlevi, bireye ve topluma düşünme becerilerinin geliştirilmesi için gerekli bilgileri sunmak ve bireyleri yeni düşüncelerle buluşturmak olmuştur. Toplumun ulusal bellek ve somut kültürel miras örneklerine sahip kütüphaneler, bu işlevi yerine getirirken hiçbir düşünceyi kısıtlamadan, erişimini engellemeden, kullanıcıları ve kaynakları arasında herhangi bir ayırım gözetmeden hizmet vermeli ve bunun sonucunda temel felsefeleri olan demokratik bir kurum olma özelliğini korumalıdır. Nitekim kütüphanelerin doğası gereği ve hammaddesinin bilgi olması gerçekliği, düşünce özgürlüğü ve kütüphaneler arasında sıkı bir bağ olduğunu gözler önüne sermektedir. Ancak bilgilenme hakkının zaman zaman kısıtlandığı, bazı yayınların birtakım nedenlerle yasaklandığı/toplatıldığı, imha edildiği, kullanıcının

kaynağa ulaşmasını engelleyici uygulamaların hayata geçirildiği bilinmektedir. Bu tür uygulamaların bir sonucu olarak kütüphanelerde sansür olgusu ortaya çıkmaktadır.

Geçmişten bugüne çeşitli dönemlerde toplumların politik, askeri, dini, sosyal ve ahlaki değer yargılarından kaynaklanan sansür uygulamalarının azımsanmayacak kadar çok olduğu göze çarpmaktadır. Antik Çağda Çin krallarının halkın aydınlanmasını engellemek amacıyla Konfüçyüs'ün eserlerini de kapsayan kitapları yaktırmaları, Orta Çağda Hristiyanlık dinine aykırı kitapların yasaklanması, ikinci dünya savaşı sırasında Nazilerin Avrupa'da kitap kıyımı yapmaları, Türkiye'de askeri darbeler döneminde sıkıyönetim sonucu yasaklı kitaplar listelerinin sürekli artması söz konusu sansür uygulamaları örneklerinin küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu uygulamaların varlığı, toplumun aynası olan kütüphanelerde de kendini göstermiştir. Kuşkusuz kütüphanelerin düşünce özgürlüğünü koruyan demokratik kurumlar olması, kütüphane yöneticileri ve bilhassa kütüphanecilerin yeterli bilinçte olmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda, düşünce özgürlüğü ve kütüphaneler konusunda, kütüphanecilik, bilgi bilimi ve mesleği kapsamında bir dizi çalışmalar yapılmış ve daha çok kütüphanecilerin anılan konuyla ilgili bilinç düzeyleri ve tutumları incelenerek, sonuçlar tespit edilmiş ve öneriler geliştirilmiştir. Hizmet veren konumunda olan ve odak noktası kütüphaneler ve kütüphaneciler olan bu çalışmaların çoğu, ayrıca hizmet alan konumunda olan kütüphane kullanıcılarına yönelik çalışmaların da gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Nitekim demokratik toplumlarda hükümetler, bir yönetim ve erk mekanizması olarak toplumun talep, öneri ve şikâyetlerini göz önünde bulundurmak, bu doğrultuda koruyucu ve düzenleyici yasalar ortaya çıkarmakla sorumludur. Bu bağlamda, kütüphane kullanıcılarının düşünce özgürlüğü bilinç düzeylerini değerlendirmek, sansür ya da benzeri uygulamalara karşı tutum ve davranışlarını ölçmek ve anlamlandırmak, Bilgi ve Belge Yönetimi disiplini çerçevesinde, kütüphanecilik ve bilgi bilim alanı açısından incelenmesi gereken bir konu olarak önem taşımaktadır.

Düşünce özgürlüğü sorunu ve sansür, çoğu alanda olduğu gibi kütüphaneler kapsamında da üzerinde çalışılması gereken, koruyucu düzenlemeler ve tedbirler doğrultusunda somut adımlar atılması ve yasalarla koruma altına alınması gereken bir konudur. Mesleki etik ilkeler, düşünce özgürlüğü ile ilgili evrensel geçerliliği olan

normlar, uluslararası sözleşmeler, yasalar, sansür ve benzeri uygulamalara karşı sivil toplum örgütleri, mesleki topluluklar tarafından alınan tavırlar konunun bir yönünü; kütüphane kurumunun bu konu üzerindeki etkisi/rolü, kütüphane kullanıcılarının söz konusu düşünce özgürlüğü ve sansür sorunsalına yönelik bilinç düzeyleri ve tutumlarını ölçmek, sansüre karşı bakış açıları ve davranışlarını değerlendirmek de diğer yönünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda **araştırmanın amacı** şu şekilde belirtilebilir:

“Düşünce özgürlüğü ve sansüre karşı kütüphane kullanıcılarının bilinç düzeyini ölçmek, sansür ve kitap yasaklamalarına yönelik tutumlarını ortaya çıkarmak.”

Araştırmanın problemi ise şu şekildedir:

Araştırmanın ana problemi “İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) kullanıcılarının bilinç düzeyleri ile düşünce özgürlüğünün kısıtlanması, kitap yasaklamaları ve sansür uygulamalarına karşı tutumları ne yöndedir?” şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın alt problemleri de aşağıdaki şekildedir:

1. İÜMK kullanıcılarının düşünce özgürlüğü hakkında bilinç düzeyleri ne yöndedir?
2. İÜMK kullanıcılarının düşünce özgürlüğü sınırları ne yöndedir?
3. İÜMK kullanıcılarının sansür ve düşünce özgürlüğü mevzuatına yönelik bilgi düzeyleri nedir?
4. İÜMK kullanıcılarının mevcut mevzuat-toplumsal değer-düşünce özgürlüğü bağlamında meseleyi oturttukları düzlem nasıldır?
5. İÜMK kullanıcıları sansür ve kitap yasaklamalarına karşı tepki göstermeleri ya da uygulamaları desteklemeleri ne tür değişkenlere bağlıdır?
6. Düşünce özgürlüğü bağlamında İÜMK kullanıcılarının kütüphane algısı nedir?
7. İÜMK kullanıcıları sansür ve otosansüre maruz bırakıldıklarını düşünüyorlar mı?

8. Kütüphanelerde sansürün İÜMK kullanıcılarının çalışmalarında herhangi bir etkisi olmuş mudur?

Belirlenen problemler doğrultusunda **araştırmanın hipotezi** şu şekildedir: “Düşünce özgürlüğü kapsamında İÜMK kullanıcıları bilinçli olmalarına rağmen, çeşitli konularda bireysel ya da toplumsal değer yargılarına göre düşünce özgürlüğünün sınırlarının olması gerektiği yönünde bir tutum sergilerler.”

Yukarıdaki ana hipotez doğrultusunda, **araştırmanın alt hipotezleri** şu şekildedir:

1. İÜMK kullanıcıların düşünce özgürlüğü boyutu tutumlarında cinsiyet, yaş ve öğrenim durumu değişkenlerine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
2. İÜMK kullanıcıların sansür boyutu tutumlarında, cinsiyet, yaş ve öğrenim durumu değişkenlerine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
3. İÜMK kullanıcıların zararlı yayınlar boyutu tutumlarında, cinsiyet, yaş ve öğrenim durumu değişkenlerine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Nicel bir araştırma olan bu çalışmada, bir derleme¹, araştırma ve aynı zamanda üniversite kütüphanesi olan; bünyesinde öğrenim gören ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencilerin yanı sıra akademisyenlere ve araştırmacılara hizmet veren İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) kullanıcıları (ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrenciler ile profesyonel ve amatör araştırma gerçekleştiren bilim insanları) **araştırmanın kapsamını** oluşturmaktadır. İÜMK’nın tercih edilmesinin temel nedeni Türkiye’nin dermesi bakımından en büyük üniversite kütüphanesi olması, yurtiçi-yurtdışı geniş bir öğrenci kitlesine ve akademik çevreye yönelik hizmet vermesidir. Ayrıca derleme ve araştırma kütüphanesi olma özelliklerine sahip olması, dermesindeki çeşitlilik, kullanıcılarının farklı düzey ve niteliklere sahip geniş bir kitleden oluşması, bu kitlenin düşünce özgürlüğü gibi kapsamlı bir konuda sahip

¹ Bir ülkede yayımlanmış her türlü yayının bir nüshasının önceden kanunla belirlenmiş kütüphanelere gönderilmesi işi derleme sürecini, bu kütüphaneler de derleme kütüphanelerini tanımlamaktadır.

oldukları bilinç ve tutumları arasında anlamlandırılabilir bir ilişkinin olması ve çarpıcı sonuçlar ortaya çıkarabilmesi ihtimalinin öngörülmesi söz konusu kütüphanenin diğer tercih nedenleri olarak sıralanabilir.

Araştırma, betimleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın kaynağı olacak olan veriler anket uygulamasıyla toplanmış, SPSS 22 programıyla analiz edilerek bulgular değerlendirilmiş, veriler arasındaki ilişkiler anlamlandırılmaya çalışılmış, ortaya çıkan sonuçların güvenilirliği test edilerek, sonuçlar değerlendirilmiştir.

Araştırma giriş, sonuç ve tartışma dışında üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında konunun önemi, amacı ve problemi açıklanmakta; amaç doğrultusunda araştırmanın problemi, hipotez ve alt hipotezleri belirlenmekte; araştırmanın kapsam, yöntem ve planı organize edilmekte ve yararlanılan kaynakların sıralamasını kapsamaktadır.

Birinci bölümde, temel hak ve özgürlüklere değinilmiş, düşünce özgürlüğü kavramsal çerçevede ele alınmış, düşünce özgürlüğünün oluşmasına zemin hazırlayan bilgilenme hakkı ve ifade özgürlüğü incelenmiş ve sansür konusuna temas edilmiştir.

İkinci bölümde, düşünce özgürlüğü, sansür ve kütüphane ilişkisine değinilmiş, mesleki, ulusal ve uluslararası bildiri, bildirge ve belgeler tartışılmış, konuya ilişkin mevzuat değerlendirmesi yapılmış ve kütüphanelerde sansür uygulamaları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, tutum konusu kavramsal çerçevede incelenmiş, özellikleri üzerinde durulmuş, çalışmanın evrenini oluşturan İÜMK hakkında bilgiler verilmiş, anket çalışmasının konusuna dayanak olan İÜMK kullanıcılarının kitap yasaklamalarına ve sansüre karşı tutumları ortaya çıkarılmaya çalışılarak, sansür olgusunun üniversite kütüphaneleri açısından değerlendirilmesinin önemi, amacı ve problemi tartışılmış, anket çalışmasıyla elde edilen veriler değerlendirilmiş, bulgular arasındaki ilişkilerin anlamlandırılabilmesi üzerinde durulmuştur.

Sonuç ve tartışma kısmında, araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiş, söz konusu sonuçlar arasında ilişkiler ortaya konulmuş ve öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL HAKLAR, DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ VE KÜTÜPHANELER

1.1. TEMEL HAKLAR VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLER

1.1.1. Temel Haklar

Temel haklar, toplumsal hayatın varoluşundan günümüze dek süregelen, ulusal ve uluslararası boyutta kabul gören haklar bütünüdür. İçinde bulunduğu toplum ve zamana göre değişkenlik gösterse de, temel felsefesinde adalet ve dolayısıyla hukuku barındıran temel haklardan bahsetmek için önce hak kavramını incelemek yerinde olacaktır.

Hak, en genel anlamıyla hukuka uygunluk demektir. Zaten hukuk da kökeninde haklar demek olup, hak ve hukuk kavramları arasında doğrudan bir ilişki vardır. Nitekim hak hukuku doğururken, hukuk da hakları korumakla yükümlüdür (Karagöz, 2002: 273). Türk Dil Kurumu (TDK), hak sözcüğünü “adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç” olarak tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2019). Bu bağlamda düşünüldüğünde temel haklar, insanların doğumlarıyla elde ettikleri ve ölümlerine kadar ellerinde bulundurdıkları, kendilerine ayrılmış en doğal kazançlarıdır.

Bireylerin temel haklarını tam anlamıyla kullanabilmesi, devletin söz konusu hakları korumaya yönelik ortaya çıkardığı düzenlemelerle ilişkilidir. Nitekim toplumsal hayatta kullanılan ve devlet tarafından tanınan hakların kaynağı temel haklara dayanmaktadır. Örneğin, devletin eğitim kurumları açması ve bireylere bu kurumlardan yararlanma hakkı vermesi, bireyin temel hakkı olan eğitim hakkına dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bireyler doğuştan gelen temel haklarının korunmasını devletten istemiş, toplumsal hayatı düzenleyen devlet de bu hakları bireylere tanımış ve gözetmiştir. Devletin en önemli görevleri arasında görülen temel hak ve özgürlüklerin korunması, devletin meşruiyetine katkı sağlamıştır (Hakyemez, 2002: 19). Ancak hak kavramı, kendi felsefesinde örgütlü toplumun, yani devlet ögesinin yaratılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bireyin örgütlü toplumda yalnız başına

hakkını elde edemeyeceği, devletin hak ve özgürlüklerine sahip çıkması karşılığında, toplumsal hayat gereği bazı sınırlamaları kabul ettiği fikri egemendir (Karagöz, 2002: 273). Nitekim ister ulusal anayasalarda, ister uluslararası hukuk kurallarında olsun temel haklar ve özgürlükler mutlak olmayıp, gerekli nedenler oluştuğunda sınırlamaların getirilebileceği kabul görmektedir. Bu nedenler, her hak ve özgürlük için ayrı ayrı belirtilerek neredeyse evrenselleşmiştir. Ulusal anayasaların yanı sıra, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS) gibi uluslararası geçerliliği olan düzenlemeler; “başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması”, “genel ahlâk”, “kamu düzeni”, “ulusal güvenlik”, “kamu emniyeti”, “ülkenin ekonomik refahı”, “dirlik ve düzenin korunması”, “suç işlenmesinin önlenmesi”, “sağlığın korunması” konuları gibi evrenselleşmiş nedenler gösterilerek temel hak ve özgürlükleri sınırlandırabileceğini göstermiştir (Korkut, 2006: 77).

1.1.2. Temel Özgürlükler

Özgürlük, en genel tanımıyla özgür olma durumudur. TDK (2019) özgürlüğü, “herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbesti” olarak tanımlamaktadır. İnsan düşünebilen, seçebilen ve eylemde bulunabilen bir varlıktır. Dolayısıyla özgürlük, “düşünme” ve “davranma” eylemi bakımından herhangi bir engellemeye maruz bırakılmama halidir.

Özgürlük soyut bir kavramdır. Bu nedenle gerek siyasal teorilerde gerek toplumsal ve sosyal teorilerde özgürlük kavramı üzerinde hemfikir olunan bir tanım bulunmamaktadır. Çünkü her düşünce, özgürlüğü kendi fikirlerine dayanak olacak şekilde yorumlamaktadır. Bir başka deyişle özgürlük, “bireyin devlet ve diğer bireylerin müdahalesi dışında yaşaması” şeklinde tanımlanmaktadır (Dursun, 2009: 3).

Özgürlükler içinde temel özgürlükler diye nitelendirilen ve -aynı temel haklar gibi- doğum ile başlayan özgürlükler ön plana çıkmaktadır. Özellikle liberal demokrasilerde bu özgürlükler, bireyin ve dolayısıyla halkın refah içinde yaşamasını sağlamakta, bireyin kişisel üretiminden, kendine ve topluma katkısına kadar yaşam sürecini desteklemektedir. Bir başka deyişle, temel özgürlükler insan haklarının özünü

oluşturmakta ve insan varlığının her yönüyle gelişmesini sağlamaktadır (Karagöz, 2002: 274).

Dünya genelinde temel hak ve özgürlükler bağlamında evrenselleşen mutlak düzenlemeler mevcut değildir. Bunun en büyük nedeni, devletlerin yönetim biçimini oluşturan rejimleri, demokrasiyi içtenselleştirme yönelimleri, temel hak ve özgürlükleri yorumlama şekilleriyle ilişkilidir. Ancak temel hak ve özgürlüklerin korunmasında ve kullandırılmasında haklı ve gerekli gerekçeler dışında taviz vermeyen devletlerde, halkın refah seviyesinin daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

1.2. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

1.2.1. Tanımsal Çerçeve

İnsan doğası gereği düşünebilen, üretebilen bir varlıktır. Dolayısıyla insanın var olmasıyla düşünme eylemi de başlar. Bu düşünsel eylem düşünce yetisinin gelişmesiyle beraberinde düşünce özgürlüğünü ortaya çıkarır. İnsanlık tarihi kadar eski olan ve temel haklardan bir başka deyişle doğal haklardan kabul edilen düşünce özgürlüğünün birçok tanımına rastlamak olanaklıdır.

TDK (2019), düşünce özgürlüğünü, “Düşüncenin dış baskı ve yasaklarla sınırlandırılmaması, fikir hürriyeti” olarak tanımlamaktadır. Gülle (1997: 17), düşünce özgürlüğünü tanımlarken, düşünceyi “düşünsel etkinliğin kapsamında bulunan her şey” ile özgürlüğü “tam egemenlik hakkına sahip olma” şeklinde tanımlayarak, ancak iki kavramın yan yana gelmesiyle birbirini tamamlayabileceğini savunmuştur. Bu savın ışığında “insan beyninin sınırsız düşünsel alanından gelip geçen her tür düşünce, özgürlük kavramının doğasına uygun bir şekil ve anlamda ifade edildiği zaman bir anlam kazanır. Buna da yaygın bir tanımlama ile “düşünce özgürlüğü” (intellectual freedom) adı verilmektedir” şeklinde bir tanım yapmıştır (Gülle, 1997: 17).

Düşünce özgürlüğü bir başka tanımda, “düşünce özgürlüğü insanın herhangi bir konuda istediği biçimde düşünme hakkıdır. Bu düşüncelerini ya da inançlarını kendince uygun gördüğü biçimde ifade edebilmesidir. Tüm iletişim araçları

aracılığıyla hiçbir biçimde engellenmeden tüm bilgiye ve fikirlere ulaşabilme hakkıdır” diye tanımlanmaktadır (Sağlamtunç, 1994: 176).

Kızılkın (1994: 8) düşünce özgürlüğünü, “düşüncenin oluşması, açıklanması ve edinilmesi sürecinin kısıtlama olmadan gerçekleştiği bir iletişim ağıdır” şeklinde belirtmiş ve bu ağın herhangi bir noktasında aksaklığın meydana gelmesini, toplumun düşünsel, kültürel ve diğer alanlarda gelişiminin sağlıklı olacağını dile getirmiştir.

Her ne kadar düşünce özgürlüğüne yönelik tanımlar çeşitli olsa da, verdikleri ana fikirler noktasında birbirlerine benzerlik göstermektedirler. Hukuk literatüründe ve siyasal bilimlerde düşünce özgürlüğünün insan beynindeki düşünme aşamasını henüz kavrama yansıtmayan tanımlarda, “düşünceyi açıklama özgürlüğü”, “düşünceleri ifade özgürlüğü” gibi kavramlara da rastlanmaktadır (Hakyemez, 2000: 36). İlal (1975-1976: 168’den aktaran Hakyemez, 2000: 36) düşünceleri ifade özgürlüğünü “bireyin her türlü bilgi kaynağına ulaşabilmesi ve bu kaynaklardan alarak oluşturmuş olduğu düşüncelerini diğer bireylere aktarabilmesidir” diyerek düşünce özgürlüğünü açıklamıştır.

Aliefendioğlu ise düşünce özgürlüğünün yerine “düşünsel özgürlük” demeyi yeğlemiş ve şu şekilde tanımlamıştır: “Düşünsel özgürlük, en kısa biçimde, kişinin özgür düşünme yetisine sahip olması yanında, düşünce ve kanılarını serbestçe açıklayabilmesi anlamına gelir. Düşünsel özgürlük aynı zamanda başka düşüncelere ulaşabilme özgürlüğünü (haber alma, bilim ve sanat öğrenme özgürlüklerini); din ve vicdan özgürlüğünü de içerir. Bireysel ya da örgütlü olarak düşünce doğrultusunda davranabilme, eylemde bulunabilme bu özgürlüğün unsurlarıdır (Aliefendioğlu, 1995-1996: 12).

Düşünce özgürlüğü hem bünyesinde birden fazla özgürlük barındırdığından hem de farklı alanlarda çalışma konusu olma özelliğinden ortaya çeşitli kavram ve tanımlar çıkmaktadır. Düşünce özgürlüğünün kapsamını Ekici ve Yılmaz (2013: 18), “insanın düşünme eyleminin engellenmemesi, düşünmenin ürünü olan düşüncenin yazı, resim, konuşma gibi değişik yollarla ifade edilmesi, açıklanması, açıklanan düşünceye diğer insanların erişiminin engellenmemesi” şeklinde belirtmişlerdir. Özetleyecek olursak, düşünce özgürlüğü, sadece düşünebilme eylemi ya da özgürce

düşünebilme eylemiyle sınırlı değildir. Düşünebilmek için bilgiye ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç da bilgilenme hakkını ortaya çıkarmaktadır. Bilgilenme sonucu ortaya yeni düşünceler çıkmakta ya da mevcut düşünceler gelişmektedir. Bu düşünceler de başkalarına aktarıldığında yeni düşüncelerin tekrar ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim Soysal (1999: 147), düşüncenin paylaşılabildiğinde bilgi özelliği kazandığını dile getirmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, düşünce özgürlüğünün sağlandığı ortamlarda düşüncelerin gelişmesi, yeni düşüncelerin ortaya çıkması kendi dinamiklerinde çok olağandır. Kaldı ki, mevcut düşüncelere erişmeden yeni düşüncelerin ortaya çıkması, üretilmesi de imkansızdır (Çakmak ve Yılmaz, 2012: 419).

Düşünce özgürlüğü, her ne kadar tarih boyunca önemini korumuşsa da, özellikle bilginin gittikçe çeşitlendiği ve arttığı günümüz bilgi çağında, toplumların gelişimine, yeniliklere ayak uydurabilmesine, kalkınmasına kritik katkılarda bulunur. Bilgiye olan ihtiyaç, yeni bilgi üretilmesine; yeni bilgi üretilmesi de yeni düşüncelere gereksinim duyar. Keseroğlu (1996: 15-16), düşünce özgürlüğünü üç adımda anlatmakta; birinci adımı bilgi kaynağına, ikinci adımı düşünme yetisine ve son adımı düşünceleri herhangi bir yöntemle aktarabilmeye bağlamaktadır. Nitekim Kızılkın da (1994: 8) düşünce özgürlüğünden asıl kastın “düşünsel etkinlik özgürlüğü” olduğunu ve bunun düşünme yetisiyle sınırlı kalmayarak, düşüncelerin özgürce açıklanabilmesi ve insanların bu düşüncelere kısıtlanmadan ulaşabilmesini kapsadığını belirtmektedir.

Demokratik ya da demokrasiyi içtenselleştirmiş toplumlarda düşünce özgürlüğü son derece etkindir. Demokrasinin temel özgürlükleri hâkim kıldığı sistemlerde, düşünce özgürlüğünün demokrasiyle ilişkisi salt bir özgürlükten çok daha fazlasıdır. Nitekim demokrasi kuramcılarında Montesquieu, düşünce özgürlüğünü en önemli özgürlük olarak nitelendirmiştir. İnsanı yaratıcı, dinamik ve erdemli bir varlık olarak tanımlayan Montesquieu, bu niteliklerin ancak özgür bir ortamda gelişebileceğini vurgulamıştır (Kavra, 1989: 83'ten aktaran Çelik ve Tonta, 1996: 1).

Demokratik kurumların ve ortamın gelişmesi ve sürdürülmesi, düşüncenin özgürce ifade edilebilmesine bağlıdır (Çelik ve Tonta, 1996: 1). Doğal olarak düşünce demokratik ortamlarda gelişir ve düşünen toplumu ortaya çıkarır. Düşüncelerin

kısıtlandığı, düşünce özgürlüğünün sınırlandırıldığı toplumlarda demokrasiden bahsedebilmek olanaklı değildir (Alaca ve Yılmaz, 2015: 2). Düşünebilen, düşündüklerini aktarabilen ve yeni düşüncelere dolayısıyla bilgiye ulaşabilen bir toplum, yeniliklere ve gelişime açıktır. Demokrasinin en temel normu olan halkın kendi kendini yönetmesi de ancak düşünebilen bir toplumun varlığıyla olur.

Düşünce özgürlüğü, bireylerin önce kendilerini anlama ve bu anlayış doğrultusunda sahip olunan bilgi ve fikirlerle kendi yollarını çizmelerine katkıda bulunur. Düşünce özgürlüğünü reddeden toplumlar aslında demokrasiyi reddederler (Cooper, 2010: 218). Kimsenin kimse yerine düşünmediği, bir zümre ya da topluluğun çıkarları uğruna herhangi bir kişiyi yanlış yönlendirmediği bir toplum; kendi seçimlerini yapabilen, kendisine ve ait olduğu topluma faydalı olabilecek tercihlerde bulunabilen, düşünebilen insan ögesine bağlıdır. Fikirleri tartışma, görüşleri tasarlayıp özgürce sunma özgürlüğü bulunmayan kişi ya da toplumlarda demokrasi ve özgürlükten bahsedilemez. Nitekim yeni düşüncelere açık olmayan bir ideolojiye, iktidara ya da bir dogmaya karşı fikirleri ifade etme özgürlüğünün olmadığı ülkelerde, bir hükümet, ideoloji ya da dogmayı seçme özgürlüğü de bulunmamaktadır (Byrne, 2000: 58).

Düşünce özgürlüğünün ileri derecede uygulandığı ülkelerde toplum daha iyi yönetilir. Bunun en büyük nedeni düşünce özgürlüğünün çıktısı olarak toplumdaki farklı sorunlara farklı çözümler sunulabilme imkanının artmasıdır. Alternatif çözümlerin arttığı bir ortamda, en doğru ve rasyonel çözümlere ulaşmak son derece olağandır (Hakyemez, 2000: 42). Serbest bir tartışma ortamında yanlıgılar gün yüzüne çıkabileceği gibi yeni düşünce ve fikirlerle sürekli gelişen bir toplumun varlığından da söz etmek olanaklı olabilmektedir.

Tanımlar ve açıklamalar ışığında düşünce özgürlüğünün sadece bir özgürlükle açıklanamayacağı açıktır. Düşünce özgürlüğü aklın özgürlüğüdür (Sağlamtunç, 1994: 176). Aklın doğru ve etkin bir şekilde işleyebilmesi de özgürlüklerin ön şartı olan düşünce özgürlüğünün içerisinde barındırdığı özgürlüklere bağlıdır.

1.2.2. Bilgilenme Hakkı

Düşünce özgürlüğü, işlevini tamamlayabilmesi için bilgilenme hakkına ihtiyaç duyar. Bilgilenme bireyin hem kişisel entelektüel seviyelerine hem de yeni düşüncelerle bilgi üretmelerine katkıda bulunmaktadır. Bireylerin istenen düşüncelere erişebilmesi, bilgilenme eylemi olarak karşımıza çıkar. Bilgilenme eyleminin çıktıları ise yeni bilgiler ve düşünceler olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla toplumun her yönden gelişimini sağlayan yeni bilgiler gittikçe “genişleyen bir döngü” haline gelir (Ekici ve Yılmaz, 2013: 19). Nitekim, özgür insanı “özgürce düşünebilen ve kanaatlerini özgürce ifade edebilen insan” olarak nitelendiren Çelik ve Tonta (1996: 1), bunun ön şartını da “doğru, çarpıtılmamış bilgiye erişim hakkıdır” şeklinde belirtmektedir.

Çelik ve Tonta’ya göre (1996: 2), “düşünce özgürlüğünün “olmazsa olmazı”ı (sine qua non) bilgi edinme özgürlüğüdür” ve bilgi edinme özgürlüğü, başkalarının düşünceleri ve görüşleriyle ilgilenmenin yanı sıra devlete ait bilgilere ulaşmayı da kapsamaktadır. Bu bağlamda bilgi edinme özgürlüğünün sınırlandırılması da her zaman bir tartışma konusudur. Özel bilgilere erişim, kamu düzeni, mahremiyet, ulusal güvenlik, kişilik haklarının korunması, devlete ait gizli bilgiler vb. gerekçeler, bilgi edinme özgürlüğünün sınırlandırılmasına dayanak olarak gösterilmektedir. Nitekim hiçbir özgürlüğün sınırsız olamayacağı da doktrinlerde göze çarpmaktadır. (Çelik ve Tonta, 1996: 2). Ancak bilgi edinme özgürlüğü, devlet tarafından üretilen ve devlete ait bilgileri de kapsamaktadır. Bu açıdan bakıldığında bilgi edinme özgürlüğünün, devlete ait bilgileri içermesi ve dolayısıyla bilgi edinme özgürlüğünün gizlilik esasıyla beraber ayrıca ele alınması gerektiği, söz konusu devlete ait ve devlet tarafından üretilen bilgilerin yine devlet arşivlerine yönelik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Buna karşın bilgilenme hakkı, edebiyat, bilim, sanat, felsefe, din vb. konularda üretilen bilgilere erişimi kapsamakta ve düşünsel etkileşim ağında konumuz gereği üzerinde durulması gereken nokta olarak değerlendirilebilmektedir.

Düşünce özgürlüğü kapsamında önemli bir etken olan bilgilenme hakkı, bireyin dolayısıyla toplumun bilgilenerek yeni bilgiler ve düşünceler üretmesine olanak sağlamaktadır. Bu yeni bilgi ve düşünceler kuşkusuz bireyin ve toplumun kalkınmasında önemli rol oynamaktadır. Nitekim International Federation of Library

Associations and Institutions (IFLA), 2014 yılında Birleşmiş Milletler'e (BM) yönelik yayınladığı “Bilgiye Erişim ve Kalkınma Konulu IFLA Lyon Deklarasyonu” ile bilgiye erişim ile kalkınma arasındaki ilişkiye değinmiştir. Bildirgede bilgilenme hakkının insanın hayatını değiştirebilecek nitelikte olduğu, özellikle dezavantajlı kesimin bilgilenme hakkıyla gelişip aşağıda sıralanan konularda gelişerek kalkınabileceği üzerinde durulmuştur

- “Sivil, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanımı.
- Ekonomik olarak aktif, üretken ve yenilikçi olma.
- Yeni beceriler kazanma ve kullanma.
- Kültürel kimliği ve ifadeyi zenginleştirme.
- Karar verme sürecinde yer alma ve aktif bir sivil topluma katılma.
- Kalkınma sürecinde karşılaşılan zorlukların aşılması için toplum temelli çözümler üretebilme.
- Hesap verebilirlik, şeffaflık, iyi yönetim, katılım ve güçlendirme konularını güvence altına alma.
- Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kamu ve özel sektör çalışmalarındaki ilerlemeyi ölçme” (International [IFLA], 2014).

Düşünce özgürlüğü, düşünebilme yetisi ve bilgilenme hakkının yanında sahip olunan bilgiyi açıklama ve yayma hakkını ya da daha geniş anlamıyla ifade özgürlüğünü temel almaktadır. Çünkü ifade edilemeyen, açıklanamayan ve herhangi bir etkileşimde bulunamayan, zihne hapsolmuş bilginin kişiye de topluma da herhangi bir yarar sağlayamayacağı açıktır.

1.2.3. Bilgiyi Yayma Hakkı / İfade Özgürlüğü

İfade özgürlüğü farklı şekillerde yorumlanmış, kavramsal olarak fikir birliğine varılamamış bir özgürlüktür. Bu konuda birbirinden ayrı tanımlamalar yapılmışsa da, genel olarak bazı temel etkenler üzerinde durulmuştur. Bazı bilim insanları ve yazarlar, ifade özgürlüğünü, “insanın kendi düşüncelerini başkalarına aktarabilme, onlarla paylaşabilme, yayabilmesi” (Kuzu, 1996: 34’den aktaran Bozkurt ve Dost, 2002: 47) olarak değerlendirmektedir. Erdoğan (2001: 8) ise ifade özgürlüğünü, “bir düşünce,

inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçı yoldan açığa vurulmasının (izharının) veya dış dünyada ifade edilmesinin serbest olması demektir” şeklinde açıklamıştır (Bozkurt ve Dost, 2002: 47). Bu bağlamda bilgiyi yayma hakkının ön plana çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bir diğer görüş ise düşünceleri açıklayabilmenin yanı sıra, her türlü bilgiye düşünceye erişebilme, bu düşünceler arasında seçim yapma ve bunları dışa vurma ya da vurmama serbestisini esas almaktadır (Sunay, 2000: 528). Bu bakımdan düşünüldüğünde ifade özgürlüğünün haberleşme, enformasyon, düşünme ve düşünceyi yayma özgürlüklerini de kapsadığı göze çarpmaktadır (Bozkurt ve Dost, 2002: 47-48). Bu nedenle bilgiyi yayma hakkı yerine ifade özgürlüğü kavramını kullanmak düşünce özgürlüğü pratiğinde yerinde olacaktır.

İfade özgürlüğü, “sözlü ve yazılı anlatım, sanatsal gösterim, kişisel görünüm ve görüntü tercihi, gösteri, yürüyüş, toplantı yapma ve örgütlenme gibi özgürlüklerin hepsini içine alır.” (Erdoğan, 2001: 1). Dolayısıyla edebi bir eser yayınlamak, resim ya da heykel yapmak, dernek ya da herhangi bir sivil toplum örgütü kurmak, bir toplantıya katılmak, bir konuda görüş belirtmek ifade özgürlüğü kapsamında yer almaktadır.

İfade özgürlüğü demokrasilerin vazgeçilemez şartlarından biridir. Bunun en büyük nedeni, devlet ve yönetim mekanizmasıyla talepler doğrultusunda yoğun muhataplık ilişkisidir. Bir ülkede ifade özgürlüğünden bahsedebilmek için, o ülkenin ulusal hukuk sisteminde ifade özgürlüğünün korunması ve düzenlenmesine yönelik mevzuatın eksiksiz olması, özellikle anayasal düzeyde güvence ve garanti altına alınması koşuluna ihtiyaç duyulmaktadır. Bir kişinin düşüncelerini açıklamasından, ifade edebilmesinden dolayı devlet ya da herhangi bir otorite ve grubun baskısıyla karşı karşıya kalmaması gerekmektedir (Erdoğan, 2001: 2).

Demokrasi halkın sesinin temsil edilebilmesi anlamına gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde, iyi işleyen çoğulcu demokrasilerin ya da demokrasiyi içtenselleştiren toplumların önemli yapı taşlarından birinin ifade özgürlüğüne bağlı olduğu savunulmaktadır. Toplumun, halkın en küçük birimini oluşturan bireylerden sivil toplum örgütlerine kadar kendini ifade edebilme ve düşünceyi açıklayabilme özgürlükleriyle donatıldığı görülmektedir. Halkın kendi geleceğini ilgilendiren

konularda düşüncelerini açıklayabilmesi, yönetime katkıda bulunabilmesi hem yöneticilerin hem de yönetilenlerin doğru düşünceye ulaşabilmesi açısından önemlidir. Kaldı ki demokrasilerin özünde eleştiri, yorum ve muhalefet son derece normal karşılanmaktadır. Fikir aşılama da ifade özgürlüğü içinde değerlendirilebilirken şiddete yol açmış fikirler özgürlük kapsamının dışında kalmaktadır (Bozkurt ve Dost, 2002: 48-49).

Düşünebilme özelliği, insanı diğer tüm canlılardan farklı kılmaktadır. Düşünebilen insan, sürekli mevcut şartları zorlayan, yenilikler üreten, gelişim sağlayan, dolayısıyla yaşama değer katan bir unsurdur. Nitekim insan sürekli değişmeye mecbur olan dinamik bir varlıktır. Değişimin olabilmesi için de düşünme şarttır. Bu bağlamda düşünmenin insanın doğasında olduğu bir gerçektir. İnsanın kendi kendini inşa etmesi, bir bakıma kendini gerçekleştirmesinde düşüncenin ürünü olan ifade özgürlüğü ön plana çıkmaktadır (Durul, 2018: 116-117). Geçmişten günümüze farklı alanlarda yoğun mücadelelere neden olan; ortaya çıktığı ortamlarda özellikle dini, ahlaki, siyasi ya da toplumsal değer yargıları mazeret gösterilerek engellenmeye çalışılan ifade özgürlüğü, varlığını korumuş ve toplumların siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel v.b. öğelerine katkılar sunmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken husus, şiddet içeren, şiddete özendiren, özel hayatın gizliliğini ihlal eden, toplumsal değerleri aşağılayan, kamu ve toplum güvenliğini tehlikeye atan, devlete yönelik açık tehlike oluşturan ve devlet bütünlüğünü tehdit eden, suça özendiren art niyetli düşüncelerin ayırt edilebilmesidir. Nitekim bu gerekçeler gösterilerek sınırlanan düşünceler, ifade özgürlüğünün koruma alanına girmediğinden sınırlamaya yönelik temelsiz bir mazeret olarak nitelendirilmemelidir. Özetleyecek olursak, ifade özgürlüğü düşüncenin oluşmasından dışa vurulmasına kadar tüm aşamalarda son derece önemli bir özgürlüktür. Nitekim bilgilenme hakkının kullanılabilmesi için edinilen bilginin başkası tarafından ifade edilmesi yani ifade özgürlüğünün tesis edilmesi gerekmektedir.

Düşünce özgürlüğünün sınırlandırılması karşımıza sansür kavramını çıkarmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde çalışmamız için önem arz eden sansür kavramını incelemek, uygulamalarına değinmek, etki ettiği alanlara değinmek gerekmektedir.

1.2.4. Sansür

Kökeni Latince “censere” kelimesine dayanan sansür sözcüğü, değerlendirmek, değer biçmek anlamına gelmektedir. Türkçeye Fransızca “censure” sözcüğünden geçen sansür sözcüğünün “yasaklamak” anlamını taşıdığı düşünülmesine rağmen; “sansür, her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükümet tarafından önceden denetlenmesi anlamına gelmektedir.” Ancak önceleri denetlemek otorite ya da egemen sınıflar için kontrol anlamına geldiği için denetlenen yayınların, eserlerin çoğunun yasaklanması, yanlış anlamlandırılan sansür kelimesinin işlevinin doğru şekilde tanıma yansımaya yol açmıştır (Güner, 2015: 15-16).

Sansür Türkçe sözlükte, “her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükümetçe önceden denetlenmesi işi, sıkı denetim”; aynı sözlüğün bir diğer tanımında “her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin yayınının ve gösterilmesinin izne bağlı olması, sıkı denetim” şeklinde açıklanmaktadır (TDK, 2019). Bir başka tanımda, Kızılkın (1988: 161) sansürü “her türlü düşün ve sanat ürününün siyaset, din, dil ve ahlak açısından sakıncalı olduğu gerekçesiyle üretiminin, dağıtımının, ödünç verilmesinin veya satılmasının yasaklanması veya engellenmesidir” şeklinde tanımlamıştır.

Sansürün tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bunun altında yatan nedenler dönemlere göre çeşitlilik gösterse de geleneksel yasakçılığın bir ürünü olarak günümüze dek varlığını devam ettirmiştir. Kimi zaman kavramsal olarak farklı sözcüklerle dile getirilse de; genel olarak sansürün yasaklama, kısıtlama, denetleme ve engelleme kavramlarıyla (Alaca ve Yılmaz, 2014: 7) nitelendirildiği görülmektedir. Bayzan (2009: 386), son yıllarda özellikle bilgi teknolojilerinin ve internet kullanımının artmasıyla gündeme gelen “filtreleme” sözcüğünün de bir kısıtlama olduğunu; bu nedenle filtrelemenin de sansür anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Özellikle bir otorite tarafından uygulandığında sansür ile filtreleme kavramlarının aynı anlamı taşıdığı ve çoğu zaman filtrelemenin sansür uygulamasının teknik bir ifadesi olarak kullanıldığı görülmektedir (Henkoğlu ve Yılmaz, 2013: 218).

Gülle (1997: 26) sansürü, “düşünce özgürlüğünün kısıtlanması veya baskı altına alınması için başvurulmuş en temel yöntem olan sansür; çoğunlukla yeniye veya

değişik olana karşı çıkılan ve günümüze kadar ulaşmış geleneksel yasakçı anlayışın bir göstergesidir” şeklinde tanımlamıştır. Sansür, bilgi ve düşüncelerin tehlikeli ve sakıncalı oldukları gerekçesiyle bireyler, gruplar ve devlet görevlileri tarafından engellenmesidir. Devletin gücünün kişiler ve toplum üzerinde yasaklayıcı ve engelleyici dayatmalarla hissettirilmesi, kişilerde sansürlenene düşünce ve bilgiye karşı ön yargı oluşturulması, kendi fikirleriyle değerlendirmelerine izin verilmemesidir (American Library Association [ALA], 2011).

Sansür, ortaya yeni çıkan bir olay değildir. Tarihsel açıdan incelendiğinde düşüncelerin kısıtlanması ve baskılanmasında araç olarak kullanılan sansür uygulamalarına rastlamak olanaklıdır (Dafiaghor, 2011: 160’dan aktaran Canata, 2016a: 621). Örneğin, demokrasinin ilk ortaya çıktığı Atina’da, dini bir gerekçe olarak ve o dönemde bir yaşam biçimi olan “ortodoksi”ye zorlama yolu olarak sansür kullanılmıştır. Buna ek olarak, eski Roma’da ifade özgürlüğü, sadece otorite sahiplerine ayrılmış ve Ovid ve Juvenal gibi şairlerin eserleri yasaklanmıştır. İmparator Neon, eleştirmenleri sınır dışı etmiş ve kitaplarını yakmıştır (Dafiaghor, 2011: 160). Ancak modern dünyada sansürün geçmişe nazaran artmış olması düşünce özgürlüğü açısından şaşırtıcı ve karamsar bir sonuçtur (San, 1969: 236). Önceleri dinsel otoritenin emrinde görülen sansür daha sonra siyasal otoritenin emrine geçmiş ve işbirliği içinde uygulamalar yürütülmüştür (Kızıllan, 1994: 10). Nitekim Hannabuss ve Allard (2001: 81), sansürün asla ölmeyeceğini şekil değiştirerek karşımıza çıkacağını belirtmişlerdir.

Sansür kötüye kullanılmak istendiğinde, düşünce özgürlüğü için gerçek bir tehdittir. Tarih boyunca sansür ile bilgi ve düşüncelerin erişiminin ve yayılmasının önlenmeye çalışıldığını ve bu yapılırken neden olarak müstehcenlik, güvenlik riski, zararlı düşünceler argümanlarının kullanıldığı görülmektedir. Oysa asıl nedenler, bireylerin ya da grupların, düşünceleri ve bilgileri değer yargılarına göre anlamlandırıp; ahlaki, dini, etnik, ırksal, politik ve felsefi temellere dayanan materyallere erişimi engellemeye çalıştıkları görülmektedir (Cooper, 2010: 219).

Gülle (1997: 27), sansürü uygulama yönüyle “dolaylı”, “örtülü (gizli)” ve “doğrudan (önleyici)” olmak üzere üç boyuta ayırırken, Kızıllan (1994: 10) ise,

sansürü devlet kuruluşlarının uyguladığı resmi sansür ve düşünce üretenlerin baskılar sonucu kendi kendilerine uyguladıkları otosansür olarak gruplandırmaktadır. Sansür konusu olan düşüncelerin çoğu zaman yeni bilgiler olması, kişilerin ya da toplumun bu düşüncelere yönelik bir değerlendirme yapmalarına olanak verilmemesi, sansür uygulamalarının insan düşüncesine ve kabiliyetine yönelik bir hakaret olarak algılanmaktadır. Nitekim her bireyin; dini, siyasi, ahlaki, felsefi, edebi ve sanatsal alanlarda değerlendirme yapma, kendisi için doğruyla yanlış yorumlayabilme hakkının olması gerekmektedir. Bireyi zararlı yayınlardan, düşüncelerden koruma anlayışı adı altında sansür uygulanması, despotik bir yönetim tarzını ortaya çıkarmaktadır. İnsanlar adına iyiyi ve kötüyü belirlemek, onlar adına tercihlerde bulunmak da yönetenlerin işi olmayıp, despotik yönetimin bir ürünüdür (Karaca, 2012: 314). Toplum ve devleti nesnel tehditlerden korumak ve bireylerin hak ve özgürlüklerini huzur içinde kullanabilmelerini sağlamak gibi haklı nedenlere ve evrensel geçerliliği olan gerekçelere dayanmayan sansürün ya da insan zihninde otosansüre neden olan temelsiz ve haksız baskı ortamlarının demokratik toplumlarla ilişkilendirilebilmesi olanaksızdır.

Düşünce özgürlüğünü kısıtlayan sansür, devlet erkiyle uygulandığında bir başka deyişle “resmi sansür” söz konusu olduğunda devletin kurumlarında sansür uygulamaları kaçınılmaz hal almaktadır. Kişilere ya da bazı gruplara uygulanan baskı sonucu ortaya çıkan sansür, devletin eğitim, kültür ve sosyal alanlarında hizmet veren organlarında daha belirgindir. Genel olarak sansürü düşüncelerin kısıtlanması, bilgilenme hakkının engellenmesi ya da yasaklanması olarak değerlendirdiğimizde tarihin en eski bilgi merkezi olan, bilginin ana kaynağı konumundaki kütüphane kurumu akla gelmektedir.

1.3. KÜTÜPHANE KURUMU

1.3.1. Tarihsel Bakış

Kütüphaneler, uygarlığın en eski kurumlarının başında gelmektedirler. Tarihin başlangıcı olarak kabul edilen yazının icadıyla, düşünceler kayıt altına alınabilmiş ve paylaşılarak bilgi niteliği kazanmışlardır. Soysal (1999: 145), düşüncenin varlığını anlatım özgürlüğüyle, bu özgürlüğü de paylaşım ile bağdaştırarak; düşüncenin hangi

yolla ya da biçimle olursa olsun paylaşımını bilgi olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda, düşüncenin üretimine katkı sağlayacak, bilginin saklanmasına, düzenlenmesine ve paylaşımına kadar tüm işlemleri kapsayacak bir kütüphane kurumuna ihtiyaç duyulmuştur.

Tarih boyunca toplumsal kurum ve kuruluşlar, insanların gereksinimleri doğrultusunda ortaya çıkmış ve çoğu zaman varlıklarını geliştirerek sürdürmüşlerdir. “Yaşamlarını sürdürmek, birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için işbirliği yapan, aynı toprak parçası üzerinde birlikte yaşayan ve ortak bir ekini olan insan kümesi” (Ozankaya, 1977’den aktaran Çakın, 1986: 10) şeklinde tanımlanan toplum; amaç ve gereksinimleri doğrultusunda yasaların, kuralların, kurumların ve örgütlerin varlığına ihtiyaç duymuşlardır (Çakın, 1986: 10). İçinde bulunulan zaman ve mekânın şartları doğrultusunda örgütlenen kurumlar, toplumsal yapının bir parçası haline gelmiştir. Tarihsel gelişmeler, dönemsel farklılıklar nedeniyle yapılanmaları ve işlevleri bakımından değişikliklere uğrasalar da, toplumsal kurumlar çoğu zaman koşullara ayak uydurmuşlardır. İnsanlığın varlığından bu yana ürettiği, “insan elinden çıkan her şey” olarak tanımlanan kültür olgusu göz önünde bulundurulduğunda, kültür ürünlerinin en eski örneklerinden ve toplumsal bir kurum olan kütüphaneler karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2008: 352-353).

Her kurum gibi kütüphane kurumu da birtakım gereksinimler sonucu ortaya çıkmıştır. Yılmaz (2008: 364-374), uygarlığın gelişim sürecinin kütüphane kurumunun ortaya çıkmasını zorunlu kıldığını, bunun yanı sıra mekânsal/coğrafi etkileşimin, eğitim, kültür/sanat, bilim ve din gibi etkenlerin de kütüphane kurumunun varlığına neden olduğunu belirtmektedir. Bu gereksinimler doğrultusunda ortaya çıkan kütüphane kurumu, toplumsal yaşamın en temel unsuru olan iletişim ve etkileşim yoluyla gittikçe artmış ve tarihin başlangıcı olan ilkçağdan günümüze kadar varlığını korumuştur.

İlkçağda kütüphane kurumunun oluşmasında temel etkenin yazılı bilgi kaynaklarının korunmasına yönelik olduğu göze çarpmaktadır (Christ, 1972: 23’ten aktaran Toplu, 2010: 650). Bilgi kaynaklarının söz konusu dönemde kil tabletlerle elle çoğaltılmaları; dolayısıyla tekrar üretilmelerinin zor olmaları, kütüphanenin ortaya

çıkışında koruma işlevinin ön plana çıkmasını destekler niteliktedir (Toplu, 2010: 650). Kütüphanelerin oluşum tarihleri tam olarak bilinmese de 5000 yılı aşkın süredir varlıklarını korudukları tahmin edilmektedir. Özellikle yazının iletişim aracı olarak toplumsal hayatta yayılması, Mezopotamya’da yazı atölyelerinin kurulmasına, okulların çevresinde kütüphaneler oluşturulmasına yol açmıştır. Yapılan araştırmalarda, M.Ö. 3400 yıllarında Irak’ın güneyinde kil tabletlere rastlanmıştır; ayrıca, M.Ö. 3000 yıllarına ait kütüphane kalıntıları da tespit edilmiştir. M.Ö. 7. yüzyılda, Asur Kralı Assurbanipal’in sistematik olarak geliştirdiği kütüphane kurumu antik dönemde oluşturulan önemli kütüphaneler arasında göze çarpmaktadır (Potts, 2006: 35'den aktaran Toplu, 2010: 651). Buna ek olarak iktidar gücünün göstergesi olarak ortaya çıkması açısından bu kütüphanenin son derece önemli olduğu belirtilmektedir (Toplu, 2010: 651).

İlkçağda kralların güç unsuru olarak kütüphane oluşturmaları, kent devletlerinde kentin önde gelenlerinin bağış ve benzeri yollarla kütüphane yapılmasına katkıda bulunması, dönemin kütüphane kurumlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Nitekim İskenderiye Kütüphanesinin bilgi kaynaklarının korunması dışında bir güç göstergesi olarak da ortaya çıkması göze çarpmakta, dönemin birçok bilim insanının çalışmalarını İskenderiye Kütüphanesinde yaptığı da bilinmektedir. Bilgi kaynaklarının artışı ve bilim insanların kütüphaneleri kullanması, koruma işleviyle ortaya çıkmış kütüphanelerin daha sistematik olarak yapılanmasını ve bilgi kaynaklarının korunmasının yanı sıra bilginin organizasyonunu ortaya çıkarmıştır. Konu kataloglarının oluşması, kütüphanelerin bir bilgi merkezi haline gelmesi, kütüphane kurumunun yeniden tanımlanmasına yol açmıştır (Toplu, 2010: 651). Yine Bergama Kütüphanesi, İskenderiye Kütüphanesi gibi kütüphaneler, yönetenlerin güç göstergesi doğrultusunda kurulmuş, kil tabletin dışında, papirüs ve parşömen kullanılmıştır. 200.000’den fazla kaynağın olduğu Bergama Kütüphanesi söz konusu dönemde kütüphanenin önemine işaret etmektedir (Lerner, 2007: 32'den aktaran Toplu, 2010: 652). Ayrıca, ilkçağda çok amaçlı mekân konumunda olan gymnasionlarda kütüphaneler kurulması, kütüphanelerin eğitimin bir parçası olarak geliştiğini gözler önüne sermektedir. Nitekim gymnasionlar, antikçağlarda çok yönlü işlevi olan, okul eğitimi dışında, felsefe, spor v.b. gibi alanları da kapsayan kurumlar

olmuşlardır. Buna ek olarak, sosyal etkinliklerin yapıldığı, bayramların kutlandığı, şöenlerin düzenlendiği bu yapılar Hellenistik dönemin önemli hizmet merkezlerindendir (Yılmaz, 2008: 367-368).

Kütüphane kurumlarının Ortaçağda da varlıklarını korudukları, özellikle İskenderiye ve Bergama kütüphanelerinin İslâm ülkelerine ilham verdikleri görülmektedir. Bu dönemde, Bağdat'ta Abbasi Halifelerinin Kütüphanesi, Kahire'de Fatımi Halifelerinin Kütüphanesi, İspanya'da Emevi Halifelerinin Kütüphanesi göze çarpmaktadır. Ortaçağ Avrupası'nda kitapların koruma olgusunun tekrar daha fazla gündeme geldiği, kitapların kütüphanelerde raflara zincirlendiği de görülmektedir. Bunun en büyük nedeni söz konusu dönemde dinsel otoritenin etkin olmasıdır. Skolastik düşüncenin hâkim olduğu bu dönemde bilim ve felsefe kilisenin baskısı altında kalmıştır. (Toplu, 2010: 652).

Rönesansın başlamasıyla aydınlanma çağına girilmiş, bilim ön plana çıkmıştır. Kütüphaneler bu dönemde çok etkin olmuşlardır. Özellikle 15. yüzyılda matbaanın icat edilmesiyle toplumsal aydınlanma da artmıştır. Sadece 50 yılda on milyondan fazla kitap basılmıştır. Bu durum kütüphanelerin artmasına, kişisel ve özel kütüphanelerin de kendini göstermesine yol açmıştır (Toplu, 2010: 654).

Aydınlanma ve sanayi devrimiyle 18. yüzyılda nitelikli insana olan ihtiyaç artmıştır. Bilgiye ulaşabilmek için eğitim kurumları dışında kütüphaneler oluşmaya başlamış ve halk kütüphaneleri olgusu ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında üretilen bilginin çok fazla artması, kütüphanelerde bilgi denetimini gündeme getirmiş ve uluslararası standartlar ve kurallar geliştirilmeye çalışılmıştır. Nitekim bu dönemde Amerikan Kütüphane Derneği (American Library Association-ALA) kurulmuş; Dewey, Cutter gibi bilim insanları kütüphane ve bilgi bilim alanlarında sınıflama ve tasnif sistemleri oluşturmuşlardır. 20. yüzyılın başlarında Amerikan Kongre Kütüphanesi (Library of Congress-LC), bugün kütüphanecilik alanında çok önemli olan LC Sınıflama Sistemi'ni geliştirmiştir (Toplu, 2010: 655-657).

Bilgi çağı diye adlandırılan günümüzde kütüphaneler, artan bilgi teknolojileri doğrultusunda gereksinim duyulan yeniliklere ayak uydurarak hizmet vermeye devam etmektedir. Bilginin korunmasıyla başlayan, zamanla bilgiyi düzenleyen,

paydaşlarıyla ilişkilendiren, paylaşan, erişimini olanaklı kılan; kültürel işlevinin yanı sıra eğitim işleviyle de ön plana çıkan kütüphaneler, düşüncenin doğuşundan aktarımına kadar tüm aşamalarda etkin bir şekilde var olan toplumsal kurumlardır. Bilgi merkezleri olarak genellenen kurumların içinde kütüphaneler, kişilerin kendi ihtiyaçları doğrultusunda başvurdukları, tercihleri doğrultusunda kullandıkları, bu yönüyle de okullardan ayrılan kurumlardır (Erer ve Yılmaz, 2014: 72).

Kütüphaneler, tarih boyunca insanlığın bilgi, eğitim ve kültür mirasını hafızasında tutmuş, bilimsel ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda yeniliklerden etkilenecek değişim göstermişlerdir. Toplumun gereksinim duyduğu eğitim, sosyal kültürel faaliyetler, yaşam boyu öğrenme ve kişisel gelişim alanlarında hizmet veren kütüphaneler, bu işlevleriyle toplumsal yaşamın merkezi konumunda olmuşlardır (Demir, 2017: 113). Bu aşamada, türlerine göre hedef kitleleri doğrultusunda farklı dermelere sahip olan, hizmet verdikleri kullanıcıların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak örgütlenen kütüphanelerin amaçlarını incelemek yerinde olacaktır.

1.3.2. Kütüphanenin Amaçları

Ülkemizde kütüphaneler ve bilgi merkezleri faaliyet gösterdikleri alana, bağlı oldukları kurumlara göre farklılıklar göstermektedirler (Atılğan, 2002: 158). Okul kütüphaneleri, halk kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri, araştırma kütüphaneleri ve ihtisas kütüphaneleri hizmet verdikleri kitleye göre ortaya çıkmış kütüphane türleridir. Farklı türde örgütlenen, bağlı olduğu kurumlara göre şekillenen ve hizmet verdiği kitleye göre politikalar belirleyen bu kütüphane türlerinin ortaya çıkmasında üretilen bilginin ve bu bilgilere olan ihtiyacın artması önemli etkenler olarak gösterilebilir.

Kütüphaneler türleri bakımından hizmet verdikleri kitleye yönelik amaçlar belirlerler. Bu yüzden, okul, halk, üniversite, özel konu ve araştırma kütüphanelerinin kimlere ve nasıl hizmet verdiklerini ve bu hizmetleri verirken kütüphanenin amaçlarını belirledikleri politikalarının olması gerektiği savunulmaktadır (ALA, 2010). Kütüphaneler hizmet verdikleri kitleden hizmet verdikleri konulara kadar amaçlarında farklılıklara sahip olabilirler. Örneğin, bir araştırma kütüphanesi hizmet verdiği kitlenin özellikleri doğrultusunda derme geliştirirken, bir halk kütüphanesi hizmet

verdiği bölgenin kültürel, sosyal, ekonomik, teknolojik ve eğitsel kalkınmasına yönelik derme sağlar. Milli kütüphane içinde bulunduğu ülkenin ulusal belleği olmayı amaçlarken, halk kütüphanesi yerel bellek olmayı amaçlar (Polat, 2010: 528). Bu bağlamda üniversite, halk, okul ve ihtisas kütüphanelerinin amaçlarına değinip, kütüphanelerin amaçları hakkında fikir sahibi olmak sağlıklı olacaktır.

Üniversite kütüphaneleri, bilgi üretebilmek için araştırma yapılmasına, araştırma yapabilmek için de ihtiyaç duyulan bilgiye olanak sağlayan, önemli bilgi merkezlerinden biridir. Üniversite kütüphaneleri, üniversitenin temel işlevlerinden ve çıktılarından olan eğitim ve araştırma faaliyetlerini destekleyen, bu doğrultuda üniversite paydaşlarına gereksinim duydukları basılı ve elektronik bilgi kaynaklarını sunan kurumlardır. Dolayısıyla araştırma gereksinimi bakımından üniversite kütüphaneleri üniversitenin diğer birimlerinden daha fazla öneme sahiptir (Odabaş ve Polat, 2011: 322). Bu bağlamda üniversite kütüphanelerinin amacını şu şekilde açıklamak olanaklıdır:

“Yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak; bilgi ve teknoloji üretmek; bilim verilerini yaymak; ulusal alanda kalkınmaya destek olmak; yurtiçi ve yurtdışı kurumlarla işbirliği yaparak bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek; evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmak” (Çelik, 2000: 53).

Bir diğer önemli kütüphane türü de halk kütüphaneleridir. IFLA VE UNESCO tarafından yayınlanan Halk Kütüphaneleri Bildirgesi’nde halk kütüphanelerinin amaçları “bireylerin ve grupların dinlenme ve boş zamanı da içine alan, eğitim, bilgi ve kişisel gelişim konularındaki gereksinimlerini karşılamak için çeşitli ortamlarda kaynak ve hizmet sağlamaktır. Halk kütüphaneleri, bireylerin çok geniş biçimde çeşitli bilgi, düşünce ve fikirlere erişimlerini sağlayarak, demokratik bir toplumun geliştirilmesinde ve yaşatılmasında önemli rol oynarlar” şeklinde belirtmiştir (IFLA ve The United Nations [UNESCO], 2004: 22-29).

Cengiz (2017: 10) ise, halk kütüphanelerinin amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

- “Ayrım gözetmeden kişilerin kendilerini eğitmelerine ve geliştirmelerine katkı sağlayacak bilgi, kültür, sanat ve eğitsel ihtiyaçları karşılamak,
- Her türlü basılı kayıtlı görüş ve düşünce eserini sağlayarak tarafsız ve dengeli bir şekilde halka ulaştırmak, demokratik bir ortamda karşılıksız ve ücretsiz hizmet vermek,
- Kütüphaneye erişemeyecek durumda/uzakta olanlara hizmet götürmek,
- Kullanıcılarının boş zamanlarını olumlu bir şekilde geçirmelerine yardımcı olmak,
- Yerel ve ulusal bilgi ağlarına dâhil olmaktır.”

Bir diğer kütüphane türü ise okul kütüphaneleridir. Okul kütüphanelerinin amaçlarını Baysal (1989: 79’den aktaran Yılmaz, 1998: 113) şu şekilde sıralamaktadır:

- “İlk ve ortaöğretim kurumlarında ders programlarını desteklemek,
- Öğrencilerin bireysel okuma gereksinimlerine yanıt vermek,
- Onlarda okuma alışkanlığı yaratmak ve kökleştirmek,
- Kitabı ve kütüphaneyi kullanmayı öğretmek,
- Kütüphane yaşantısının getireceği olanaklardan yararlanarak toplumsal davranışları güçlendirmeye katkıda bulunmak.”

Son olarak temel amacı, örgütlendikleri kurum/kuruluşa hizmet etmek olan, gereksinim duyulan bilgi ihtiyacını sağlayan ihtisas kütüphanelerinin amaçları ise şu şekildedir:

- “Kurum çalışanlarının ilgi alanları dahilindeki gelişmelerden haberdar olmalarına imkân tanıyan bilgi hizmetlerini sağlamak.
- Bilgi kullanıcılarının aradıkları konudan en üst düzeyde yarar sağlamaları için dengeli koleksiyon oluşturmak.
- Kullanıcıların ilgi ve fikirlerini geliştirmeleri yönünde hizmet üretmek” (Çelik, 2007: 48’den aktaran Diriarın, 2013: 55).

- “Parçası bulunduğu kurumun mensuplarına yapacakları çalışmalarda zaman kazandırabilmenin yanında, kurumun hedeflerine ulaşması ve misyonunu geliştirmesi amacıyla yapılacak her türlü araştırmaya ve çalışmaya katkıda bulunmak.
- Nitelik ve örgütlenme bakımından bilimsel araştırmayı desteklemek ve gerçekleştirmek” (Alpay, 1973: 11’den aktaran Diriarın, 2013: 55).
- “Hem kurum hem de kullanıcı menfaatleri adına dermenin güncel tutulmasını sağlamak.
- Kütüphanecinin kullanıcı gereksinimini karşılayabilmek adına kendi koleksiyonu ile yetinmeyip, gelişmiş teknoloji ürünlerine dayalı sistemlerden ve diğer kütüphanelerin kaynaklarından yararlanmaktır” (Diriarın, 2013: 55).

Dört kütüphane türünün amaçları göz önünde bulundurulduğunda kütüphanelerin amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kütüphaneler, din, dil, ırk, mezhep, yaş, cinsiyet, vb. konularda ayrım yapmadan içinde bulunduğu toplumun bilgi, kültür, sanat, eğitim, kişisel gelişim ihtiyaçlarını demokratik anlayışla karşılamayı,
- Her türlü basılı ve elektronik düşün, sanat, bilim, felsefe ve edebi eseri, hizmet verdiği kitlenin taleplerine uygun olacak şekilde sağlamayı ve kullanıcılarına sunmayı,
- Hizmet verdiği kitlenin gereksinimlerini karşılayabilecek derme geliştirerek, gereksinim duyulan bilgi kaynaklarını erişilebilir kılmayı,
- Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde bilim ve teknoloji üreterek bilime katkıda bulunmayı, bilgi ağlarında etkin bir şekilde yer alıp paydaşlarıyla işbirliği içinde olmayı,
- Toplumun kültürel ve entelektüel seviyesine olumlu yönde katkıda bulunmayı,
- Topluma okuma alışkanlığı kazandırarak, düşünen ve sorgulayan bir toplum inşa etmeyi,
- Kullanıcıların boş vakitlerini değerlendirebilmelerini sağlamayı,

- Yaşam boyu eğitimi ve sürekli öğrenmeyi hâkim kılmayı,
- Kütüphaneleri sosyal ve kültürel bir cazibe merkezi haline getirmeyi amaçlar.

1.3.3. Kütüphanelerin İşlevleri

Toplumsal bir kurum olan kütüphanelerin işlevlerinden söz ederken, tüm kurumlar gibi kütüphanelerin de içinde bulundukları toplumun özelliklerine ve çeşitliklerine göre şekillenen toplumsal işlevlerini, gereksinimler doğrultusunda göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu bağlamda Çakın (1986: 12-14), kütüphanelerin toplumsal işlevlerini; bilgi kaynaklarını muhafaza etme, eğitim, araştırma ve boş zamanları değerlendirme olarak dört ana grupta toplamıştır. Buna ek olarak Yılmaz (1995: 22-25), halk kütüphaneleri konulu doktora tezinde, halk kütüphanelerinin toplumsal işlevlerini eğitim, bilgi, kültür ve boş zamanları değerlendirme olarak yine dört ana grupta toplamıştır. Daha önceki bölümlerde ilkçağda kütüphanelerin bilgi kaynaklarını koruma işlevlerine yönelik ortaya çıktığı, zamanla etkileşim ve iletişim sonucunda bir eğitim kurumu haline geldiği ve nitekim bilim insanların araştırma yaptıkları bilim merkezine dönüştüğünü vurgulamıştık. Ayrıca kütüphaneler, toplum bireylerinin kültürel gelişimlerini sürdürdükleri, boş zamanlarını olumlu yönde değerlendirdikleri kurumlar olarak da işlevlerini yerine getirmektedirler. Kütüphanelerin toplumsal işlevlerinin halk kütüphanelerin toplumu konu almasından ve de kütüphanelerin bir toplum kurumu olarak ortaya çıkmasından yola çıkarak, bugünkü halk kütüphanelerini kapsadığı ve benzerlik gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim halk kütüphanelerinin işlevlerinin de toplumsal kütüphanelerin işlevlerini niteleyebilecek durumda olması gerekmektedir. Bu bağlamda, 2012 yılında düzenlenen ve yürürlüğe konan Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği kapsamında işlevleri sıralamak yerinde olacaktır:

- “Halkın bilgilenme gereksinimini karşılar.
- Bireysel ve yaşam boyu öğrenme çabalarını destekler.
- Başta çocuklar olmak üzere, bölge halkında okuma kültürü ve kütüphane kullanma alışkanlığı yaratır ve güçlendirir.

- Toplumun bilgi okur-yazarlığı becerisi kazanmasını ve geliştirmesini sağlar.
- Her düzeyde örgün ve yaygın eğitimi destekler.
- Çocuk ve gençlerin zihinsel yaratıcılıklarını geliştirmelerini destekler ve bu yönde fırsatlar sağlar.
- Öncelikle bulunduğu bölge olmak üzere, toplumun kültürel ve sosyo-ekonomik kalkınmasına destek sağlar.
- Toplumda kültürel mirasa, sanata ve bilime karşı duyarlılık oluşturur ve bu bilincin geliştirilmesini sağlar.
- Somut olmayan yerel kültür mirasının toplanması, düzenlenmesi, korunması, kullandırılması ve geleceğe aktarılmasına katkı sağlar ve sözlü geleneği destekler.
- Kùltürler arası diyalogu geliştirmeye katkı sağlar” (Halk Kùtùphaneleri Yönetmeliği, 2012).

İKİNCİ BÖLÜM

SANSÜR VE KÜTÜPHANE

2.1. DEMOKRATİK BİR KURUM OLARAK KÜTÜPHANELER

Demokrasinin egemen olduğu yönetim biçimlerinde, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine yönelik sağlanan özgürlükçü ortam çok önemlidir. Halkın yönetime katıldığı, egemenliğin bizzat halkta olduğu, düşüncelerini aktarabildiği çoğulcu demokrasilerde², çoğunlukçu demokrasilerin aksine toplumun her kesimi temsil edilebilir. Azınlıklar, toplumun çoğunluğunun benimsediği düşüncelerden farklı görüş ve düşüncelere sahip birey ve gruplar; düşüncelerini, bilgilerini paylaşabilir, yönetime yönelik talep ve şikâyetlerini dile getirebilirler. Bu bağlamda düşünce özgürlüğü, demokratik toplumların gelişimine olanak sağlar. Demokrasi ve gelişim, birbirlerine sıkı sıkıya bağlı, “hem ekonomik, hem toplumsal hem de siyasal öğeleri” kapsamına alan kavramlardır (Touraine, 2015: 233). Demokrasinin olmadığı yerde gelişimden; gelişimin tıkanıp durduğu yerde de iyi işleyen demokrasiden bahsetmek olanaksızdır. Gelişimin temel kaynağı da düşünce özgürlüğü ortamı sağlanmış toplum yapısı dolayısıyla özgür bireydir. Ancak bu gelişim temel insan hakları ve özgürlükler bağlamında olabilir. Nitekim ekonomik, askeri, teknolojik olarak gelişmesine rağmen, baskıcı ve otoriter yönetimleriyle bilinen ülkelerin varlıkları da bilinmektedir. Nazi Almanyası ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) bu tür yönetimlere gösterilebilecek örneklerden bazılarıdır.

Demokrasinin gelişmesi yaşamsal bir süreçtir. Toplumun gelişmişlik düzeyi demokrasinin benimsenmesi ve gelişmesiyle ilişkilidir. Gelişmiş bir toplumu inşa etmenin temel şartı ise düşünce özgürlüğü ortamının bireylere sağlanmasıdır. Bireylerin farklı düşüncelere sahip olması, bilgilenme haklarının tanınması, ifade özgürlüklerine olanak verilmesi demokratik bir toplumun temelini oluşturur. Nitekim demokrasi, tüm bireylerin eşit şekilde istedikleri tüm düşüncelere ve bilgilere erişim

² Çoğulcu demokrasi, çoğunluğunun mutlak egemenliğini kabul etmeyen, temsil gücü az olan zümreler dahil toplumun çoğulcu katılımının ön planda olduğu demokrasi biçimidir. Çoğunlukçu demokrasi ise, yönetimin çoğunluğun olduğu grupların iradesiyle yönetilmesi, çoğunluk sahibi gruplara göre idare edilen demokrasi biçimidir. Çoğunlukçu demokrasilerde, çoğunluk sahibi grupların yönetimde idareleri daha keskindir.

hakkını desteklemektedir. Kranich (2001: V), demokrasinin kütüphanelere ihtiyacı olduğunu; demokratik bir ortamın oluşabilmesi için, toplumun bilgi okuryazarlığını geliştirebilecek bilgi kaynaklarına sahip olunmasının sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Birleşmiş Milletler eski genel sekreteri Kofi Annan'ın "bilginin demokrasinin merkezinde olması, gelişmenin ön koşuludur" açıklaması da demokrasi ve bilgi arasındaki ilişkinin önemine vurgu yapmaktadır (Vijayakumar ve Vijayakumar, 2000: 2). Kuşkusuz bu noktada, bireylerin bilgiye özgür, eşit ve karşılıksız olarak ulaşabilmeleri kütüphaneleri ön plana çıkarmaktadır.

Kütüphaneler, bilgiyi saklama, güvence altına alma gereksinimiyle ortaya çıkmış ve nitekim kısa zamanda düşüncenin korunduğu bir kurumdan aynı zamanda paylaşılabildiği bir kurum haline gelmişlerdir. Düşüncelerin etkileşimini sağlayan, bireye ve topluma ihtiyaç duyduğu bilgiyi sunan kütüphaneler; düşünce özgürlüğünün temel ilkeleri olan, bilgilenme ve bilgiyi yayma özgürlükleri noktasında en önemli kurum konumundadırlar. Bu açıdan bakıldığında, kütüphanelerin varoluş felsefeleri gereği düşünce özgürlüğünü benimseyen demokratik kurumlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim kütüphaneler, ilk örnekleri açısından da özgürlük ortamını sağlayan, fikirlerin dile getirilip tartışılabildiği, karşıt düşüncelerin bir arada sunulabildiği özgür mekânlar olmuşlardır. Bilim tarihinde önemli yer tutan, izlerine günümüzde hala rastlanan İskenderiye ve Bergama kütüphaneleri bu anlamda örnek olarak gösterilebilip, kütüphanelerin demokratik kurumlar olduğuna işaret etmektedir (Keseroğlu, 1996: 17-18).

Kütüphaneler felsefeleri ve işleyişleri gereği demokratik bir kurum olmak zorundadırlar. Nitekim bu kurumlar, bilgi kaynaklarını, başka bir deyişle bir düşünce ürününü başka bir düşünce ürünüyle bağdaştıran, aralarında etkileşim sağlayan, bilgi kaynağıyla yeni bilgi üretmesi muhtemel kullanıcı arasında köprü görevi görmektedirler. Kütüphaneler, toplum içinde bireylerin iletişimleriyle düşünce etkileşimleri dışında; düşüncelerini toplumsal boyuta taşıma, talep eden her bireye aktarma, görünürlüğünü artırma ve dolayısıyla yeni düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda düşünen, bilgilenen, bilgilendikçe yeni düşünce ve bilgiler ortaya çıkaran insan faktörü, gelişmiş bir toplumun temelini atmaktadır. Kendi kararlarını kendi verebilen, yanlışı reddederken doğruyu bulma yolunda ilerleyen,

kendisi ve içinde yaşadığı toplum adına mantıklı kararlar veren birey, toplumsal yaşamın refah ve mutluluk içinde sürdürülmesini sağlamaktadır.

Kütüphaneler amaç ve işlevleri açısından değerlendirildiğinde, demokratik bir kurum olarak ön plana çıkmaktadırlar. Nitekim bu kütüphanelerin en belirgin özelliği fırsat eşitliğini hiçbir koşul olmadan sağlamalarıdır. Bireyler arasında yaş, cinsiyet, din, dil, ırk, toplumsal statüler vb. hiçbir ayırım gözetmeden bilgi kaynaklarını sunan, bunu yaparken kaynakların içeriklerini dikkate alıp farklı uygulamalarda bulunmadan karşılıksız olarak sunan kütüphaneler, demokratik bir kurumun en önemli örneğini yansıtmaktadırlar (Demir, 2017: 125; Sağlamtunç, 1994: 149).

Toplumu oluşturan bireyler her türlü görüş, düşünce ve bilgiye kütüphaneler aracılığıyla ulaşabilmektedirler. Farklı düşünce ve bilgilerle donatılmış, bilgilenmiş birey, kendi mutluluğunun yanı sıra içinde bulunduğu toplumun mutluluğuna etki edebilmekte, toplumsal barışa katkıda bulunabilmektedir. Sorgulama, yorumlama, karşılaştırma ve analiz etme gibi düşünsel faaliyetleri gelişen birey, doğru seçimleri yapma, doğru yöneticileri seçmenin yanı sıra; bilim ve teknolojik gelişmelere de katkı sunarak olumlu etkilerde bulunabilmektedir. Topluma bu becerileri kazandırarak demokrasiye katkıda bulunabilme noktasında en temel kurum kütüphane olarak göze çarpmaktadır (Kızılkın, 1988: 159-160; Sağlamtunç, 1994: 176).

Kütüphaneler, diğer kurumlardan farklı olarak bireyin tercihleri doğrultusunda özgür biçimde davranmalarını sağlayan kurumlardır. Kültür, araştırma, bilgilenme dışında eğitim işlevi de ağır basan kütüphaneler, kullanıcılarının kendilerini eğitmek istediği konuda, istedikleri bilgileri sunmakla yükümlüdürler. Dolayısıyla kütüphaneler, gerek dermesiyle sunduğu bilgi kaynaklarının içeriğinden gerek bu bilgi kaynaklarını ortaya çıkaran düşünce yapılarına kadar hiçbir ayırım gözetmeden, tercihlerin karşılanmasına olanak sağlamalıdır.

Her sesin temsil edilebildiği, çeşitlilik ve çoğulculuğun ön plana çıktığı demokratik rejimlerde, söz konusu demokratik ortamı sağlayan, geliştiren ve sürdüren; düşünce özgürlüğünün korunduğu ve benimsendiği kurum kütüphanelerdir. Çünkü düşünce özgürlüğü, kişinin özgürce düşünebilmesi, düşüncelerinden dolayı ötekileştirilmemesi, bilgilenme ve ifade özgürlüklerinin sağlanmasını

desteklemektedir. Bu bakımdan kütüphaneler, bilginin saklandığı, düzenlendiği ve herkesin erişimine sunulduğu demokratik kurumlardır (Besimoğlu ve Korkut, 2011: 213).

Kütüphaneler, topluma hem geçmişten hem de bugünden çeşitli, farklı görüş ve bilgileri sunabilmektedirler. Bu açıdan ele alındığında, diğer bilgi alma, haber alma araçlarından ayrıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim medya gibi, halkın bilgi edinme özgürlüğü kapsamında haber alma özgürlüğünü yerine getirmesi gereken kitle iletişim araçları, bilgiyi sunarken politik baskılardan etkilenebilirler. Politik baskıların yanı sıra ideolojik farklılıklardan kaynaklanan nedenler silsilesinde, taraflı, yanlı yorumlamalarla bireylerin doğru bilgilenme ve özgür yorumlamalarına engel olabilirler (Byrne, 2000: 60). Ancak kütüphane kurumu, bireylerin gönüllü olarak kullandıkları, istedikleri her türlü bilgi kaynağını, farklı görüşleri bir arada bulabildikleri demokratik kurumlardır.

Kütüphaneler, bilgilenmiş yurttaşların ortaya çıkmasını sağlayarak bilgi toplumunu oluştururlar. Bilgi toplumu, bilgiye erişebilmiş, bilgilenmiş yurttaşların yanı sıra kararlarını bilgi ve bilimi rehber alarak veren, bilgi okuryazarı olarak nitelendirilebilecek toplumla olanaklıdır. Bu bağlamda bilgi toplumu oluşturması yönünden kütüphaneler, kamu yararı sağlayan demokratik kurumlardır (Schuman, 2001: 200-201).

“Kütüphanenin en temel işlevi, kaydedilmiş bilginin değerini insanlık için arttırmaktır” (Shera, 1972’den aktaran Gölle, 1997: 37). Bu ifade kütüphanelerin düşünce özgürlüğü bakımından ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Kütüphaneler, edebi-düşünsel bilgiyi derleyerek, kaydederek, koruyarak ve erişime sunarak değerini arttırmaktadırlar. Nitekim değer artırma işlevi, kütüphanelerin sağladığı hizmetleri bilgilenme ve ifade özgürlükleriyle demokratik bir tercih olarak sunmalarından kaynaklanmaktadır.

Kütüphaneler, demokrasiyle ilişkilendirilebilecek toplumsal kurumlar arasında ilk sıralarda gelmektedir. Kızılkın (1994: 15), kütüphanelerin sağlıklı bir toplum için zorunlu ortamlar olduğunu; ancak iyi eğitilmiş, farklı bakış açılarına sahip, bilgilenmiş

insanların demokrasinin gerektirdiği hoşgörü ve barış ortamını sağlayabileceğini vurgulamaktadır.

Kütüphaneler, toplumda gelişimin oluşabilmesi adına, geçmişin kültür hafızasıyla günün gerektirdiği değişimin gereksinimlerini bir arada sunan toplumsal kurumlardır. Dolayısıyla kütüphaneler, sosyal, politik değişimin güçlü araçlarıdır. Demokrasinin gerektirdiği talepleri, bilgi toplumunu inşa ederek yerine getirirler. Kütüphaneler, toplumdaki bireylerin sürekli kendilerini eğitmeleri, sorunlar karşısında yeni ve etkili fikirler bulmalarını, alternatif çözümler üretmelerini sağlarlar. Bunları yaparken bilgilenme hakkını esas almaları kütüphanelerin kendi dinamiklerinde bir demokratik kurum olduğunu ortaya koyar (Vijayakumar ve Vijayakumar, 2000: 3). Özetleyecek olursak; kütüphaneler bilgilenme haklarını ve ifade özgürlüklerini düşünce özgürlüğü kapsamında bireylere ve topluma sunan demokratik kurumlardır.

Kütüphanelerin demokrasiye katkıları, demokrasinin de iyi uygulanıp kütüphanelerin demokratik olma özelliklerini korumasıyla yakından ilişkilidir. Genel olarak temel hak ve özgürlüklerin, özelde ise düşünce özgürlüğünün sağlanmadığı toplumlarda, kütüphanelerin demokratik bir kurum olma özellikleri sekteye uğramaktadır. Bu durumun ana kaynağı, kütüphanelerde düşünce özgürlüğünün sınırlandırılması ve haksız gerekçelere dayanan sansür uygulamalarının hayata geçirilmesi olarak açıklanabilmektedir.

2.2. KÜTÜPHANELERDE SANSÜR

Kütüphanelerde düşünce özgürlüğünün kısıtlanması sansür uygulamalarıyla ortaya çıkmıştır. Sansürle, bireylerin bilgilenme hakkı kısıtlanmış dolayısıyla ifade özgürlüklerine de sınırlama getirilmiş, zaman zaman ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu uygulamalar kimi zaman, bireylerin neyi okuyup neyi okumamaları gerektiği, temel kişilik hakları ve özgürlükleri yok sayılarak dayatılmış; bu durum kütüphanelere de yansımıştır. Kızılkın (1988: 161) kütüphaneler açısından sansürü, “yayınları yıpratma, sayfalarını koparma, hizmetten alıkoyma, yasaklama, gizleme, sınırlama, etiketleme, ortadan kaldırma çabalarının tümü” olarak açıklamıştır.

Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması, yasaklı kitaplar listelerinin oluşturulması ve buna bağlı olarak sansür uygulamalarının ortaya çıkması, kütüphaneleri olumsuz yönde etkilemiştir. Yeni rejimlerin halka benimsetilme süreçleri, halkın okuma yazma oranının düşük olması, eğitim sisteminin sağlıklı olmaması, kütüphanelerin herhangi bir eğitim politikası içerisinde yerini almaması da kütüphaneler açısından sansür uygulamalarını etkili kılmış, söz konusu kısıtlamalar yerini “yasal sansüre” bırakmıştır (Dalkıran ve Yılmaz, 2014: 110-111).

Otoritelerin yasaklamaları dışında, bireylerin ya da grupların değer yargılarına göre uyguladıkları sansüre de değinmek yerinde olacaktır. Sansür, sadece yönetimlerin ve otoritelerin düşünce özgürlüğünü kısıtlamaları değil; aynı zamanda bireylerin düşünce farklılıklarının özgürlük bağlamının dışında kötüye kullanılarak başka düşünceleri farklı yollarla engelleme çalışmalarıdır. Bu boyutuyla kütüphane yöneticilerinin özellikle kütüphanecilerin düşünce özgürlüğü konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir. Sağlamtunç (1994: 176), “kütüphanecilik mesleğinin özünde toplumun bireylerine düşünce özgürlüğünü sağlama sorumluluğu vardır” ifadesiyle kütüphanecilere büyük iş düştüğünü belirtmektedir.

Alaca ve Yılmaz (2015: 14) kütüphane açısından düşünce özgürlüğünü ele almış ve düşünce özgürlüğünün sınırlarına yönelik, “toplumsal bir kurum olan kütüphanenin hizmetlerini kullanıcılara ulaştırmakla sorumlu olan personeli, kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda görsel-işitsel, basılı ya da elektronik her türlü kaynağın seçilmesinde, oluşturulan dermenin kullanılmasında ve kütüphanelerin kullanıcılara yönelik hazırladığı tüm hizmetlerde “düşünce özgürlüğü” kavramını asla göz ardı etmemelidir” şeklinde bir çıkarımda bulunmuşlardır. Bu bağlamda kütüphanelerde resmi sansürün dışında, kütüphane personeli, yöneticisi ya da kütüphanecilerden kaynaklanan sansür uygulamalarını irdelemek yerinde olacaktır.

Dalkıran ve Yılmaz (2014: 109-110), kütüphanelerdeki sansür uygulamalarını şu başlıklar altında toplamışlardır:

- Koleksiyon geliştirmede,
- teknik hizmetlerde,
- ödünç vermede,

- danışma hizmetlerinde,
- yönetimde,
- diğer.

Kısaca değinmek gerekirse; koleksiyon geliştirmede kütüphanelerin hizmet verdiği kullanıcı kitlesine uygun, talepleri karşılar nitelikte, oranlı olarak materyal seçimi ve sağlaması gerekmektedir. Kütüphanelerin özgür ve demokratik bir kurum olduğu gerçekliğinde, kişisel düşüncelerin ya da genel olarak benimsenen düşüncelerin dışında kalan dini, siyasi, ideolojik içerikli kaynakların seçilmemesi ya da ihtiyacı karşılar miktarda sağlanmaması sansür uygulamasını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, ticari rant sağlamaya yönelik kaynak seçimi ve sağlanması; kaynağı temin edileceği firmanın seçilmesinde ayırım yapılması; yaşından, cinsiyetinden, dinsel ya da etnik kimliğinden dolayı yazarlara karşı tutum sergilenen kaynak seçimi sansür olarak nitelendirilmektedir. Teknik hizmetlerde ise sansür uygulaması, kaynağa erişilebilmesini engellemek adına bilerek yanlış konu başlığı ve sınıflama/yer numarası verilmesi, bibliyografik verilerin erişimi engellemek adına yanlış işlenmesiyle, kaynağın kullanıcıya ulaşmamasını sağlamak için kataloglamasının yapılmamasıyla ortaya çıkabilmektedir. Ödünç vermede sansür uygulamaları ise; kaynakları ödünç vermemek için saklamak, kaynakların ödünç verilebilir durumda olmasına rağmen aksini belirtmek, mesleki ilkelerin dışına çıkılmak suretiyle ödünç vermemek, kaynağı ödünç alan kullanıcı bilgilerini üçüncü şahıslarla paylaşmak ve telif haklarını ihlal ederek ödünç vermek olarak açıklanmaktadır (Dalkıran ve Yılmaz, 2014: 110).

Kütüphaneler ve kütüphanecilik mesleği için son derece önemli olan danışma hizmetlerinde de sansür uygulamalarına rastlanabilmektedir. Bu uygulamalar danışan kişinin siyasi, ideolojik, kişisel, dini vb. görüşlerine göre değerlendirilerek, bu değerlendirme doğrultusunda bilgi verilmesini kapsar. Danışma kütüphanecisinin kendi düşüncelerine karşı olarak bulduğu düşünceleri sonucunda; kullanıcıya eksik, yanlış bilgi vermesi, verilen bilgilere kişisel yorumların katılarak yönlendirilmeye çalışılması da sansür uygulamaları arasına girmektedir. Kütüphane yöneticileri ya da üst yöneticilerinin; personel seçimi, görev dağılımı, ödüllendirme, yükseltme, işten çıkarma v.b. konularda mesleki ve etik ölçülerle bağdaşmayan uygulamalarla;

personelin ya da kullanıcıların yaş, cinsiyet, siyasi, ideolojik, kültürel, dini ölçütlerine göre davranması sansür uygulamasının bir çeşididir. Kütüphane imkânlarının toplantı, konferans, seminer vb. salonlarının mesleki ölçütler dışında kişisel değerlere göre eşit olarak kullanıcılara sunulmaması sansür uygulamalarının sık görülen örneklerindendir. Ayrıca, kütüphane personelinin farklı kişisel nedenlerden ötürü bilgi kaynaklarına erişimi engellemek adına; bilgi kaynaklarını yıpratması, sayfalarını koparması, karalaması, kısacası kaynaklara zarar vermesi; kaynakların raflarda bulunmaması için yanlış raflara dizilmesi, saklanması da sansür uygulamaları arasında yerini almaktadır (Kızılkın, 1988: 161; Dalkıran ve Yılmaz, 2014: 110).

Kütüphaneler, düşünce özgürlüğünü korumak ve desteklemekle yükümlüdürler. Kütüphaneciler tarafından sağlanan bilgiler çok yönlü, eksiksiz, objektif ve tarafsız olmalıdır. Bu doğrultuda kütüphaneci, sansür uygulamalarına karşı çıkmalı ve sansürü reddetmelidir. Politik baskıların ve yasaklamaların yanı sıra kişilerin ya da bazı grupların karşıt görüşleri doğrultusunda kaynaklara itiraz etmeleri, dermelerden kaldırılmalarını istemeleri karşısında kütüphanecilere büyük bir iş düşmektedir. Kütüphaneler bilgi kaynaklarının sağlandığı mekân konumundayken, kütüphaneciler de bilgi sağlayıcıları olarak görev yapmaktadırlar. Bu bağlamda kütüphaneciler, dengeli koleksiyon geliştirme politikalarına uymalı, sağladıkları bilgi kaynaklarını mesleki ölçütlere göre belirlemeli ve dış baskılardan etkilenmemelidirler (TKD, 2008).

Resmi sansürün dışında iktidar gücünden çekinme sonucu ya da yönetim ideolojisine aykırı bilgi kaynaklarının kütüphanelere seçimi ve sağlanması noktasında objektif olmama durumu kütüphanecilerin uyguladığı bir nevi otosansür olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu durumda kütüphanecilerin kendi düşünce ve görüşlerini kullanıcılarına dayatması ya da mesleki etik ilkelerini ve düşünce özgürlüğünü yok sayarak iktidarın düşünceleri, kişiler ya da grupların görüşleri doğrultusunda derme oluşturması kütüphanelerin en temel ilkesi olan düşünce özgürlüğüyle bağdaşmamaktadır (Emeka ve Atanda, 2017: 608-609). Sağlamtuñ (1994: 179) kütüphanecilik açısından sansürü, “kütüphanecinin, başına gelebileceklerden çekinerek, belki de hiç yasaklanmayacak, sorun olmayacak yayınlardan toplumu mahrum ederek mağdur etmesidir” şeklinde açıklamıştır. Düşünce özgürlüğünü

kütüphanesinde benimsememiş ve vazgeçilmez bir ilke olarak nitelendirmemiş kütüphaneciler, hizmet verdikleri toplumun konjonktürüne göre hareket ederek düşünce özgürlüğünü kütüphanelerde baltalamaktadırlar. Bu sonuç bazen kişisel düşünce yapısına göre şekillenirken bazen de otoritenin baskıcı gücünü yaptırım tehlikesi olarak algılamaktan kaynaklanmaktadır. Oysa kütüphaneler demokratik kurumlar olup, her ne kadar devletin resmi bir kurumu olsalar da; otoriter yönetimlerde sadece iktidarların düşüncelerinin yansıtıldığı, iktidar politikalarının benimsendiği ve iletildiği kurumlar olmaya çok uzaktırlar. Nitekim burada asıl değinilen nokta, şiddet, küfür, aşağılamaya yönelik düşünceler ve devletin ve toplumun güvenliğini tehlikeye atan, kamu düzenini bozan, toplumsal ve dini değerleri aşağılayan, özel hayat ve ailevi değerlere zarar veren art niyetli yayın olmaları gerekçeleriyle sansürlenен yayınlar dışında kalan ve tamamen herhangi bir gücün kendi ideolojisine yönelik uyguladığı sansür uygulamalarıdır (Kızıllan, 1994: 15).

Kütüphaneler toplumsal yaşam gereği sadece hizmet verdiği topluma bilgi sağlayarak değil aynı zamanda toplumlar arasında kültür sentezine zemin oluşturma; inançlar, ideolojiler, karşıt görüşler arasında diyalog kurabilmeyi sağlamaları açısından da önemlidir. Dolayısıyla kütüphanelerin demokratik kurumlar olması ve işlevlerini yerine getirirken düşünce özgürlüğünü esas almaları gereği evrensel boyutta kabul görmektedir. Bu doğrultuda tarih boyunca var olan düşünce özgürlüğü sorununa karşı özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda düşünce özgürlüğünün sağlanmasına yönelik artan tepkiler, kütüphaneler ve kütüphanecilik alanında da ele alınmıştır. Başta dernekler olmak üzere sivil toplum örgütleri, insan hakları ilkeleri doğrultusunda örgütlenmiş mesleki ve teknik topluluklar ile işbirliği ve yakın ilişkiler doğrultusunda, düşünce özgürlüğü ve sansür sorununa karşı örgütlenmişlerdir. Bu topluluklar, düşünce özgürlüğü ve sansür sorununa karşı çalışma komisyonları kurmak, politikalar belirlemek, mesleki etik ilkelerini dikkate alarak ulusal ve uluslararası ortak bildiriler yayınlamak gibi faaliyetler yürütmüşlerdir. Yapılan çalışmalarla düşünce özgürlüğü desteklenmiş, sınırlama ve sansüre karşı tavır alınmış, kütüphane ve kütüphanecilerin düşünce özgürlüğü ve sansür sorununa karşı ilke edinmeleri ve bu ilkeleri benimsemeleri teşvik edilmeye çalışılmıştır (Byrne, 2000: 63). Bu noktada, düşünce özgürlüğü konusunda lobi oluşturma, farkındalık yaratma anlamında çeşitli toplantılar

yapma, tanıtıcı ve bilgilendirici basılı ve elektronik yayınlar yayımlama v.b. çalışmalar yapan bu toplulukların belge ve bildirgelerini incelemek yerinde olacaktır.

2.3. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ VE SANSÜRE İLİŞKİN ULUSAL VE ULUSLARARASI BELGELER VE MEVZUAT

2.3.1. Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre İlişkin Ulusal Belgeler

Kütüphanelerde düşünce özgürlüğü sorunları ve sansür uygulamalarına karşı kütüphane derneklerinin çalışmaları son derece önemlidir. Düşünce özgürlüğünün, kütüphanelerin ve kütüphanecilik mesleğinin ana ilkelerinden birini oluşturduğu düşünüldüğünde kütüphanecilerin ve meslek elemanlarının örgütlendiği kütüphane derneklerinin, düşünce özgürlüğü sorununa ve sansüre karşı çıkmaları, tavır ortaya koymaları, düşünce özgürlüğünü korumaya yönelik birtakım çalışmalar yapmaları kaçınılmazdır.

2.3.1.1. Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi

Türkiye’de kütüphanecilik açısından düşünce özgürlüğü ve sansür konusunun ele alınması 1970’li yıllara dayanmaktadır. Ancak 1949 yılında kurulan Türk Kütüphaneciler Derneği’nin (TKD) ilk kez 1992 yılında konuya karşı tavır aldığı bilinmektedir. Bu bağlamda Kültür Bakanlığı’nın yasak kitaplar sorununun çözülebilmesinin yasal düzenlemelerle olanaklı olacağını ifade etmesi göze çarpmaktadır. Dalkıran ve Yılmaz (2014: 111) bu durumu, “TKD’nin yasaklara karşı duruşunu göstermesi bakımından önemli ama bir o kadar da geç atılmış bir adım” olarak değerlendirmişlerdir.

2007 yılında TKD bünyesinde kurulan Türk Kütüphaneciler Derneği Düşünce Özgürlüğü Grubu (TKD-DÖG), düşünce özgürlüğüne yönelik atılan en somut adımdır. Düşünce özgürlüğü konusunda mesleki bilinç oluşturmak, sansüre karşı tavır almak ve çalışmalar yapmak amacıyla kurulan grup, TKD'nin sürekli çalışma grubu olarak örgütlenmiştir (Dalkıran ve Yılmaz, 2014: 111). TKD-DÖG'ün yapılan çalışmalar sonucunda yayımladığı “Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi” son derece önemlidir.

TKD-DÖG bu bildirgeyle düşünce özgürlüğü konusuna, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa Konseyi İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, İfade ve Bilgi Özgürlüğü Bildirgesi ile IFLA Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi gibi uluslararası geçerliliği olan belgelerde ele alındığı şekliyle yaklaşmış ve benzer şekilde önemli ilkeler ortaya koymuştur. Bildirge ayrıca Prof. Dr. Yaşar Tonta tarafından İngilizceye çevrilmiş ve IFLA'nın web sayfasında (www.ifla.org/) yayımlanmıştır. Sekiz maddeden oluşan bildirge şu şekildedir:

- “Bilgi merkezleri, politika geliştirme ve uygulamada düşünce özgürlüğü odaklı yaklaşımları benimsemelidir.
- Çağdaş bir toplumda, bireylerin, her türlü bilgiye eşit ve özgürce erişim hakkı vardır. Bilgi merkezleri, bu hakkın en iyi biçimde kullanılmasına olanak ve fırsat sağlar. Kişilerin, bilgi merkezlerindeki düşünce ürünlerinden yararlanmaları politik, dinsel, ulusal, ahlaki, ticari, ırksal, etnik köken, cinsiyet ve benzeri nedenlerle engellenemez.
- Bilgi merkezleri, toplumsal sorumlulukları gereği bütün düşüncelerin açıklanması, yayımlanması ve kütüphanelerde yararlanmaya sunulmasından yana tavır alır, sansüre karşı çıkar ve bu konuda ilgili diğer kişi ve kuruluşlarla işbirliği yapar.
- Bilgi merkezlerine kaynak seçimi, kişisel tercihlere göre yapılmamalı, mesleki ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Bilgi kaynakları, içeriğinden, yazarı ya da yayıncısının düşünce, inanç veya görüşünden dolayı dışlanmamalıdır.

- Bilgi merkezi çalışanları, teknik işlemler ve kullanıcı hizmetlerinde sansür olarak kabul edilen, bilgi kaynaklarına erişimi engelleyici veya kısıtlayıcı davranış ve uygulamalardan kaçınırlar.
- Bilgi merkezleri, amaç ve işlevleri doğrultusunda sergi ve toplantı salonu gibi olanaklarını gereksinim duyan kişi ve gruplara ayırım gözetmeksizin sunar.
- Bilgi merkezi çalışanları, TKD Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi'nde yer alan ilkelere uygun davranmalıdırlar. Onlar, bundan dolayı haksız işlem ve uygulamalarla karşı karşıya bırakılamaz ve yöneticileri tarafından aykırı davranmaya zorlanamazlar.
- Bilgi merkezlerinde kullanıcıların özel yaşam gizliliğine saygı duyulur. Bu nedenle, kullanıcıların kimliği ve yararlandığı bilgi kaynakları üçüncü kişilere açıklanmaz” (TKD, 2008).

Bildirge, kütüphane ve kütüphaneciler için düşünce özgürlüğünü kapsamlı bir şekilde ele almış, düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda ilkeler ortaya koymuştur. Bilgiye erişim özgürlüğünün sağlanması, derme oluşturma ve geliştirme çalışmalarında herhangi bir ayırım yapılmadan, eşit ve kullanıcıya uygun seçim yapılması, kullanıcı gizliliği ve mahremiyetinin gözetilmesi gibi ilkeleri kapsamında barındıran bildirgenin madde gerekçeleri de ayrıca açıklanmıştır. Temel ilkeleri ve madde gerekçeleri TKD'nin web sayfasında (www.kutuphaneci.org.tr/) paylaşılan bildirge, kütüphaneciler için düşünce özgürlüğü ve sansür bağlamında rehber niteliği taşımaktadır (Besimoğlu ve Korkut, 2011: 215).

2.3.1.2. TKD Mesleki Etik İlkeleri

TKD tarafından “Mesleki Ahlak İlkeleri” adı altında 1996 yılında yürürlüğe konan ilkeler 2010 yılında gözden geçirilerek ve yenilenerek “Mesleki Etik İlkeleri” adı altında yayımlanmıştır. İlkeler doğrultusunda bilgi hizmetleri alanında çalışanların, görevlerini yaparken uymaları gereken kural ve davranışlar belirlenmeye çalışılmış; bu bağlamda çalışanlara rehberlik etmesi ve yardımcı olması amaçlanmıştır (TKD, 2010). Düşünce özgürlüğü ve sansür açısından da önemli ilkeler barındıran belgenin maddeleri TKD tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

- “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer uluslararası sözleşmelerle, TKD Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi’nde yer alan bilgi erişim hakkını, toplumun tüm bireyleri için savunur ve gereklerini yerine getirmeye çalışırlar.
- Düşün ve sanat ürünlerine yönelik sansüre karşı çıkar ve düşünce özgürlüğünü savunurlar.
- Kullanıcılara hiçbir ayırım gözetmeksizin eşit davranırlar.
- Mesleki politika ve standartların geliştirilmesinde ve uygulanmasında etkin çaba harcarlar.
- Doğru ve yeterli bilgiyi zamanında sunarak, görevini mesleğe değer katacak biçimde gerçekleştirirler.
- Telif haklarına saygı duyar ve bu hakları korurlar.
- Kullanıcıların yaptığı araştırmaların, ödünç aldığı ve/veya yararlandıkları bilgi kaynaklarının neler olduğunun gizliliğini garanti eder, onların kişisel bilgilerini yasal gereklilik dışında kimseyle paylaşmazlar.
- Nesnel verilere dayanmayan, haksız karalamalarla meslek elemanlarının, genel olarak meslek grubunun ya da bir bilgi merkezinin saygınlığını zedeleyecek söylem ve davranışlarda bulunmazlar.
- Mesleki görev ve sorumluluklarını yerine getirirken kişisel çıkar sağlamazlar.
- Mesleki işbirliği ve dayanışmaya özen gösterirler.
- Mesleki gelişimleri konusunda duyarlı davranır, kendilerini bu açıdan sürekli olarak geliştirir ve bunu hizmetlerine yansıtırlar.
- Mesleki ve yönetsel ilişkilerinde adil ve dürüst davranırlar” (TKD, 2010).

Etik ilkeler incelendiğinde, düşünce özgürlüğü bildirgesi kapsamında yayımlanan ilkelerle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Nitekim Toplu (2007: 191), “kütüphanecilik etiği tanımlanırken ve onun kapsamı belirlenirken, kullanıcıların bilgi taleplerinin karşılanmasından, düşünce özgürlüğünün savunulmasına, kişisel bilgilerinin gizliliğinin sağlanmasından, telif haklarının korunmasına kadar birçok

konunun ele alınma zorunluluğu bulunmaktadır” ifadesinde bulunmuştur. Bu açıdan düşünüldüğünde mesleki etik ilkeleri, kütüphaneler ve kütüphanecilik mesleği için son derece önem arz etmektedir.

2.3.2. Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre İlişkin Uluslararası Belgeler

2.3.2.1. Kütüphane Hakları Bildirgesi (Library Bill of Rights)

Düşünce özgürlüğü sorunu ve sansür uygulamalarının kütüphanelere yansması, kütüphane derneklerinin konuyu ele almasına yol açmıştır. Kütüphane dernekleri arasında göze çarpan, dünyanın en eski ve etkili derneği olan ALA, sansüre ve kitap yasaklamalarına karşı 1930’lardan önceye dayanan bir mücadele başlatmıştır (Besimoğlu ve Korkut, 2011: 213; Dalkıran ve Yılmaz, 2014: 108). Amerika’da birçok eyalette sansür uygulamaları ve kitap yasaklamaları; son olarak John Steinbeck’in “Gazap Üzümleri³” kitabının yasaklanması ALA’nın 1939 yılında Kütüphane Hakları Bildirgesi’ni (Library Bill of Rights) yayınlamasını sağlamıştır. (Kızıllıkan, 1994: 16). Bildirge; tarafsız yayın seçimi, kullanıcı kitlesine hitap edebilecek oranlı derme oluşturulması, kitap yasaklamaları ve sansür uygulamalarının olmaması gerektiği yönünde ilkeler ortaya koymuştur (Besimoğlu ve Korkut, 2011: 213). Günümüze kadar sekiz defa yenilenerek ve eklemeler yapılarak son halini alan bildirge, son olarak 2019 Ocak ayında revize edilmiş ve altı olan ana ilkeleri yedi ilkeye çıkarılmıştır. Bildirgenin son hali aşağıdaki ana ilkeleri kapsamaktadır.

- “Kitaplar ve diğer kütüphane kaynakları, hizmet verdiği toplumun tüm bireylerinin ilgi alanları, bilgi ve aydınlanma ihtiyaçlarını sağlamalıdır. Materyaller, yaratımlarına katkıda bulunanların kökeni, geçmişleri ya da görüşlerinden dolayı dışlanmamalıdır.
- Kütüphaneler, güncel ve tarihi konulardaki tüm görüşleri sunan materyaller ve bilgiler sağlamalıdır. Materyaller, öğreti farklılığı veya siyasi görüşlerden dolayı yasaklanmamalı veya kaldırılmamalıdır.

³ Gazap Üzümleri 1939 yılında John Steinbeck tarafından “The Grapes of Wrath” özgün adıyla yayınlanmış ve Pulitzer Ödülü’ne layık görülmüştür.

- Kütüphaneler, bilginin sağlanması ve aydınlanma sorumluluğunun yerine getirilmesinde sansüre karşı çıkmalıdır.
- Kütüphaneler, ifade ve bilgiye erişim özgürlüğünü kısıtlanmasına direnen tüm birey ve gruplarla işbirliği yapmalıdırlar.
- Bir kişinin kütüphaneyi kullanma hakkı; kökeni, yaşı, geçmişi veya görüşleri nedeniyle reddedilmemeli veya kısıtlanmamalıdır.
- Sergi alanlarını ve toplantı odalarını hizmet verdiği toplumun kullanımına açan kütüphaneler, bu alanların kullanımını talep eden bireylere veya gruplara inanç veya ilişkilerinden bağımsız olarak, ayırım yapmadan eşit bir şekilde kullanılabilir hale getirmelidirler.
- Kökeni, yaşı, geçmişi veya görüşleri ne olursa olsun tüm insanlar, kütüphane kullanımlarında mahremiyet ve gizlilik hakkına sahiptir. Kütüphaneler, kişisel bilgiler de dâhil olmak üzere tüm kütüphane kullanım verilerini güvence altına alarak, kişilerin gizliliğini savunmalı, bu konuda eğitmeli ve insanların mahremiyetini korumalıdır” (ALA, 2019).

Kütüphane Hakları Bildirgesi yukarıdaki temel ilkeleriyle çerçeve niteliğinde bir yapıya sahiptir. ALA Düşünce Özgürlüğü Komitesi (Intellectual Freedom Committee-IFC), kütüphane türleri ve hizmetlerine göre farklılık gösteren kütüphaneler için de Kütüphane Hakları Bildirgesi’nin Yorumlaması (Interpretations of the Library Bill of Rights) adı altında rehber hazırlamıştır.

2.3.2.2. Okuma Özgürlüğü Bildirgesi (The Freedom To Read Statement)

Okuma Özgürlüğü Bildirisi, 1950’li yıllarda Amerika’da “McCarthy Dönemi” olarak adlandırılan dönemde senatörlük yapmış Joseph Raymond McCarthy’nin; söz konusu dönemde aydınlara, bilim insanlarına ve düşünce özgürlüğüne karşı baskıcı tutumuna karşı ortaya çıkmıştır. ALA tarafından 1953 yılında kamuoyuna sunulan bildirge, Amerikan Yayıncılar Birliği (Association of American Publishers-AAP), birçok dernek ve sivil toplum örgütü tarafından onaylanmıştır. Son olarak 2004 yılında revize edilen bildirge; yayıncılar ve kütüphanecilerin yayınların basılmasında ve seçilmesinde tarafsız olması, yazarların ya da kullanıcıların ırk, cinsiyet, din, dil v.b.

etkenlere göre süzgeçten geçirilip değerlendirilmemesi, her türlü düşünce ve görüşe objektif olarak yaklaşılması ilkeleri, gerekçeleri ve açıklamalarıyla ayrıntılı şekilde ele alınmıştır (ALA, 2017). Bildirge maddelerinin ana ilkeleri şu şekildedir:

- “Yayıncıların ve kütüphanecilerin, en yaygın görüş ve ifade çeşitliliğini sağlaması; geleneklere aykırı, güncel olmayan ya da çoğunluk tarafından tehlikeli olarak kabul edilenler de dâhil olmak üzere kamu yararınadır.
- Yayıncılar, kütüphaneciler ve kitapçıların sağladıkları her fikri veya düşünceyi onaylamaları gerekmez. Nelerin yayınlanması veya dağıtılması gerektiğini siyasi, ahlaki veya sanatsal görüşlerini esas alarak belirlemeleri kamu yararına ters düşer.
- Yayıncılar veya kütüphanecilerin, yazarların kişisel geçmişlerine veya siyasi ilişkilerine dayanarak yazınlarına erişimi engellemeleri kamu yararına aykırıdır.
- Toplumumuz, bazılarının hoşuna gideni başkalarına benimsetme, gençleri belirli düzeydeki yayınları okumakla sınırlama ve yazarların sanatsal yaratıcılıklarını engelleme yeri olamaz.
- Bir okuyucuya, önyargılı bir şekilde, herhangi bir ifadenin veya yazarının yıkıcı veya tehlikeli olarak benimsetmeye çalışmak ve kabul etmeye zorlamak kamu yararına değildir.
- Kendi standartlarını veya zevklerini topluma dayatmak isteyen bireyler veya gruplarla mücadele etmek; halkın okuma özgürlüğünün koruyucusu olarak, yayıncıların ve kütüphanecilerin sorumlulukları arasındadır.
- Görüş ve düşüncelerin kalitesini ve çeşitliliğini zenginleştiren kitaplar sunarak okuma özgürlüğüne tam anlam vermek, yayıncıların ve kütüphanecilerin sorumlulukları arasındadır. Bu olumlu sorumluluk karşısında; kötü bir kitabın cevabının iyi bir kitap, kötü bir düşüncenin cevabının iyi bir düşünce olduğunu gösterebilirler” (ALA, 2017; Kızıllan, 1994: 17-18).

Okuma Özgürlüğü Bildirgesi maddelerinin geniş hali ve gerekçelerine ALA'nın web sayfasından (www.ala.org/) ulaşılabilir.

2.3.2.3. Etik Yasası (Code of Ethics)

ALA tarafından ortaya konulan ve en son 2008 yılında güncellenen ALA mesleki etik ilkeleri, çerçeve niteliğinde olup kütüphanecilerin görevlerini yaparken bağlı olmaları gereken değerleri ele almıştır. İlkeler doğrultusunda düşünce özgürlüğünün kütüphaneler ve kütüphaneciliğin temelini oluşturduğuna dikkat çekilmektedir. Bilginin seçimi, organizasyonu, düzenlenmesi ve erişimi noktasında, toplumun bilgilenme ve bilgilerin gelecek nesillere aktarılmasında kütüphanecilerin büyük sorumluluğunun olduğu vurgulanmaktadır (ALA, 2008).

ALA bünyesinde örgütlenen Düşünce Özgürlüğü Komitesi (Intellectual Freedom Committee-IFC), düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda kabul edilen ve yayımlanan belge ve bildirilerin uygulanması, düşünce özgürlüğünün kısıtlanması ve sansür uygulamalarına karşı gereksinim duyulan adımları dernekteki diğer yönetim organlarıyla işbirliği halinde yürütmektedir. Nitekim derneğin, Düşünce Özgürlüğü Ofisi (Office for Intellectual Freedom-OIF) adı altında, sansür uygulamalarına yönelik çalışma yapan, politika üreten, uluslararası kütüphane ve kütüphanecilere düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda rehberlik yapan ve bu doğrultuda yayınlar ortaya koyan sürekli çalışma ofisi de bulunmaktadır. 1967 yılında ALA bünyesinde kurulan OIF, 1974 yılında Düşünce Özgürlüğü Rehberi'ni yayımlamıştır (Intellectual Freedom Manual-IFM). Düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda kütüphane hizmetleri verilirken karşılaşılan soru ve sorunlara karşı, ilkeler doğrultusunda pratik çözümler sunan rehber, son olarak 2015 yılında yenilenerek dokuzuncu edisyonuyla yayımlanmıştır (ALA, 2015).

ALA'nın düşünce özgürlüğü konusunda "Journal of Intellectual Freedom and Privacy (JIFP)" adıyla yayımladığı süreli yayın da bulunmaktadır. Bu dergi, 1952-2015 yılları arasında ALA tarafından yayımlanan "The Newsletter on Intellectual Freedom (NIF)" bülteninin devamı niteliğinde ortaya çıkarılmıştır. Düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda hakemli makaleler yayımlayan dergi, NIF'in çalışmalarına ek

olarak; kitap yasaklamaları haberleri, mahkeme kararları, denemeler, konuyla ilgili tartışmalara da yer vermektedir (ALA-OIF, 2019).

2.3.2.4. Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü Konulu IFLA Bildirisi (IFLA Statement on Libraries and Intellectual Freedom)

Bildiri, Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions-IFLA) bünyesinde, kütüphanelerde düşünce özgürlüğü sorunu ve sansür uygulamalarına yönelik kurulan Bilgi ve Düşünce Özgürlüğüne Serbest Erişim Komitesi (Freedom of Access to Information and Freedom of Expression-FAIFE) tarafından 1999 yılında yayınlanmıştır. Bildiride düşünce özgürlüğünü desteklediğini, savunduğunu ve geliştirmeye çalıştığını ifade eden IFLA; bireylerin haber alma, ifade etme ve düşünce üretme özgürlüklerinin temel haklardan olduğunu, düşünce özgürlüğünün bileşenlerinden ifade ve bilgilenme özgürlüklerinin birbirinden ayrı tutulamayacağını, kütüphanecilik mesleğinde düşünce özgürlüğüne saygı gösterilmesi gerektiğini, kütüphanecilerin düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve haberleşme özgürlüğü konularında ısrarcı olmaları gerektiğini kamuoyuyla paylaşmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisi'nde belirttiği şekilde düşünce özgürlüğünü benimsediğini açıklayan federasyon, kütüphanecilerin kullanıcıların mahremiyetine saygılı olmaları gerektiğini savunmaktadır (IFLA/FAIFE, 1999; Besimoğlu ve Korkut, 2011: 213-214). Türkçeye de çevrilen ve IFLA'nın web sayfasında (www.ifla.org/) erişime açık olan bildiride, IFLA'nın üyeleri görevlerini yaparken şu ilkeleri hayata geçirmeleri gerektiği belirtilmiştir:

- “Kütüphaneler bilgi, düşünce ve yaratıcılığa geçit verirler. Bilgi, düşünce ve kültüre giriş kapısı görevini üstlenirler.
- Kütüphaneler bireyler ve gruplara yaşam boyu öğrenim, bağımsız karar alma ve kültürel gelişim için temel destek sağlar.
- Kütüphaneler, düşünce özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunurlar ve de temel demokratik değerler ile yurttaşlık haklarının savunucusudurlar.

- Kütüphaneler haber alma ve görüşleri açıklama hakkını kolaylaştırıp, garanti altına alma sorumluluğunu üstlenir. Bu yüzden kütüphaneler, toplumun çok sesliliğini yansıtan geniş bir yelpazede, sunulan ürünleri almalı ve kullanıcıya ulaştırmalıdır.
- Kütüphaneler, seçilen ürünlerin ve verilen hizmetin politik, ahlaki ve dini değerlendirmeler değil, fakat mesleki değerlendirmeler sonucu sağlanmasını güvence altına alır.
- Kütüphaneler, olası sansüre göğüs gererek gerekli ürünleri özgürce satın alır, düzenler ve hizmete sunar.
- Kütüphaneler var olan hizmet, ürün ve olanakları hiç bir ayırım gözetmeden kullanıcıya sunar. Irk, inanç, cinsiyet, yaş ve benzeri hiç bir ayrımcılığa izin vermez.
- Kütüphane kullanıcısının mahremiyeti kesinlikle korunur. Kütüphaneciler ve diğer kütüphane görevlileri kullanıcının kimliğini ve yararlandığı ürünleri, üçüncü kişilere kesinlikle bildirmezler.
- Kamu kuruluşları tarafından finanse edilen, kamuya açık kütüphaneler de düşünce özgürlüğü kurallarına uymakla yükümlüdürler.
- Bu türden kütüphanelerdeki görevliler de tüm bu kurallara uymakla yükümlüdürler.
- Kütüphaneciler ve diğer kütüphane görevlileri, hem işverene hem de kullanıcıya karşı sorumludurlar. Bu sorumlulukların çatışması durumunda, kullanıcıya karşı olan sorumluluk önceliklidir” (IFLA/FAIFE, 1999).

2.3.2.5. İfade Özgürlüğü ve İyi Kütüphaneciliğin İlkeleri (Principles of Freedom of Expression and Good Librarians)

IFLA’nın düşünce özgürlüğüyle ilgili paylaştığı bir diğer önemli belge de İfade Özgürlüğü ve İyi Kütüphaneciliğin İlkeleri’dir (Principles of Freedom of Expression and Good Librarians). Politikaların belirlendiği bu ilkeler, kütüphaneler ve düşünce özgürlüğü konulu IFLA bildirgesiyle benzerlik göstermekte, ifade özgürlüğünü sağlama açısından kütüphanelerin ve hizmetlerinin önemine değinmektedir. Bilgiye erişim ve düşünce özgürlüğü bağlamında kütüphanecilerin yaptıkları hizmetin etkili

olacağı savunulan politikalarda, kullanıcı gizliliği ve mahremiyetinin sağlanması da önemli bir ilke olarak vurgulanmıştır (IFLA, 2016).

2.3.2.6. UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi (UNESCO Public Library Manifesto)

UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi 1949 yılında ilk defa yayımlanmış, değişen şartlar ve gereksinimler doğrultusunda 1972 yılında yenilenmiştir. Son olarak 1994 yılında IFLA ve UNESCO'nun işbirliği sonucu tekrar yenilenen bildiri kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bildiride halk kütüphanelerinin işlevlerine, görevlerine ve topluma katkılarından bahsedilmiştir. Bunun yanında, demokrasinin gelişmesinin düşünce özgürlüğüyle; bu özgürlüğün de kütüphanelerle ilişkisine değinilmiştir. Düşünce özgürlüğü ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda politikalar geliştirilmesini savunan bildiride, halk kütüphanesinin hizmetlerinin yaşa, ırka, cinsiyete, dine, milliyete, dile ya da toplumsal statüye bakılmaksızın herkese eşit erişim temelinde verilmesi gerektiği açıklanmaktadır. Dermelerin oluşturulması ve hizmetlerin sağlanmasında; ideolojik, politik, dinsel sansür ve ticari baskıların etkisi olmaması gerektiği bildirinin önemli ilkelerindendir. Ayrıca bildiri, bilgiye ve düşünceye özgürce erişimin, demokratik bir toplum oluşturulmasında etkin rol aldığını da önemle vurgulamaktadır (IFLA/UNESCO, 1994).

Önde gelen bu bildiri ve bildirgelerin dışında ülkelerin kütüphane derneklerinin düşünce özgürlüğü konusunda yayımlandığı belgeler de mevcuttur. Nitekim kütüphane dernekleri federasyonu olan IFLA'nın web sayfasında Türkiye de dâhil olmak üzere; Avustralya, Kanada, Hırvatistan, İrlanda, Japonya, Yeni Zelanda, Ukrayna, Birleşik Krallık ve Amerika kütüphane derneklerinin bildirgeleri yerini almaktadır (IFLA, 2015).

2.3.3. Sansür Uygulamalarının Gerekçeleri

Düşünce özgürlüğü sorunu tarih boyunca var olan ve bir sorun olarak hala günümüzde tartışılmaya devam eden bir olgudur. Gülle (1996: 22), dünya döndükçe devam edecek olan düşünce özgürlüğü sorununun temelinde, toplumların yeniliklere karşı gösterdiği katı savunma mekanizmasının etkisini vurgulamaktadır. Mevcut düzeni korumaya yönelik bu tutumun aynı zamanda yönetimlerin çıkar hesaplarıyla

ilişkili olduğunu belirtmektedir. Nitekim tarih boyunca düşünce özgürlüğü kısıtlamalarıyla karşılaşmış, kütüphane özelinde sansür uygulamalarıyla kişilerin bilgilenme hakları ve ifade özgürlükleri engellenmeye çalışılmıştır. Daha önce belirtildiği üzere, kütüphanelerden kaynaklanan otosansürün dışında resmi sansür olarak tanımlanan kısıtlamaların daha fazla görüldüğü bir gerçektir. Kaldı ki kütüphanelerin kendi kendilerini sansürlemesi, çoğunlukla iktidar ya da politik baskıların hissedilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada da yine resmi sansürün etkisi akla gelmektedir.

Oppenheim ve Smith (2004: 5), bilgi kaynaklarının sansürlendiği konuları politik, sosyal, dini ve cinsellik olarak dört ana grupta toplamışlardır. Buna ek olarak sansür uygulamalarıyla baskı yapanlar, başkaları adına düşünme gücünü kendinde gören, herkes için en iyiyi bildiklerine inananlardır. Nitekim Sağlamtunç’a göre (1994: 178), “ailevi değer yargıları”, “politik görüşler”, “dini görüşler”, “azınlıkların hakları” ve “cinsellik” konularında hassas olan insanların, asıl duyarlı olmaları gereken noktalar şiddet içeren, şiddete özendiren yayınlar olmalıdır.

Değinilen noktalar doğrultusunda gerek resmi sansür, gerek bireylerin ya da bazı grupların değer yargılarına göre ortaya koydukları sansür ve otosansür uygulamalarının meydana geldiği temaları şu şekilde toparlamak olanaklı olacaktır:

- Ülke rejimi ve rejimin getirileri aleyhinde olduğu değerlendirilen yayınlar,
- İç güvenliğe zarar verdiği düşünülen yayınlar,
- Ülkenin dış politikasına zarar verdiği düşünülen yayınlar,
- Farklı siyasi görüşler lehinde ya da aleyhinde içeriğe sahip yayınlar,
- Misyonerlik içerdiği düşünülen yayınlar,
- Akla, bilime ve genel olarak benimsenen düşüncelere aykırı olduğu düşünülen yayınlar,
- Genel ahlaka aykırı ya da müstehcen içerik taşıdığı düşünülen yayınlar (Güner, 2015: 308-309),
- Kamu düzenini bozmaya yönelik yayınlar,
- Farklı din, inanç, mezhepleri konu alan yayınlar,

- Cinsel farklılıkları konu alan yayınlar,
- Dini, siyasi ya da tanınmış kişileri eleştiren yayınlar,
- Azınlık hakları ya da azınlıkta kalan düşünceleri içeren yayınlar,
- Art niyet içeren yayınlar.

Düşünce özgürlüğünün diğer tüm özgürlükler gibi kısıtlandığı hatta ortadan kaldırılmaya çalışıldığı uygulamalara çokça rastlanmaktadır. Nitekim düşünce özgürlüğünün kısıtlanması, günümüzde de tartışma konusudur. Temel hak ve özgürlüklerin ileri seviyelerde olduğu ülkelerde dahi hiçbir özgürlüğün sınırsız olamayacağı, gerek ulusal ve uluslararası içtihatlarla gerekse mahkeme kararlarıyla yorumlanmıştır. Çünkü her özgürlük doğası gereği, hukuk tarafından korunamayacak yönleri sahiptir (Hakyemez, 2002: 37). “İnsan onurunu zedeleyici, küfür, iftira, ahlak dışı sözler, özel hayatın gizliliğini ihlal eden, başkalarını suça özendiren, ırksal ve dinsel nefreti körükleyen, müstehcenlik içeren söz, yazı, resim ve eylemler” gibi düşüncelerin sınırlandırılabilmesi kabul görmektedir (Korkmaz, 2004: 378). Burada önemli olan, toplumun gelişimi ve kalkınması için son derece önemli olan özgürlüklerin kısıtlanırken hassas davranılması; sınırlamanın asıl nedeninin kişisel ya da belli bir zümre ya da grubun düşüncelerine aykırı olmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Edebi bir eserden, bilimsel bir kaynağa; sanatsal bir üründen bir derneğin faaliyetlerine kadar nesnel sınırlara sahip olması gerekmektedir. Nitekim sınırlama nedenleri nesnel olmadığı durumlarda yorum farklılıkları, kişisel bakış açıları, inanç sistemleri, dünya görüşleri, ideoloji çatışmalarından doğan anlamsız sınırlamalar ortaya çıkmaktadır. Kimine göre iyi bir sanat eseri olarak değerlendirilen bir resim, kimilerine göre müstehcen bir ürün olarak nitelendirilmektedir. Buna benzer durumlar, edebi kitaplar, bilim kaynakları, müzik eserleri, bir konuşma ve tüm sanat eserleri için de geçerlidir (Hakyemez, 2002: 38).

Kuşkusuz sansürün düşünce özgürlüğünün nesnel sınırlarına dayandırılarak uygulandığı, engelleme ve yasaklamaların gerekli olduğu durumların varlığından da söz edebiliriz. Düşünce özgürlüğünün koruma alanına girmeyen düşüncelerin sınırlandırılması, sansür olgusunun haklı ve temelli gerekçeler ortaya çıktığında gerekli olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Nitekim tarafsız ve nesnel denetlemeler

yapıldığı sürece, çocuklara yönelik cinsel ve psikolojik tacize yönelik fikirler, özel hayatın gizliliğini bozan, ailevi değerlere zarar veren, şiddet içeren, suça özendiren, başkalarını aşağılayan ya da hakaret eden düşünceler, sansür uygulamalarını haklı gerekçelere dayandırmaktadır. Ancak tamamen kişisel bakış açılarıyla ve ideolojik, dini, politik düşünce farklılıklardan kaynaklanan sansür uygulamalarının düşünce özgürlüğüne yönelik tehdit olduğu açıktır. Bu bağlamda geçmişte bazı gerekçelere dayandırılarak yasaklanan/toplatılan yayınların daha sonra yasağının kalkması bu fikri destekler niteliktedir.

2.3.4. Düşünce Özgürlüğüne İlişkin Ulusal ve Uluslararası Mevzuat

2.3.4.1. Ulusal Düzenlemeler

Demokrasilerde özgürlüğün her bakımdan sınırsız olamayacağı, dolayısıyla bazı nedenlerle sınırlandırılabilirdiği kabul edilen bir gerçektir. Ancak bu noktada önemli olan özgürlüklerin sınırlanma nedenleri, sınırlama uygulamalarında uyulması gereken ilkeler ve sınırlamaların sınırı şeklindeki hükümlerin anayasalarda belirtilmesi şeklidir. Bu bağlamda anayasal güvence sağlanarak bireylerin özgürlükleri, farklı iktidar güçleri ya da gücü elinde bulunduran çoğunluklara karşı korunmuş olmaktadır. Ayrıca anayasal yargı mekanizması bu hükümlere dayanarak, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasını denetleyebilmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla ilgili, ulusal anayasalarda farklı uygulamalar göze çarpmaktadır. Özellikle demokratik ülke anayasalarında temel hak ve özgürlüklere yönelik düzenlenen maddeler ancak kendi düzenlendiği maddelerde bulunan özel sınırlama nedenleriyle sınırlandırılabilir. Buna karşın, maddelerde özel sınırlama nedeni olmasına rağmen, genel olarak temel hak ve özgürlükleri sınırlandıran maddeleri barındıran anayasalar da mevcuttur. Bu durumda, söz konusu madde hükümleri uygulanarak temel hak ve özgürlükler kısıtlanabilmektedir (Hakyemez, 2002: 20-21)

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, ilk haliyle temel hak ve özgürlükler açısından “aşırı sınırlandırıcı bir düzenleme” olarak yorumlanmıştır. Bunun nedeni, genel sınırlamaya yönelik düzenlenen 13. maddeyi içeriğinde barındırması ve “hak ve özgürlüklerin kullanımının durdurulmasına” yönelik hükümler barındırması olarak değerlendirilmektedir. Ancak 2001 yılında yapılan

anayasa değişikliğiyle söz konusu anayasanın 13. maddesi değiştirilmiş ve temel haklar ve özgürlüklere yönelik hükümler barındıran, anayasanın “temel hak ve ödevler” başlığı altındaki 12. maddeden 74. maddeye kadar olan maddelerin, kendi içerisinde değerlendirilmesi, ancak sınırlamaya yönelik nedenlerin ortaya çıkmasıyla temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanabileceği yönünde iyileştirme yapılmıştır (Korkut, 2006: 77).

1982 Anayasası’nın 13. maddesi temel hak ve özgürlüklerin sınırlarına yönelik düzenlenen çerçeve niteliğinde bir maddedir. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlarının nedenleri, boyutu ve teminatı bu maddeye göre belirlenir. Bu bakımdan temel hak ve özgürlüklerin belirlendiği maddeler içinde 13. madde ayrı bir öneme sahiptir (Gözler, 2001: 53-54). Söz konusu maddenin 2001 yılında yapılan değişiklikten önceki ilk hali şu şekildedir:

- “Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması
- MADDE 13.- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğinin, Cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığının korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.
- Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.
- Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir”

Maddenin değişiklikten sonraki hali ise şu şekildedir:

- MADDE 13.- Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

Yukarıdaki madde incelendiğinde görülmektedir ki, sınırlamaya yönelik nedenler her madde için ayrı ayrı belirlenmiştir. Örnek vermek gerekirse anayasanın 35. maddesi mülkiyet hakkıyla ilgili olup, herkesin mülkiyet ve miras hakkına sahip olduğuna yönelik düzenleme içerir. Ancak aynı maddenin devamında bu hakkın “kamu yararı amacıyla” kanunla sınırlandırılabilmesi hükmü yer almıştır. Yine başka bir örnek vermek gerekirse, anayasanın 34. maddesinde “herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına

sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir” şeklinde düzenleme mevcuttur (Türkiye Cumhuriyeti [T.C.] Anayasası, 2018).

Temel hak ve özgürlüklere yönelik düzenlenen maddeler incelendiğinde, temel hak ve özgürlüklerin söz konusu maddeler kapsamında belirtilen evrenselleşmiş nedenler ortaya çıktığında sınırlandırılabilceği anlaşılmaktadır. Bir bakıma anayasanın temel hak ve özgürlükleri içeren maddelerinde, temel hak ve özgürlüklerin hangi durumlarda sınırlandırılabilceği hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda bireylerin temel hak ve özgürlükleri yasal teminat altına alınmış ve anayasal olarak korunmuştur. Korkut (2006: 78), 13. maddedeki genel sınırlama nedenlerinin kaldırılmasını ve uluslararası düzenlemelerde olduğu gibi her hak ve özgürlük için ayrı sınırlama nedeni olarak dikkate alınmasını olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirmiştir.

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın ikinci kısmı “Temel Hak ve Ödevler” başlığına ayrılmış, ikinci kısmın birinci bölümü genel hükümler adı altında temel hak ve hürriyetlerin niteliği, sınırlanması, kötüye kullanılmaması, kullanılmasının durdurulması ve yabancıların durumu ile ilgili maddelere yer vermiştir. İkinci kısmın ikinci bölümü kişinin hakları ve ödevleri, üçüncü bölümü sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler, dördüncü bölümü ise siyasi haklar ve ödevler adı altında kategorize edilmiştir.

“Genel Hükümler

- MADDE 12: Temel hak ve hürriyetlerin niteliği
- MADDE 13: Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması
- MADDE 14: Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması
- MADDE 15: Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması
- MADDE 16: Yabancıların durumu

Kişinin Hakları ve Ödevleri

- MADDE 17: Kişinin Dokunulmazlığı, Maddî ve Manevî Varlığı
- MADDE 18: Zorla Çalıştırma Yasağı
- MADDE 19: Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması
- MADDE 20: Özel Hayatın Gizliliği

- MADDE 21: Konut Dokunulmazlığı
- MADDE 22: Haberleşme Hürriyeti
- MADDE 23: Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti
- MADDE 24: Din ve Vicdan Hürriyeti
- MADDE 25: Düşünce ve Kanaat Hürriyeti
- MADDE 26: Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti
- MADDE 27: Bilim ve Sanat Hürriyeti Basın ve Yayınla İlgili Hükümler
- MADDE 28: Basın Hürriyeti
- MADDE 29: Süreli ve Süresiz Yayın Hakkı
- MADDE 30: Basın Araçlarının Korunması
- MADDE 31: Kamu Tüzel Kişilerinin Elindeki Basın Dışı Kitle Haberleşme Araçlarından Yararlanma Hakkı
- MADDE 32: Düzeltme ve Cevap Hakkı Toplantı Hak ve Hürriyetleri
- MADDE 33: Dernek Kurma Hürriyeti
- MADDE 34: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı
- MADDE 35: Mülkiyet Hakkı Hakların Korunmasıyla İlgili Hükümler
- MADDE 36: Hak Arama Hürriyeti
- MADDE 37: Kanunî Hâkim Güvencesi
- MADDE 38: Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar
- MADDE 39: İspat Hakkı
- MADDE 40: Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

- MADDE 41: Ailenin Korunması
- MADDE 42: Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi
- MADDE 43: Kıyılardan Yararlanma
- MADDE 44: Toprak Mülkiyeti
- MADDE 45: Tarım, Hayvancılık ve Bu Üretim Dallarında Çalışanların Korunması
- MADDE 46: Kamulaştırma
- MADDE 47: Devletleştirme
- MADDE 48: Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti Çalışma İle İlgili Hükümler
- MADDE 49: Çalışma Hakkı ve Ödevi
- MADDE 50: Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı
- MADDE 51: Sendika Kurma Hakkı
- MADDE 52: Sendikal Faaliyet Toplu İş Sözleşmesi, Grev Hakkı ve Lokavt
- MADDE 53: Toplu İş Sözleşmesi Hakkı
- MADDE 54: Grev Hakkı ve Lokavt
- MADDE 55: Ücrette Adalet Sağlanması
- MADDE 56: Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması
- MADDE 57: Konut Hakkı
- MADDE 58: Gençliğin Korunması
- MADDE 59: Sporun Geliştirilmesi
- MADDE 60: Sosyal Güvenlik Hakkı
- MADDE 61: Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler
- MADDE 62: Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları
- MADDE 63: Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması
- MADDE 64: Sanatın ve Sanatçının Korunması
- MADDE 65: Sosyal ve Ekonomik Hakların Sınırı

Siyasi Haklar ve Ödevler

- MADDE 66: Türk Vatandaşlığı
- MADDE 67: Seçme, Seçilme ve Siyasî Faaliyette Bulunma Hakları
- MADDE 68: Parti Kurma, Partilere Girme ve Partilerden Ayrılma

- MADDE 69: Siyasî Partilerin Uyacakları Esaslar
- MADDE 70: Hizmete Girme
- MADDE 71: Mal Bildirimi
- MADDE 72: Vatan Hizmeti
- MADDE 73: Vergi Ödevi
- MADDE 74: Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” (T.C. Anayasası, 2018).

Anayasalar, hiyerarşik olarak tüm yasaların üstünde olan, ait oldukları devletleri ve toplumları bağlayıcı niteliğe sahiptir. Anayasanın emredici ve düzenleyici tüm kurallarına uyma zorunluluğu hukuk devletinin en temel özelliklerinin başında gelir. Siyasal teoride, sosyal bir hukuk devleti, anayasal düzeniyle vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini koruma altına alan hükümler çerçevesinde şekillenmiş olmalıdır. Bu bağlamda, temel hak ve özgürlükler birbirini tamamlayıcı, toplumsal düzen ve refahı yüksek seviyelere çıkarma görevi görürler. Temel hak ve özgürlükler, kişilerin yaşam hakkından eğitim, sağlık, sosyal ve ekonomik haklarına; din, vicdan, basın özgürlüklerinden düşünce özgürlüklerine kadar tamamen devleti oluşturan bireyler için tasarlanmıştır. Bu hak ve özgürlükler temel insan haklarını oluşturan parçalardır. Ancak düşünce özgürlüğü de yaşam hakkı gibi diğer özgürlüklerin temelini oluşturmaktadır. Düşünce özgürlüğü, tüm özgürlüklerin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Çünkü hiçbir özgürlük düşünsel olarak şekillenmeden eyleme geçerek fiilen gerçekleşemez. Nitekim ancak düşünme sonucu din, vicdan, ifade, basın ve diğer özgürlüklerden bahsedilebilir. Dolayısıyla düşünce özgürlüğü diğer tüm özgürlüklerin kaynağını oluşturur (Kenanoğlu, 1993: 1).

Düşünce özgürlüğü, tek başına sadece bir özgürlük olmamakla beraber demokrasilerin gelişimine katkıda bulunmasıyla da önemlidir. Düşünce özgürlüğü her ne kadar tüm özgürlüklere kaynaklık etse de yeni düşüncelerin ortaya çıkabilmesi için özgür ortamlara ve bilgilenme özgürlüklerine de gereksinim duyar (Besimoğlu ve Korkut, 2011: 207). Dolayısıyla bu aşamada düşünce özgürlüğüne yönelik düzenlenen anayasal hükümleri incelemek yerinde olacaktır.

Bireylere, düşünce ve ifade özgürlüğünün tanınması, tanınan bu özgürlüklerin de hukuken korunması, “hukuk devleti anlayışı”nın göstergesidir. Nitekim daha önce değinildiği gibi neredeyse evrenselleşen gerekçeler olan “insan onurunu zedeleyici”, “küfür”, “iftira”, “ahlak dışı sözler”, “özel hayatın gizliliğini ihlal eden”, “başkalarını

suça özendiren”, “ırksal ve dinsel nefreti körükleyen”, “müstehcenlik içeren söz, yazı, resim ve eylemler” düşünce özgürlüğünün koruma alanına girmemektedir (Korkmaz, 2004: 378).

Türkiye Cumhuriyeti, anayasada da belirtildiği üzere “sosyal bir hukuk devletidir.” Bu bakımdan düşünce özgürlüğü, temel hak ve özgürlükler arasında yerini almış ve Türkiye’nin 1982 yılında kabul edilen ve yürürlüğe giren anayasasının 25, 26, 27 ve 28. maddeleri ile düzenlenmiş ve anayasal güvence altına alınmıştır. 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Temel Haklar ve Ödevler başlıklı kısmında söz konusu maddeler düşünce özgürlüğüyle doğrudan ilgili olup, bu maddelerle düşünce özgürlüğüne, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüne, bilim ve sanat özgürlüğüne değinilmiş, basın ve yayımla ilgili hükümler düzenlenmiştir. (T.C. Anayasası, 2018). Bu noktada anılan düzenlemelerden düşünce özgürlüğüne ilişkin 25, 26, 27 ve 28. maddeleri anayasada geçtiği şekliyle belirtmek ve incelemek yerinde olacaktır.

“VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

MADDE 25- Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz”

Madde incelendiğinde bireylerin, düşünce ve düşüncelerine yönelik bir inanç sahibi olabilecekleri yönünde özgürlük sağlandığı görülmektedir. Anayasal düzenleme bireylerin bu düşünce ve inançlarından dolayı suçlanamayacağını ve buna ek olarak düşüncelerini dışa vurmaya zorlanamayacağını garanti altına almaktadır (T.C. Anayasası, 2018).

“VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

MADDE 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.”

Anayasa'nın 26. maddesi, bir önceki maddede değinilen bireylerin düşünce ve kanaatlere sahip olma özgürlüğünün yanı sıra aynı zamanda söz konusu düşünce ve kanaatlerini sözel ve yazılı yollarla; sanatsal, edebi, felsefi ve başka yollarla açıklama özgürlüğüne yönelik düzenlemeye yöneliktir. Bu düzenleme bireylerin tek başına ya da bir grup olarak düşüncelerini açıklama serbestliğini de tanımıştır. Nitekim maddede geçen “haber veya fikir almak ya da vermek” ibaresiyle de düşünce özgürlüğü açısından son derece önemli olan bir anlamda bilgilenme hakkı ve ifade özgürlükleri güvence altına alınmıştır.

Düşünce özgürlüğünün doğası gereği sınırlandırılabilmesi nitekim hiçbir özgürlüğün mutlak sınırsız olamayacağı açıktır. Bu bağlamda düşünce özgürlüğünün bazı gerekçeler gösterilerek sınırlandırılabilmesi ilgili maddede belirtilmiştir. Bu gerekçelerin genel olarak toplum ve devletin güvenliği, kamu düzeni, devletin ve milletin bütünlüğü, milli çıkarlar, devlete ait gizli bilgilerin hassasiyeti, suçların önlenerek suçluların cezalandırılması, bireylerin özel ve aile hayatlarının gizliliği ve korunması gibi etkenler üzerinde şekillendiği görülmektedir. Nitekim bahsedilen konulara yönelik art niyetli düşünceler, düşünce özgürlüğünün koruma alanına girmemektedir (T.C. Anayasası, 2018).

“IX. Bilim ve sanat hürriyeti

MADDE 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz. Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir”

Anayasanın 27. maddesi “bilim ve sanat hürriyeti” başlığıyla düzenlenmiştir. Madde gereğince bireylerin sanatsal olarak yeni düşünceler öğrenme ve öğretme imkanına sahip olduğuna, bu bakımdan bilgilenme haklarını kullanabileceklerine değinilmiştir. Anayasal mevzuata göre herkes, bilimsel ve sanatsal fikirlerini ve düşüncelerini açıklama ve yayma serbestisine sahip olup, söz konusu alanlarda araştırma yapma özgürlüğüne sahiptir. Ancak aynı maddede yayın hakkının, anayasanın “devletin şekli”ni belirleyen 1. maddesinin, “cumhuriyetin niteliklerini” belirleyen 2. maddesinin ve “devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti”ni belirleyen 3. maddesinin değiştirilmesi maksadıyla kullanılamayacağı

belirtilmiştir (T.C. Anayasası, 2018). Bu bağlamda düşünceleri yayma hakkının bu noktalarda sınırlandırılabilceği düzenlenmiştir. Buna ek olarak söz konusu maddenin, “yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımı”na yönelik düzenlenen yasalara engel teşkil etmediği belirtilmiştir. Bu bakımdan yabancı yayınların gereksinim duyulması halinde yasaklanması, toplatılması ya da yurda girişlerinin men edilmesi anayasal olarak belirlenmiştir.

T.C. Anayasası’nda düşünce özgürlüğüne ilişkin 28. madde “basın hürriyeti” başlığıyla düzenlenmiştir. 28. maddede basının özgür olduğu ve sansür edilemeyeceği açıkça belirtilmiştir. Ayrıca devletin bu özgürlüğü sağlamada gerekli olan önlemleri alması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bu maddede de yine 26. ve 27. maddelerde belirtilen ve sınırlamaya gerekçe olan konuların oluşması halinde, kısıtlama yapılabileceği belirlenmiştir. Burada ön plana çıkan basın özgürlüğünün, devletin ve milletin güvenliğini ve bütünlüğünü tehdit edecek, devlete ait gizli bilgileri ifşa edecek, suç işlemeye teşvik edecek yayın ya da haberler nedeniyle sınırlandırılabilcek olmasıdır. Nitekim söz konusu nedenler basın özgürlüğü içinde değerlendirilmeyip, düşünce özgürlüğünün koruma alanı dışında kalmaktadır

28. maddede ayrıca, süreli ve süresiz yayınların, kanunen belirlenmiş suçların soruşturma ve kovuşturması esnasında hakim kararıyla; milli güvenlik ve kamu düzeninin korunması, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi amacıyla aciliyet gerektiren durumlarda kanunen belirlenmiş resmi mercilerce toplatılabilceği belirtilmiştir. Anayasa’nın 28. maddesi şu şekildedir:

“X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

MADDE 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenabilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci,

bu kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelî veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelî veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye’de yayımlanan sürelî yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelî yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır” (T.C. Anayasası, 2018).

2.3.4.2. Uluslararası Düzenlemeler

Temel hak ve özgürlükler, toplumların tarihsel mücadeleler sonucunda ilerlemeler kaydetmiş ve evrensel normların oluşmasına yol açmıştır. Nitekim İngiltere’ye ait ilk özgürlük belgesi olarak tarihe geçen 1215 tarihli “Magna Charta”, hak ve özgürlüklerin kamu otoritesi tarafından halka tanındığı bir belge olup, günümüz anayasal ve uluslararası hak ve özgürlükler noktasına geçişte önemli bir basamaktır. Buna ek olarak, yine İngiltere’nin 1776 tarihli “Virginia Haklar Bildirisi”nin (Virginia Bill of Rights) 1. maddesinde “tüm insanlar doğuştan eşit derecede özgür ve bağımsızdır” ifadesi geçmekte; aynı bildirinin 12. maddesinde ise ifade özgürlüğünün tüm özgürlüklerin kaynağı olduğu beyan edilmektedir. Bir diğer önemli belge ise, Fransızlara ait 1789 tarihli “İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi”dir” (Declaration of Rights of Man and of the Citizen). Bildirinin 10. maddesinde düşünce özgürlüğüne “hiç kimse fikirlerinden dolayı, bunlar dinsel dahi olsalar, tedirgin edilemez, yeter ki açığa vurulmaları kanunla kurulan kamu düzenini bozmasın” şeklinde vurgu yapılmıştır (Danışman, 1982: 5’ten aktaran Besimoğlu ve Korkut, 2011: 210).

İnsan hakları tarihinde bir dönüm noktası belgesi özelliği taşıyan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi-İHEB (Universal Declaration of Human Rights-UDHR), 10

Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun Paris'te yapılan oturumunda kabul edilmiştir. Dünyanın her bölgesinden farklı yasal ve kültürel geçmişe sahip temsilcilerin katıldığı toplantı sonucunda kabul edilen beyanname 30 maddeden oluşmaktadır (United Nations [UN], t.y.). Temel hak ve özgürlüklerin, dünya barışının sağlanması ve korunması, insan onuru, eşitliği ve adalet ilkelerinin vurgulandığı beyanname; çalışmamızın ana bileşeni olan düşünce özgürlüğü 18. ve 19. maddelerde şu şekilde yerini almıştır:

“Madde 18- Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Madde 19- Herkesin düşünce ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar” (UN., t.y.).

Temel haklar ve özgürlükler noktasında bir diğer önemli belge de, 1950 yılında imzalanan ve 1953 yılında yürürlüğe giren “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi-AİHS (European Convention of Human Rights-ECHR)’dir. Sözleşmenin birinci bölümü haklar ve özgürlüklere ayrılmıştır. Yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, v.b. hak ve özgürlüklere değinilen sözleşmede; düşünce ve ifade özgürlükleri 9. ve 10. maddelerde şu şekilde ele alınmıştır:

“Madde 9 - Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

1. Herkes, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, dinini ya da inancını değiştirme özgürlüğünü ve ister tek başına isterse de başkalarıyla birlikte topluluk içinde, aleni ya da gizli olarak, ibadet etmek, öğretmek, uygulamak ve bunlara uymak şeklinde dinini ya da inancını açıklama özgürlüğünü içerir.

Madde 10 - İfade özgürlüğü

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamları tarafından müdahale olmaksızın ve ulusal sınırlar dikkate alınmaksızın, görüşlere sahip olma ve bilgi ve düşünceleri edinme ve bunları yayma özgürlüğünü içerecektir. Bu Madde, Devletlerin, radyo televizyon ya da sinema işletmeciliğinin izne/ruhsata bağlanması isteminde bulunmalarını engellemeyecektir” (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, t.y.).

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS), düşünce özgürlüğünü kapsamına alan bir diğer önemli belgedir. Türkiye’nin de tarafı olduğu belgenin 19. maddesi düşünce ve ifade özgürlüğüne ilişkin hakları vurgulamaktadır (Canata, 2016: 188; Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2003: 16-17).

Madde 19- 1. Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir.

2. Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.

3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlara bazı sınırlamalar da konulabilir; ancak, bu sınırlamaların yasalarda öngörülmüş olması ve (a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve (b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması bakımlarından gerekli olması zorunlu olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KULLANICI TUTUMU, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ KULLANICILARININ YAYIN SANSÜRÜNE YÖNELİK TUTUMLARI

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. TUTUM

3.1.1. Tanımsal Açıklama

İnsan, doğası gereği sosyal bir varlık olduğundan toplumsal yaşamla etkileşim içindedir. Toplumu oluşturan bireyler, birbirlerine ya da herhangi bir objeye karşı olumlu ya da olumsuz yaklaşım ve davranışlar sergilerler. Bu davranışlar bireyin kendine özgü değerlendirme ve anlamlandırma süreçleri sonucu ortaya çıkan eğilimler olup, bu eğilimler tutumları oluşturmaktadır. Tutumlar arasında farklılıklar olması, insanın çeşitli ve kendine has düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim tutumlar, bireyin dış dünyaya karşı zamanla şekillenen tepkileridir.

Tutum, geçmişten bugüne sosyal psikolojinin ana konularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en büyük nedeni tutumun hem algılarımızı hem de davranışlarımızı etkilemesidir. Dolayısıyla tutumun birçok tanımıyla karşılaşmak olanaklı olabilmektedir. Bunlardan klasikleşmiş diye nitelendirilen bir tanımda tutum, “bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir” şeklinde belirtilmiştir (Smith, 1968'den aktaran Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 129-130). Bir başka tanımda Baron ve Byrne (1977: 95) tutumu, “tutumlar oldukça organize olmuş uzun süreli duygu, inanç ve davranış eğilimleridir. Bu eğilimler diğer insanları, grupları, fikirleri, ülkenin diğer yörelerini ya da nesneleri konu edinir” olarak tanımlamışlardır (Cüceloğlu, 2018: 518). “Tutum, kişinin sosyal çevresinde ve yaşantılarında yer alan belli olay ve olgular karşısında geliştirdiği ve gerçekleştirdiği psikolojik örgütlenmenin (hazırlık durumunun), kişinin kendi davranışlarını etkileyen bölümüdür” (Güvenç, 1976: 26'dan aktaran Gökçek, 2006: 4-5). “Tutum, bireyin

çevresindeki herhangi bir konuya (canlı ya da cansız) karşı sahip olduğu bir tepki ön eğilimini ifade etmektedir” (Baysal ve Tekarslan, 1987: 163). Tutum içsel bir durumdur. Bir eğilimin tutum olabilmesi için, bireyin o eğilimi uzun bir süre göstermesi gerekmektedir. Bu nedenle tutum, bir geçmişe dayanmaktadır. Bireylerin kişi, olay ya da nesnelerle etkileşimi, tutumların ortaya çıkmasını sağlarken, tutumlar da davranışların altyapısını oluşturmaktadır. Dolayısıyla tutum, “bireylerin belirli bir kişiyi, grubu, kurumu veya bir düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazıroluş hali veya eğilimidir” (Özgüven, 1994: 336).

Tutum genel olarak, bazı davranışları göstermeye hazır olmakla açıklanabilir. Bu davranışlar, nesnelere, durumlara ya da bireylere karşı olabilirken; beğeni ve hoşnutsuzluk duygularına göre şekillenirler. Franzoi (2003) tutumu, “bireyin bir nesneyi olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesidir” olarak tanımlamaktadır (Güllü ve Güçlü, 2009: 139). Dolayısıyla tutumlar olumludan olumsuza, iki zıt uç arasında farklı derecelerde olabilirler. Nitekim Katz tutumu, “bireyin sahip olduğu değerler dizgesine bağlı olarak bir simgeyi, bir nesneyi, bir kişiyi veya dünyayı iyi ya da kötü, yararlı ya da zararlı yönleriyle algıladığı bir ön düşünce biçimidir” şeklinde açıklamaktadır (Katz, 1967: 457'den aktaran Tavşancıl, 2014: 66).

Tutum bireyin duygusal, algısal ve duyuşsal süreçlerinin dayanıklı, kararlı ve sürekli olarak örgütlenmiş halidir. Tutum bireye özgüdür ve bir olaya ya da nesneye göre ortaya çıkar. Bu bağlamda tutumun oluşabilmesi için psikolojik bir obje gereklidir. Bireyin anlamlandığı, değerlendirdiği ya da farkında olduğu her şey bir obje anlamına gelmektedir. Kısaca tutum bireye ait olan, bir nesneye karşı, duygu ve davranışlarda bütünlük ve tutarlık oluşmasına zemin hazırlayan, sonradan öğrenilen, uzun bir süre gösterilen eğilime dayanan, olumlu ya da olumsuz düşünce, duygu ve davranışların düzenli olma halidir; bireyin geçmiş tecrübelerinden yola çıkarak kazandığı bir bakış açısıdır. Bu bakış açısı bireyin olaylara ve nesnelere karşı duygularının, düşüncelerinin ve davranışlarının olumlu ya da olumsuz olmasını hazırlamaktadır (Gökçek, 2006: 5).

3.1.2. Tutumun Özellikleri

Tutumlar hem bütün olarak hem zihinsel, duygusal ve davranışsal öğeleri açısından bazı özelliklere sahiptirler. Bireylerin tutumlarındaki farklılıklar, bu özelliklerden kaynaklanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1988: 88).

Tutumun özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1. “Güç derecesi,
2. karmaşıklık,
3. bileşenler arası tutarlılık,
4. diğer tutumlarla ilişki ve merkezilik,
5. tutumlararası tutarlılık,
6. tutumlar öğrenilirler,
7. kişiler bir tek tutum değil, tutumlar bütünü oluştururlar,
8. tutumlar değiştirilebilirler” (Odabaşı ve Gülfidan, 2002: 164’dan aktaran Aydın, 2003: 131).

Tutumun özelliklerinden güç derecesi, her tutumun bir gücünün olmasıyla ilgilidir. Bu güç, tutumun öğelerinin toplam gücü olarak kabul edilmektedir. Tutumlar arasında güç yönünden farklılıklar görülmektedir. Yerleşmiş tutumların, toplam gücü de öğelerinin gücü de yüksek olarak kabul edilmektedir. Kalıcılığı daha yüksek olan tutumlar, gücü yüksek tutumlardır. Tutumların gücü, tutum araştırmalarında en çok üstünde durulan konulardan biridir. Nitekim tutum ölçeklerinden yoğunlaşılacak ve geliştirilen teknikler çoğu zaman tutumun duygusal gücünü ortaya çıkarmaya yöneliktir (Kağıtçıbaşı, 1988: 88-89). Bir diğer özellik, tutum öğelerinin karmaşıklığı açısından ortaya çıkan farklılıklarla ilgilidir. Karmaşık bir tutumda, tutumun her bir ögesi çeşitlilik göstermektedir. Karmaşıklık, psikolojik objeye karşı bilgi, duygu ve davranışların çeşitliliğiyle artmaktadır. Nitekim tutum konusuna dair bilgiler arttıkça karmaşıklık da artmaktadır. Tutumlar, diğer tutumlarla ilişkileri açısından çeşitlilikler gösterebilmektedir. Bazı tutumlar, diğer tutumlara bağlı ya da aynı yönde oldukları halde, bazıları diğerlerinden farklı olabilmektedir. Kimi zaman bir tutumun merkezileşmesi, diğer tutumları da etkisi altına alabilmektedir. Bunun sonucunda

merkezileşen tutumun, bireyin hayatına yön verdiği, bir nevi dünya görüşü haline geldiği savunulmaktadır (Gökçek, 2006: 9).

Tutumlarda tutarlılık, iki şekilde kategorize edilebilmektedir. Bunlar, öğeler arası tutarlılık ve tutumlar arası tutarlılıktır. Öğeler arası tutarlılık özelliği; bilişsel, duygusal ve davranışsal öğelerinin birbirleriyle tutarlı olup olmamasıyla ilgilidir. Yerleşmiş tutumlarda öğeler arasındaki tutarlılık daha fazladır. Ancak bir tutumun öğeleri arasındaki tutarsızlık, tutumun değişmesine sebep olabilmektedir. Bu yerleşmemiş tutumun en belirgin göstergelerinden biridir. Tutumlar arası tutarlılık da, diğer tutumların birbirleriyle uyumlu olma halidir. Genel olarak kabul edilen kanı, tutumların birbirleriyle tutarlı oldukları şeklindedir. Bu özelliklerin yanı sıra tutumların sonradan öğrenilen, zamanla değişebilen, farklı tutumlarla ilişkili olan ve tutumlar bütünü olarak kişiye yön veren özellikleri de bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1988: 90-93).

Tutumun bu özellikleri dışında, yapılan çalışmalar incelendiğinde karşılaşılabilen farklı özellikleri de vardır. Bu bağlamda tutum özellikleri kapsamlı biçimde ele alınarak şu şekilde sıralanmıştır:

1. “Tutumlar doğuştan gelmez, sonradan yaşanarak kazanılır. Birey toplumsallaşırken kültürel olarak kazanır. Diğer bir anlatımla, tutumlar yaşantılar yoluyla öğrenilmiştir.
2. Tutumlar geçici degillerdir, belli bir süre devamlık gösterirler. Yani bireyler yaşamlarının belli dönemlerinde aynı düşünceye sahip olurlar.
3. Tutumlar, birey ve obje arasındaki ilişkide bir düzenlilik olmasını sağlarlar. Öğrenme süreci içinde derece derece biçimlendiğinden, insanın çevresini anlamasına da yardımcı olurlar.
4. İnsan-obje ilişkisinde, tutumların belirlediği bir yanlılık ortaya çıkar. Birey objeye ilişkin bir tutum oluşturduktan sonra, ona yansız bakamaz.
5. Bir objeye ilişkin olumlu ya da olumsuz bir tutumun oluşması, ancak o objenin başka objelerle karşılaştırılması sonucu mümkündür” (Tolan, İsen ve Batmaz, 1985: 260-261).

6. “Kişisel tutumlar gibi toplumsal tutumlar da vardır. Toplumsal tutumlar, toplumsal değer, grup ve objelere yönelik tutumlardır.
7. Tutum bir tepki şekli değil, daha çok bir tepki gösterme eğilimidir. Bir başka deyişle, tutumlar tepkide bulunmaya ilişkin bir eğilimdir.”
8. Tutumlar olumlu ya da olumsuz davranışlara yol açabilir” (Tavşancıl: 2014: 72)

3.2. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ (İÜMK)

Üniversiteler, toplumun gelişmişlik düzeyine olumlu yönde etki eden kurumlardır. Kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip bu kurumlar; yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yaparak işlevlerini yerine getirmektedir. Nitekim bilgi ve düşünce üretip, üretilen bilgi ve düşünceleri yaymakla yükümlü olan üniversiteler, eğitim ve araştırma işlevleriyle ön plana çıkmaktadır. Çakın (1983: 61), üniversitelerin işlevlerinin bazı amaçlar doğrultusunda şekillendiğini belirterek; üniversitelerin amaçlarını “teknik ve bilimsel bilgi düzeyini geliştirmek; toplumun gereksinim duyduğu alanlarda yüksek düzeyde kalifiye eleman yetiştirmek; öğrencilerin entelektüel gücünü ve kültürünü arttırarak, onların özgür düşünceli, araştırıcı ve yaratıcı niteliklere sahip kişiler olarak yetişmesini sağlamak, ve nihayet hizmetinde bulunduğu toplumun ortak kültür ve standardım yükseltmektir” şeklinde belirlemiştir.

Üniversiteler, amaçları doğrultusunda işlevlerini yerine getirirken gerekli alt yapı öğelerine gereksinim duyarlar. Bu öğeler, “eğitim-öğretim için ders araç ve gereçleri, deney için laboratuvarlar, öğretim elemanları ve kütüphanelerdir” (Çelik ve Uçak, 1993: 115). Kütüphaneler, üniversitenin işlevleri arasında o güne kadar üretilen bilgileri toplayıp koruyabilecek, söz konusu bilgileri üniversite toplumuna sunabilecek ve bu bilgilerden yararlanılarak yeni bilgiler üretilebilecek kurumlardır. Bu bağlamda üniversite kütüphanesi olmadan, üniversitelerin temel işlevi olan eğitim ve araştırma işlevlerini yerine getiremeyeceği açıktır.

Üniversite kütüphanelerini, üniversitelerin birincil merkezi ve beyni olarak nitelendiren Toplu (1992: 23), üniversitenin etkinliğini gerçekleştirebilmesi ve

dünyadaki bilimsel çalışmaları yakından izleyebilmesinin ancak kütüphane aracılığıyla olabileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda üniversitelerin üretecekleri ve ortaya koyacakları yeni bilgilerin araştırmalara bağlı olduğu, bilgiye bağımlı bu araştırmaların da kaynağının bilgi kaynaklarını toplayan, saklayan, düzenleyen ve erişime açan üniversite kütüphaneleri olduğu açıktır. Dolayısıyla üniversite ile üniversite kütüphanelerinin amaç ve işlevlerini birbirinden ayrı ele almamak gerekmektedir (Çelik ve Uçak, 1993: 115). Bunun en büyük nedeni üniversite ve üniversite kütüphanesinin temel işlevlerinin eğitim ve araştırma olmak üzere aynı paydada bulunmalarıdır. Bu bağlamda üniversitenin amacına hizmet eden üniversite kütüphanesinin amacını, Çukadar, Gürdal, Çelik ve Kahvecioğlu (2011: 2427) “araştırma ve öğretim programlarını desteklemek, öğretim elemanları, öğrenciler ve çalışanlar ile kütüphaneden yararlanmak isteyen araştırmacıların her tür ortamdaki bilgi ve belge ihtiyaçlarını karşılamak, ulusal ve uluslararası ölçekte bilgi birikimi, kullanımı ve transferine destek olmaktır” şeklinde açıklamaktadır.

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK), açıklanan amaç ve işlevler doğrultusunda Türkiye’nin ilk üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulmuş, dolayısıyla Türkiye’nin ilk üniversite kütüphanesi olma özelliği taşımaktadır. İÜMK eğitim ve araştırma işlevleriyle bir üniversite ve araştırma kütüphanesi olmasının yanı sıra, ulusal bir derleme kütüphanesi olma özelliğini de taşımaktadır. İÜMK, 1934 yılında yürürlüğe giren “Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu” ile Türkiye’de yayımlanmış tüm yayınların bir nüshasının zorunlu olarak gönderilmesine hükmeden derleme yasası kapsamında gösterilmiştir (Basma Yazı ve Resimleri, t.y.). Yasaya tabi altı kütüphaneden biri olan İÜMK, bu niteliğe sahip tek üniversite kütüphanesi olma ayrıcalığına sahiptir. Bünyesinde çeşitli ve zengin bir derme bulundurarak hizmet veren İÜMK ön lisans, lisans, lisansüstü öğrenciler ve akademisyenlerin dışında araştırmacılara da hizmet vermektedir (Bezirci ve Dernek, 2018: 91).

İÜMK kitap, süreli yayın ve tez başta olmak üzere yılda 150 bini aşkın yayını derleme yoluyla sağlamakta ve bu sayı her yıl artarak değişmektedir. Dermesinde 1,5 milyondan fazla yayın bulunduran kütüphane, derlenen yayınlar dışında bağış yoluyla sağlanan kitap, dergi ve tezleri de dermesine katmaktadır (Bezirci ve Dernek, 2018:

91). 2012 yılında entegre otomasyon sistemine geçiş politikasıyla Sirsi Dynix Otomasyon Sistemi'ni kullanmaya başlayan kütüphanenin otomasyon sisteminde Mart 2019 tarihine dek kayıtlı 48.670 üye bulunmaktadır. Ancak otomasyon sistemi, üniversiteye kayıt yapan her yeni öğrenciyi kütüphaneye doğal üye olarak atadığından, söz konusu verinin sağlıklı olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Dolayısıyla kütüphane kullanıcılarını yayın isteme ve ödünç işlemleri noktasında değerlendirdiğimizde; entegre otomasyon sistemine geçilen 2012 yılı itibarıyla en az bir defa kütüphaneyi yayın isteme ve ödünç hizmetleri bağlamında kullanmış kullanıcı sayısını dikkate almak yerinde olacaktır. Bu bağlamda kütüphane yetkililerince istatistiksel kayıtlar dikkate alınarak edinilen bilgiler doğrultusunda 34.238 kullanıcının Mart 2019 tarihine dek, yayın isteme ve ödünç hizmetlerinden yararlandığı belirtilmektedir.

3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada, İÜMK kullanıcılarının kitap yasaklamalarına ve sansüre karşı tutumlarının ölçülmesi amacıyla bir alan araştırması yapılmıştır. Araştırmada, nicel araştırma, betimleme yöntemi ve kullanıcılara yönelik veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Kullanıcılara uygulanan anketle elde edilen veriler SPSS 22 programıyla analiz edilmiş, ortaya çıkan bulgular değerlendirilmiş ve sonuçlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.3.1. Örneklem Planı ve Verinin Toplanması

Bir araştırmada, “araştırmacının ilgilendiği özelliklere sahip, hakkında sonuçlar çıkarılacak bütün varlıkların kümesine evren (anakütle)” denmektedir. Evren, ilgilenilen özelliğe dair tüm birimleri kapsamaktadır. Ancak araştırmalarda, zaman ve maliyet kısıtlılığı nedeniyle tüm birimlere ulaşmak her zaman olanaklı olmamaktadır. Bu nedenle evrenden seçilen ve daha az sayıda birimden oluşan toplulukla araştırma gerçekleştirilmektedir (Can, 2018: 24). Bu bağlamda “bir anakütleden anakütle birim sayısından daha az sayıda birimin seçilmesi işlemine örneklem denir” (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2018: 4). Bu araştırmanın evrenini İÜMK kullanıcıları oluşturmaktadır. İÜMK yönetiminden alınan bilgiler doğrultusunda, İÜMK'nın entegre otomasyon sistemine geçtiği 2012 yılından 8 Mart 2019 tarihine dek, kütüphaneyi yayın isteme ve ödünç hizmetleri bağlamında kullanan

34.238 kişi evrenin büyüklüğünü oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; evreni oluşturan 34.238 kişiden e-postalarına ulaşılabilen 22.352 kişiye gönderilen ve 680 yanıt alınarak sonuçlanan, gönüllölük esasına dayalı elektronik anket uygulamasına katılan kütüphane kullanıcıları oluşturmaktadır. Dolayısıyla araştırmada 34.238 kişilik evren rastgele örnekleme yöntemiyle 680 kişiyle örneklenmiştir. Yazıcıoğlu ve Erdoğan’a göre (2004: 50), % 95 güven düzeyi ve % 5 hata payına göre 50.000 kişilik bir kitle 381 kişiyle örneklenebilmektedir. Bu bakımdan, çalışmamızın örneklemini evreni temsil edebilmektedir.

Araştırmada veriler, kullanıcılara 8 Mart-1 Mayıs 2019 tarihleri arasında uygulanan elektronik anket ile toplanmıştır. Elektronik anket aracı olarak “Google Forms” uzantısı kullanılmış ve yanıtlar yaklaşık iki ay boyunca kabul edilmiştir. Araştırma için İÜMK yönetiminden gerekli izin alınmıştır (Bkz. Ek 1). Ankete 680 katılım sağlanmış ve toplanan verilerin güvenilirliği açısından formlar incelenmiştir. Anketin elektronik olarak uygulanması sürecinde, boş bırakılan soruyu cevaplamadan diğer soruya geçilemeyeceğinden; herhangi kayıp, unutulmuş ya da atlanmış veri bulunamamıştır. Ayrıca tekrarlanan veri bağlamında yapılan incelemeler sonucunda, tamamen aynı cevapları içeren anket formuna da rastlanmamıştır. Bu bağlamda herhangi bir formu iptal etmeye gerek duyulmamış ve anket verileri 680 kişiden oluşan tüm katılımcıların cevaplarından oluşmuştur.

3.3.2. Veri Toplama Aracının Tasarlanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak, İÜMK kullanıcılarının kitap yasaklamalarına ve sansüre karşı tutumlarını ölçmek ve düşünce özgürlüğü bağlamında yaklaşımlarını değerlendirmek amacıyla bir anket formu oluşturulmuştur. Anket formu, yargısal sorular ve önermelerden oluşmakta ve kullanıcıların tutumlarını ve tutumlarının değişkenlere göre farklılıklarını ortaya koymaya yönelik olarak araştırmacı tarafından tasarlanmıştır. Anket soruları ve önermeler hazırlanırken, Zafer Kızılkın’ın (1994) “Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye’de Kütüphanecilik Eğitimi” adlı yüksek lisans tezi çalışmasından; M. Tayfun Güllü’nin (1997) “Türkiye’de Düşünce Özgürlüğü Sorunu ve Halk Kütüphanelerine Yansıması” adlı doktora tezi çalışmasından; Fatih Canata’nın (2016) “5651 Sayılı Kanun Kapsamında İnternet

Düzenlemeleri ve Düşünce-İfade Özgürlüğü Üzerine Bir Değerlendirme” adlı makalesinden; Fatih Canata’nın yine aynı yıla ait (2016a) “Düşünce Özgürlüğü ve İnternet Sansürü: İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri Üzerine Betimsel Bir Araştırma” adlı makalesinden; Can Besimoğlu ve Şelale Korkut’un (2011) “Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Öğrencilerinin Düşünce Özgürlüğü Konusundaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma” adlı makalesinden; Ömer Dalkıran ve Bülent Yılmaz’ın (2014) “Ankara’daki Üniversite Kütüphanecilerinin Düşünce Özgürlüğü Konusundaki Yaklaşımları” adlı makalesinden yararlanılmıştır. Anket demografik bilgileri içeren kısım dışında, tamamı Likert tipi ölçek tekniği ve 5’li dereceleme sistemine göre (1= Kesinlikle katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Fikrim yok, 4= Katılıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum) tasarlanan 77 maddeden oluşturulmuştur (Bkz. Ek 2). Araştırmada daha önce kullanılan ve standart ölçek diye nitelendirilen hazır ya da özel bir tutum ölçeği kullanılmamış, yukarıda değinilen çalışmalarda kullanılan ölçek ve ölçek maddeleri ve yargısal önermelerin bir kısmı yazarlardan izin alınmak suretiyle derlenerek, araştırmacı tarafından tasarlanan anket katılımcılara uygulanmıştır. Bunun temel nedeni, araştırmada ölçülmek istenen tutumun ve bu bağlamda oluşturulan hipotez ve alt hipotezlerin test edilebileceği, söz konusu hipotezlerin yanıtlarının bulunabileceği yargısal önerme ve maddelere sahip nitelikte bir hazır ölçeğin yerli ve yabancı kaynaklarda bulunamaması olarak açıklanabilir. Nitekim yapılan çalışma sonucunda ortaya çıkarılan anket ve ölçeklerinin, literatüre getireceği yenilikler ve sağlayacağı katkılar doğrultusunda yararlı olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Anket ölçekleri daha önce kullanılmamış ancak; çalışmanın ana problemi olan “İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) kullanıcılarının düşünce özgürlüğünün kısıtlanması, kitap yasaklamaları ve sansür uygulamalarına karşı tutumları ne yöndedir” tespitinin yapılabilecek düzeyde ölçeklerin hazırlanmasına özen gösterilmiştir. Bu bağlamda anket formunun ölçekleri ve ölçekleri oluşturan yargısal önermelerinin uygulanabilirliğini ölçmek amacıyla 1-8 Mart 2019 tarihleri arasında İÜMK kullanıcıları ve çalışanları arasından rastgele seçilen 20 katılımcıya yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Alınan geribildirimler doğrultusunda

beşinci, altıncı ve dokuzuncu bölüm ölçeklerini oluşturan bazı önermelerin yargıları yeniden düzenlenmiştir.

Çalışmada söz konusu problemin, hipotezin ve alt hipotezlerin cevaplarının tespit edilebilmesi için kullanılan ölçeklerin daha önce kullanılmamış olması güvenilirlik ve geçerlik testi yaptırılmasını da gerektirmektedir. Bu nedenle, yapılan anket çalışmasının ilişkilendirildiği soruların her birisinin madde madde güvenilirlik testi, Cronbach Alpha Değeri bağlamında yapılmıştır.

3.4. ÖLÇEĞİN GÜVENİRLİK VE GEÇERLİĞİ

Güvenirlik ve geçerlik, ölçmede en sık karşılaşılan kavramlardır. Güvenirlik, ölçümdeki hatalarla ilgiliyken; geçerlik daha çok ölçümü yapılan konuyla ilgilidir. Bu bağlamda ölçeklerin geçerlik ve güvenilirliklerinin olması, ölçek hatalarının en aza indirgenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla art arda yapılan ölçümlerde, ölçüm sonuçlarının birbirine çok benzer ya da aynı olması beklenmektedir. Ölçümlerde güvenilirlik, güvenilirlik katsayısı ile yorumlanabilmektedir. Bu sayı korelasyona bağlı olarak hesaplanmaktadır. Korelasyon katsayısı, -1 ile +1 arası değer alabilen, 1'e yaklaştıkça güvenilirliği artan bir veridir. Güvenirliğin ortaya çıkarılmasının farklı yolları olmasına rağmen, en çok kullanılan yöntem "Cronbach Alpha Değeri"nin bulunması olarak karşımıza çıkmakta ve Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları şu şekilde yorumlanmaktadır:

- $0.00 \leq a < 0.40$ güvenilir değil
- $0.40 \leq a < 0.60$ düşük derecede güvenilir
- $0.60 \leq a < 0.90$ oldukça güvenilir
- $0.90 \leq a < 1.00$ yüksek derecede güvenilir" (Can, 2018: 391).

Çalışmada kullanılan ilk anket ölçeğinde yanıt aranan sorular düşünce özgürlüğü tanımı üzerinden şekillendirilmiştir. Aşağıda Tablo 3.1'de verilen önermelerle, anketin ilk bölümünde düşünce özgürlüğünün tanımına yönelik yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu bileşenler bağlamında anket ölçeklerinin birinci bölümünün güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Tablo 3.1: Düşünce Özgürlüğü Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Herkesin istediği düşünceyi açıklayabilmesi.	Düşünce Özgürlüğü	0.76
Herkesin istediği düşünceye sahip olması.	Düşünce Özgürlüğü	0.81
Düşüncelerin ülkenin genel düzenine zarar vermeden açıklanması.	Düşünce Özgürlüğü	0.83
Herkesin istediği düşünceye erişebilmesi.	Düşünce Özgürlüğü	0.79

Düşünce özgürlüğü bileşenleri bağlamında gerçekleştirilen güvenirlik testi sonucunda, Cronbach Alpha Değeri 0.79 olarak hesaplanmış ve ankete katılan kişilerin verdikleri cevapların güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Anket çalışmasının ikinci bölümünün soruları da düşünce özgürlüğü sınırlıklarına yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu bağlamda hazırlanan sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda bireylerin düşünce özgürlüğü sınırlıkları tespitinin yapılması amaçlanmıştır. Bu nedenle bu cevapların güvenirlik analizi yapılmıştır.

Tablo 3.2: Düşünce Özgürlüğü Sınırlıkları Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Herhangi bir sınır olmamalı.	Düşünce Özgürlüğü Sınırlıkları	0.82
Ulusal güvenliği tehlikeye düşüren fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	Düşünce Özgürlüğü Sınırlıkları	0.84
Ahlaki yapıyı bozan fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	Düşünce Özgürlüğü Sınırlıkları	0.78
Şiddet kullanmaya özendiren ve tahrik eden fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	Düşünce Özgürlüğü Sınırlıkları	0.74
Kamu düzenini bozan (rejimi tehdit eden, bölücü vb.) fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	Düşünce Özgürlüğü Sınırlıkları	0.91
Özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	Düşünce Özgürlüğü Sınırlıkları	0.78

Düşünce özgürlüğü sınırlıkları bağlamında hazırlanan ölçeğe yanıt veren kullanıcıların yanıtlarının güvenirliği 0.81 olarak hesaplanmıştır. Düşünce özgürlüğü

sınırlıkları bağlamında kullanıcıların ölçeklere verdiği yanıtların güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Anket çalışmasının üçüncü bölümünde kullanıcıların sansür tanımlamasına nasıl yaklaştıkları tespit edilmeye çalışılmış ve bu doğrultuda ölçek hazırlanmıştır. Bu bağlamda sansür tanımlamasında anket ölçekleri ile ilişkilendirilen önermelerin güvenilirlik testi yapılmıştır.

Tablo 3.3: Sansür Tanımlaması Bileşeni Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması.	Sansür Tanımlama	0.72
İfade özgürlüğünün kısıtlanması.	Sansür Tanımlama	0.81
Basılı bilgi kaynaklarının yasaklanması (kitap, dergi, gazete v.b.).	Sansür Tanımlama	0.84
İnternet kaynaklarının erişime engellenmesi.	Sansür Tanımlama	0.78
Tiyatro/Sinema gibi gösteri sanatları eserlerinin kısıtlanması/kaldırılması.	Sansür Tanımlama	0.81
Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması.	Sansür Tanımlama	0.80

Sansür tanımlamasının tespit edilmesi için hazırlanan üçüncü bölümün ölçek sorularına kullanıcıların verdikleri yanıtların güvenilirliği 0.79 olarak hesaplanmış ve yanıtların tutarlı olduğu tespit edilmiştir.

Anket çalışmasının dördüncü bölümünde bireylerin zararlı düşünceleri çağrıştıran sözcüklere karşı tutumları tespit edilmeye çalışılmış ve bu doğrultuda ölçek hazırlanmıştır. Kullanıcıların ölçekte yer alan cevaplarda işaretledikleri alanların güvenilirlik testi yapılmıştır.

Tablo 3.4: Zararlı Düşünceleri Çağrıştıran Sözcükler Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Hakaret, küfür, aşağılama.	Zararlı Düşünceleri Çağrıştıran Sözcükler	0.81
Irkçılık-faşizm.	Zararlı Düşünceleri Çağrıştıran Sözcükler	0.79

Şiddet.	Zararlı Düşünceleri Çağrıştıran Sözcükler	0.84
Pornografi.	Zararlı Düşünceleri Çağrıştıran Sözcükler	0.74
Ateizm.	Zararlı Düşünceleri Çağrıştıran Sözcükler	0.81
Komünizm.	Zararlı Düşünceleri Çağrıştıran Sözcükler	0.77
Din.	Zararlı Düşünceleri Çağrıştıran Sözcükler	0.79

Yapılan anket çalışmasının dördüncü bölümünde kullanıcıların verdiği yanıtların güvenilirliği 0.79 olarak tespit edilmiş ve yanıtlarının geçerliği sağlanmıştır.

Anket çalışmasının beşinci bölümünde kütüphane kullanıcılarının rahatsız olduğu yayınların tespiti yapılması amaçlanmış ve bu doğrultuda sorular hazırlanmıştır. Bu ölçeklerin güvenilirlik testi yapılmıştır.

Tablo 3.5: Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.84
Desteklemediğiniz siyasi partilerle ilgili yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.78
Ulusal güvenliği tehlikeye sokan yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.81
Ateizm ya da komünizmle ilgili yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.87
Mensup olduğunuz din dışındaki dinlere ilişkin yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.78
Şiddeti ve nefreti teşvik eden yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.82
Cinsel yönden toplumun genel ahlaki yapısını aşan ya da farklı (homoseksüel, transseksüel, biseksüel vb.) tercihlerin savunulduğu düşünceleri içeren yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.76
Tarafli ya da farklı düşünce içeren yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.82
Toplumun çoğu tarafından kabul edilmeyen, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.84

Toplumsal güvenliği tehdit edecek (örneğin bomba yapımı, insana işkence tarifleri, ırkçılık v.b.) bilgi ve düşünceleri içeren yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.78
Pornografik yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.81
Bir dini ya da dini bir kişiliği aşağılayan yayınlar.	Kullanıcıların Rahatsız Oldukları Yayınlar	0.74

Kullanıcıların rahatsız oldukları yayınların tespit edilmesi amacı ile hazırlanan anket çalışmasının beşinci bölümünde, yanıtlarının güvenilirliği 0.80 olarak hesaplanmış ve yanıtların geçerliği sağlanmıştır.

Anket çalışmasının altıncı bölümünde kullanıcıların sansür istedikleri yayınların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda hazırlanan anket ölçeklerinin güvenilirlik testi yapılmıştır.

Tablo 3.6: Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.72
İrkçılık-faşizmle ilgili yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.82
Ulusal güvenliği tehdit eden düşüncelere sahip yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.75
Ateizm ya da komünizmle ilgili yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.79
Müstehcen içerikli edebi yayınlar (şiir, roman v.b.)	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.81
Şiddeti ve nefreti teşvik eden yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.78
Cinsel yönden toplumun genel ahlaki yapısını aşan ya da farklı (homoseksüel, transseksüel, biseksüel vb.) düşünceleri içeren yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.82
Tarafı ya da amaçlı (misyonerlik faaliyetleri v.b.) düşünce içeren yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.91

Toplumsal çoğu tarafından kabul edilmeyen, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.82
Toplumsal güvenliği tehdit edecek (örneğin bomba yapımı, insana işkence tarifleri, ırkçılık vb.) bilgi ve düşünceleri içeren yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.84
Pornografik yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.74
Kamu düzenini bozan yayınlar.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.76
Hiçbir şekilde herhangi bir yayına sansür uygulanmamalıdır.	Kullanıcıların Sansür Uygulanmasını İstedikleri Yayınlar	0.78

Kullanıcıların sansür uygulanmasını istedikleri yayınların tespit edileceği bu bölümde yanıtların güvenilirliği 0.79 olarak hesaplanmıştır.

Anket çalışmasının yedinci bölümünün ilk dört sorusuna endekslenen önermeler, kullanıcıların düşünce özgürlüğüne kişisel yaklaşımlarının tespit edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu bağlamda ilk dört maddenin güvenilirlik testi yapılmıştır.

Tablo 3.7: Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğüne Olan Kişisel Yaklaşımları Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Sadece kendi düşünceme uygun yayınları okurum.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğüne Olan Kişisel Yaklaşımları	0.82
Düşünce özgürlüğünü kendi mesleğimde benimser ve korurum.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğüne Olan Kişisel Yaklaşımları	0.88
Düşünce özgürlüğü hakkında yeterince bilinçli olduğumu düşünüyorum.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğüne Olan Kişisel Yaklaşımları	0.85
Aldığım eğitim düşünce özgürlüğü konusunda bana katkı sağlamıştır.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğüne Olan Kişisel Yaklaşımları	0.79

Kullanıcıların düşünce özgürlüğüne olan kişisel yaklaşımlarının tespit edilmesi amacı ile hazırlanan ölçeklere kullanıcıların verdikleri yanıtların güvenilirlik değeri 0.83 olarak hesaplanmıştır. Kullanıcıların verdiği yanıtların güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Anket çalışmasının yedinci bölümünün ikinci kısmında yer alan ölçek ile kullanıcıların sansüre ve kitap yasaklamalarına karşı tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bu ölçeklerin güvenirlik testi yapılmıştır.

Tablo 3.8 : Kullanıcıların Sansüre ve Kitap Yasaklamalarına Karşı Tutumları Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Türkiye’de kütüphanelerde düşünce özgürlüğü etkin değildir.	Kullanıcıların Sansüre ve Kitap Yasaklamalarına Karşı Tutumları	0.89
Türkiye’de kütüphanelerde sansür uygulamalarıyla karşılaştım.	Kullanıcıların Sansüre ve Kitap Yasaklamalarına Karşı Tutumları	0.81
Türkiye’de yasaklanan ve toplatılan kitaplar hakkında bilinç sahibiyim.	Kullanıcıların Sansüre ve Kitap Yasaklamalarına Karşı Tutumları	0.84
Sansür ve kitap yasaklamaları bilimsel çalışmalarımı olumsuz etkiledi.	Kullanıcıların Sansüre ve Kitap Yasaklamalarına Karşı Tutumları	0.86
Sansürlenene yasaklanan kitaplara farklı metotlarla ulaşmaya çalışırım.	Kullanıcıların Sansüre ve Kitap Yasaklamalarına Karşı Tutumları	0.82

Kullanıcıların sansüre ve kitap yasaklamalarına karşı tutumlarının tespit edilmeye çalışıldığı bu bölümde, yanıtların güvenirlik değeri 0.84 olarak tespit edilmiş ve yapı geçerliğine uygun olduğu onaylanmıştır.

Anket çalışmasının sekizinci bölümünde kullanıcıların kütüphaneler ve düşünce özgürlüğü ilişkisine yönelik tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bölümün güvenirlik testi oluşturulmuştur.

Tablo 3.9: Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Kütüphanelerde düşünce özgürlüğü olanaksızdır, çünkü sansür bazen gerekli olabilir.	Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları	0.80
Düşünce özgürlüğü kütüphane olgusunun olmazsa olmazıdır.	Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları	0.75
Kütüphaneler düşünce özgürlüğünü korurlar.	Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları	0.85

Kütüphaneler düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda olumlu bir farkındalık yaratır.	Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları	0.88
Düşünce özgürlüğü kütüphanelerin ilgi alanlarına girmez.	Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları	0.82
Kütüphaneler sansüre karşı çıkarlar.	Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları	0.86
Kütüphaneler düşünce özgürlüğü bilincini geliştirirler.	Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları	0.78
Kütüphaneler demokratik kurumlardır.	Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları	0.74
Düşünce özgürlüğü kütüphanelerin görev ve sorumlulukları arasındadır.	Kullanıcıların Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü İlişkisine Yönelik Tutumları	0.82

Kullanıcıların kütüphaneler ve düşünce özgürlüğü ilişkisine yönelik tutumlarının tespit edilmesi amacı ile hazırlanan ölçek sonucunda, verilen yanıtların güvenilirlik değeri 0.81 olarak tespit edilmiş ve yapı geçerliğine uygun olduğu onaylanmıştır.

Anket çalışmasının dokuzuncu bölümünde kullanıcıların düşünce özgürlüğü ve sansüre yönelik olumlu ve olumsuz tutumları anlaşılmaya çalışılmış ve bu ölçeklerin güvenilirlik testi yapılmıştır.

Tablo 3.10: Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları Güvenirlik Testi

SORU	BİLEŞEN	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Kütüphane kullanıcılarının herhangi bir ayırım olmadan tüm yayınlara erişebilmesini desteklerim.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.78
Kitap yasaklamaları bireylerin özgür düşüncelerini kısıtlar.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.81
Sansür ve kitap yasaklamaları toplumu olumsuz etkiler.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.84
Bireylerin özgür düşünceleri kapsamında yayınları değerlendirmesi ve karar vermesini desteklerim.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.78

Devletin, kamu düzeninin bozulmaması için zararlı gördüğü yayınları yasaklamasını desteklerim.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.82
Yayınlarının zararlı olup olmadığına mahkemelerin karar vermesini desteklerim.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.84
Radikal grup ve örgütlere ait yayınların yasaklanmasını desteklerim.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.78
Siyasi, ideolojik ve dini görüşlerime karşıt düşünceler barındıran yayınların yasaklanmasını desteklerim.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.75
Düşünce özgürlüğünün olumsuz etkilerinin olduğunu düşünüyorum.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.82
Düşünce ve ifade özgürlüğü anayasal bir haktır.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.84
Ulusal menfaatlere, özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren yayınların yasaklanması hükümetlerin sorumluluğudur.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.78
Sansür, bireyin özgür iradesini kısıtlar.	Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumları	0.81

Anket çalışmasının son kısmında kullanıcıların düşünce özgürlüğü ve sansüre yönelik olumlu ve olumsuz tutumlarının tespit edilmesi amaçlanmış ve anket ölçeklerinin güvenilirliği 0.80 olarak hesaplanmıştır.

Yapılan anket çalışmasında ve verilerin analiz edilmesi sonucunda; ölçek önermeleri değerlendirilmiş ve korelasyon bağlamında 3 boyutu ölçtüğü tespit edilmiştir. Nitekim “düşünce özgürlüğü”, “sansür” ve “zararlı yayınlar” boyutları olarak düzenlenen ölçeklerde; anketin birinci ve ikinci bölümündeki maddeleri düşünce özgürlüğü boyutuna, üçüncü ve altıncı bölümündeki maddeleri sansür boyutuna ve beşinci bölümündeki maddeleri zararlı yayınlar boyutuna endekslenmiştir. Bu bağlamda bu boyutların alt bileşenleri değerlendirilmiştir.

Ölçeğin düşünce özgürlüğü boyutu, aşağıdaki sorulara yanıt bulabilmek adına tasarlanmış ve bu bağlamda oluşturulan alt bileşenlerinin güvenilirlik testi de bu bölümde yapılmıştır.

- Cinsiyete göre kullanıcıların düşünce özgürlüğü tutumlarında fark var mıdır?
- Öğrenim durumuna göre kullanıcıların düşünce özgürlüğü tutumlarında fark var mıdır?
- Yaşa göre düşünce özgürlüğü tutumlarında fark var mıdır?

Tablo 3.11: Düşünce Özgürlüğü Boyutu Güvenirlik Değerleri

SORU	ALT BİLEŞEN	KORELASYON	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Soru 1.1	Düşünce Özgürlüğü	0.47	0.82
Soru 1.2	Düşünce Özgürlüğü	0.49	0.82
Soru 1.3	Düşünce Özgürlüğü	0.48	0.82
Soru 1.4	Düşünce Özgürlüğü	0.44	0.82
Soru 2.1	Düşünce Özgürlüğü	0.46	0.82
Soru 2.2	Düşünce Özgürlüğü	0.49	0.82
Soru 2.3	Düşünce Özgürlüğü	0.39	0.82
Soru 2.4	Düşünce Özgürlüğü	0.41	0.82
Soru 2.5	Düşünce Özgürlüğü	0.46	0.82
Soru 2.6	Düşünce Özgürlüğü	0.44	0.82

Ölçeğin sansür boyutu, aşağıdaki sorulara yanıt bulabilmek adına hazırlanmış ve yine oluşturulan alt bileşenlerinin güvenirlilik testi de bu bölümde yapılmıştır.

- Cinsiyete göre kullanıcıların sansüre karşı tutumları arasında fark var mıdır?
- Öğrenim durumuna göre kullanıcıların sansüre karşı tutumları arasında fark var mıdır?
- Yaşa göre kullanıcıların sansüre karşı tutumları arasında fark var mıdır?

Tablo 3.12: Sansür Boyutu Güvenirlik Değerleri

SORU	ALT BİLEŞEN	KORELASYON	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Soru 3.1	Sansür	0.43	0.84
Soru 3.2	Sansür	0.44	0.84
Soru 3.3	Sansür	0.45	0.84
Soru 3.4	Sansür	0.47	0.84
Soru 3.5	Sansür	0.49	0.84
Soru 6.1	Sansür	0.46	0.84
Soru 6.2	Sansür	0.44	0.84
Soru 6.3	Sansür	0.42	0.84
Soru 6.4	Sansür	0.46	0.84
Soru 6.5	Sansür	0.47	0.84

Soru 6.6	Sansür	0.46	0.84
Soru 6.7	Sansür	0.47	0.84
Soru 6.8	Sansür	0.43	0.84
Soru 6.9	Sansür	0.45	0.84
Soru 6.10	Sansür	0.49	0.84
Soru 6.11	Sansür	0.45	0.84
Soru 6.12	Sansür	0.47	0.84
Soru 6.13	Sansür	0.46	0.84

Ölçeğin zararlı yayınlar boyutu, aşağıdaki sorulara yanıt bulabilmek adına oluşturulmuş ve boyutun alt bileşenlerinin güvenirlik testi de bu bölümde yapılmıştır.

- Cinsiyete göre kullanıcıların zararlı yayınlar diye adlandırdıkları yayınlara karşı tutumları arasında fark var mıdır?
- Öğrenim durumuna göre kullanıcıların zararlı yayınlar diye adlandırdıkları yayınlara karşı tutumları arasında fark var mıdır?
- Yaşa göre kullanıcıların zararlı yayınlar diye adlandırdıkları yayınlara karşı tutumları arasında fark var mıdır?

Tablo 3.13: Zararlı Yayınlar Boyutu Güvenirlik Testi

SORU	ALT BİLEŞEN	KORELASYON	CRONBACH ALPHA DEĞERİ
Soru 5.1	Zararlı Yayınlar	0.49	0.79
Soru 5.2	Zararlı Yayınlar	0.48	0.79
Soru 5.3	Zararlı Yayınlar	0.42	0.79
Soru 5.4	Zararlı Yayınlar	0.41	0.79
Soru 5.5	Zararlı Yayınlar	0.42	0.79
Soru 5.6	Zararlı Yayınlar	0.44	0.79
Soru 5.7	Zararlı Yayınlar	0.45	0.79
Soru 5.8	Zararlı Yayınlar	0.41	0.79
Soru 5.9	Zararlı Yayınlar	0.43	0.79
Soru 5.10	Zararlı Yayınlar	0.49	0.79
Soru 5.11	Zararlı Yayınlar	0.44	0.79
Soru 5.12	Zararlı Yayınlar	0.47	0.79

Yapılan anket çalışmasında güvenirlik testleri;

- Düşünce özgürlüğü boyutunda 0.82,
- Sansür boyutunda 0.84,
- Zararlı yayın boyutunda da 0.79 olarak hesaplanmıştır.

Yapılan çalışmanın tüm önermeleri içeren güvenirlik testi ise 0.81 olarak hesaplanmış ve geçerliği sağlanmıştır. Ölçekte yapılan korelasyon testleri sonucunda

bütün maddelerin 0.4-0.6 arasında olduğu tespit edilmiş ve t değerinin anlamlı olduğu kabul edilmiştir. Oluşan bu değerlerde kütüphane kullanıcılarının sansür, düşünce özgürlüğü ve zararlı yayınların boyutları doğrultusunda verdikleri yanıtların geçerliğinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle yapılan anket çalışmasının güvenilir ve geçerliği olan bir çalışma olduğu tespit edilmiştir.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

3.5.1. Demografik Bulgular

İÜMK kullanıcılarına yönelik uygulanan anket çalışmasının ilk kısmında katılımcılardan cinsiyet, yaş ve öğrenim durumlarını belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerini ortaya çıkarmak ve yapılacak analizleri bu değişkenlere göre değerlendirmek bakımından önemli olan bu özelliklerden aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 3.14: Katılımcıların Demografik Özellikleri Cinsiyet Bileşeni

CİNSİYET	FREKANS (n)	FREKANS (%)
Erkek	275	40.4
Kadın	405	59.6
Toplam	680	100

Yapılan anket çalışmasında katılımcıların %40.4'ünü erkekler (n=275), %59.6'sını da kadınlar (n=405) oluşturmaktadır.

Tablo 3. 15: Katılımcıların Demografik Özellikleri Yaş Bileşeni

YAŞ	FREKANS (n)	FREKANS (%)
18-24	236	34.7
25-31	291	42.8
32-38	97	14.3
39-45	34	5.0
46+	22	3.2
Toplam	680	100

Yapılan çalışmada katılımcıların genellikle 18-24 ve 25-31 yaş aralıklarında oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların %42.8'i 25-31 (n=291), %34.7'si 18-24

(n=236), %14.3'ü 32-38 (n=97), %5'i 39-45 (n=34), %3.2'si de 46 yaş ve üstü (n=22) yaş gruplarından oluşmaktadır.

Tablo 3.16: Katılımcıların Demografik Özellikleri Öğrenim Durumu Bileşeni

ÖĞRENİM DURUMU	FREKANS (n)	FREKANS (%)
İlk-Ortaokul-Lise	7	1.0
Ön Lisans	13	1.9
Lisans	360	52.9
Yüksek Lisans	234	34.4
Doktora	66	9.7
Toplam	680	100

Yapılan anket çalışmasına katılan kullanıcıların %52.9'u lisans (n=360), %34.4'ü yüksek lisans (n=234), %9.7'si doktora (n=66), %1.9'u ön lisans (n=13), %1'lik dilimi de ilkokul-ortaokul-lise (n=7) eğitim düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

3.5.2. Likert Tipli Ölçek Cevapları ve Değerlendirilmesi

Anket çalışmasının ikinci kısmını oluşturan ve dokuz bölümden meydana gelen bu kısımda, katılımcılardan 5'li dereceleme sistemiyle tasarlanan Likert tipi ölçek soru ve önermelerini cevaplamaları istenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların, önermelere katılım düzeyleri hem madde madde değerlendirilmiş hem de daha sonra incelenecek olan analizlerde, bulgular arasındaki ilişkilerde kullanılmıştır. 77 maddeden oluşan ikinci kısmın birinci bölümünde kullanıcılara “Size göre düşünce özgürlüğü ne anlama gelmektedir” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Söz konusu bölüme yönelik bulgular sonucunda ortaya çıkan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.17: Katılımcıların “Size Göre Düşünce Özgürlüğü Ne Anlama Gelmektedir” Sorusuna Verdikleri Cevaplar

Size göre "düşünce özgürlüğü" ne anlama gelmektedir?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Herkesin istediği düşünceyi açıklayabilmesi.	28	4.1	101	14.9	13	1.9	258	37.9	280	41.2

Herkesin istediği düşünceye sahip olması.	23	3.4	22	3.2	9	1.3	218	32.1	408	60
Düşüncelerin ülkenin genel düzenine (devlete, kurumlara ve şahıslara) zarar vermeden açıklanması.	68	10	101	14.9	37	5.4	208	30.6	266	39.1
Herkesin istediği düşünceye erişebilmesi.	18	2.6	43	6.3	37	5.4	206	30.3	376	55.3

Yapılan anket çalışmasının birinci bölümünde katılımcılardan düşünce özgürlüğünün tanımlamasını yapmaları istenmiştir. Bu bağlamda birinci önermede katılımcılardan “Herkesin istediği düşünceyi açıklayabilmesi” önermesine katılım düzeylerini belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların %79.1’i (n=538) önermeye, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verdikleri anlaşılmıştır. Katılımcıların %1.9’unun (n=13) fikrim yok düşüncesini benimsemelerine karşın, ağırlıklı olarak anket ölçeğinin olumlu seçeneklerinden olan katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretlemeleri; katılımcıların düşünce özgürlüğü tanımlamasında “herkesin istediği düşünceyi açıklayabilmesi” bileşeninin bulunduğunu ortaya çıkarmıştır.

İkinci seçenekte ise ölçek olarak “Herkesin istediği düşünceye hâkim olması” bileşeni belirlenmiştir. Katılımcıların %92.1 (n=626) oranında büyük bir çoğunluğu, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Yapılan anket çalışması sonucunda katılımcıların düşünce özgürlüğü tanımlamasında “herkesin istediği düşünceye sahip olması” bileşeninin olduğu da belirlenmiştir.

Üçüncü seçenekte ise katılımcılardan, “Düşüncelerin ülkenin genel düzenine (devlete, kurumlara ve şahıslara) zarar vermeden açıklanması” önermesine katılım düzeylerini belirtmeleri istenmiştir. Önermeyi katılımcıların %39.1’i (n=266) kesinlikle katılıyorum, %30.6’sı (n=208) katılıyorum, %5.4’ü (n=37) fikrim yok, %14.9’u (n=101) katılmıyorum ve %10’u (n=68) kesinlikle katılmıyorum şeklinde

cevaplamışlardır. Diğer seçenekler kadar yüksek bir katılım oranı olmasa da, katılımcıların yaklaşık %70'inin önermeye katıldığı anlaşılmaktadır.

Dördüncü seçenekte ise düşünce özgürlüğü tanımlanmasında “herkesin istediği düşünceye erişebilmesi” bileşeni kullanılmıştır. Katılımcıların ağırlıklı olarak bu seçeneğe olumlu yanıtlar verdikleri ve genel kabul görmüş olan tanımlamalar içinde bu önermenin de yer aldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların seçeneğe katılım dağılımları; %55.3 (n=376) kesinlikle katılıyorum, %30.3 (n=206) katılıyorum, %5.4 (n=37) fikrim yok, %6.3 (n=43) katılmıyorum ve %2.6 (n=18) kesinlikle katılmıyorum şeklindedir.

Anket uygulamasının ikinci bölümünde, katılımcılara “Düşünce özgürlüğünün sınırlarıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bağlamında oluşturulan önermelere katılım düzeylerini ortaya koymaları istenmiştir. Tablo 3.18’de kullanıcıların önermelere verdikleri yanıtların frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 3. 18: Katılımcıların “Düşünce Özgürlüğünün Sınırlarıyla İlgili Düşünceleriniz Nelerdir” Sorusuna Verdikleri Cevaplar

Düşünce özgürlüğünün sınırlarıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Herhangi bir sınır olmamalı.	79	11.6	211	31	45	6.6	176	25.9	169	24.9
Ulusal güvenliği tehlikeye düşüren fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	94	13.8	115	16.9	70	10.3	229	33.7	172	25.3
Ahlaki yapıyı bozan fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı	115	16.9	134	19.7	81	11.9	196	28.8	154	22.6
Şiddet kullanmaya özendiren ve tahrik eden fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	54	7.9	46	6.8	31	4.6	237	34.9	312	45.9

Kamu düzenini bozan (rejimi tehdit eden, bölücü v.b.) fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	100	14.7	111	16.3	74	10.9	196	28.8	199	29.3
Özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	54	7.9	45	6.6	41	6	236	34.7	304	44.7

Anket çalışmasının bu bölümünde kullanıcıların düşünce özgürlüğünün sınırlarına yönelik düşünceleri ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve ilk önerme “Herhangi bir sınır olmamalı” şeklinde sunulmuştur. Katılımcıların %24.9’u (n=169) kesinlikle katılıyorum, %25.9’u (n=176) katılıyorum, %6.6’sı (n=45) fikrim yok, %31’i (n=211) katılmıyorum ve %11.6’sı (n=79) kesinlikle katılmıyorum şeklinde önermeyi yanıtlamışlardır. Oranlara bakıldığında katılımcıların önermeye katılıp katılmamaları arasında büyük bir fark olmadığı ve bu bağlamda fikir birliğinde olmadıkları anlaşılmıştır.

Bu bölümün ikinci seçeneğinde ise “Ulusal güvenliği tehlikeye düşüren fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı” önermesinin yanıtlanması istenmiştir. Katılımcıların %59’unun ulusal güvenliği tehlikeye düşürecek düşüncelerin sınırlandırılması gerektiğini düşündükleri ortaya çıkarılmıştır. Katılımcıların %10.3’ünün (n=70) fikrim yok diye yanıt verdiği önermeye; %25.3 (n=172) kesinlikle katılıyorum, %33.7 (n=229) katılıyorum, %16.9 (n=115) katılmıyorum ve %13.8 (n=94) kesinlikle katılmıyorum cevapları alınmıştır.

Üçüncü seçenekte “Ahlaki yapıyı bozan fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı” önermesine karşı katılımcılar; %22.6 (n=154) kesinlikle katılıyorum, %28.8 (n=196) katılıyorum, %11.9 (n=81) fikrim yok, %19.7 (n=134) katılmıyorum ve %16.9 (n=115) kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda ahlaki yapıyı bozan düşüncelerin sınırlandırılması gerektiği düşüncesine olan yaklaşımlarında, düşünce farklılıkları besledikleri ortaya çıkmıştır.

Kullanıcıların “Şiddet kullanmaya özendiren ve tahrik eden fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı” önermesine karşı verdikleri ağırlıklı olarak katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum derecelmeleri üzerinde şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda kullanıcıların büyük çoğunluğunun şiddete özendiren düşüncelerin sınırlandırılması gerektiği yönünde tutum sergiledikleri göze çarpmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğun fikir birliği sağladığı bu konu oldukça önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu önermeye ait frekans dağılımları incelendiğinde, kullanıcıların %45.9’u (n=312) kesinlikle katılıyorum, %34.9’u (n=237) katılıyorum, %4.6’sı (n=31) fikrim yok, %6.8’i (n=46) katılmıyorum ve %7.9’u (n=54) kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüşlerini belirttikleri anlaşılmaktadır.

Bu bölümün beşinci seçeneğinde kullanıcılara “Kamu düzenini bozan (rejimi tehdit eden, bölücü v.b.) fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı” önermesi uygulanmıştır. Katılımcıların yüksek oranda katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdikleri önermeyi, ağırlıklı olarak benimsedikleri tespit edilmiştir. Önermeye %29.3 (n=199) kesinlikle katılıyorum, %28.8 (n=196) katılıyorum, %10.9 (n=74) fikrim yok, %16.3 (n=111) katılmıyorum ve %14.7 (n=100) kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar verilmiş ve katılımcıların yaklaşık %60’ının kamu düzenini bozacağı düşünülen düşüncelerin kısıtlanmasının gerekliliğine yönelik görüş ortaya koydukları anlaşılmıştır.

Bu bölümün altıncı önermesi “Özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı” şeklinde katılımcılara sunulmuştur. Katılımcıların %44.7’si (n=304) kesinlikle katılıyorum, %34.7’si (n=236) katılıyorum, %6’sı (n=41) fikrim yok, %6.6’sı (n=45) katılmıyorum ve %7.9’u (n=54) kesinlikle katılmıyorum şeklinde önermeyi yanıtlamışlardır. Katılımcıların bu önermede ortak bir paydada buluştukları tespit edilmiştir. Nitekim katılımcıların yaklaşık %80’i, özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren düşüncelerin düşünce özgürlüğü bağlamında değerlendirilemeyeceği ve sınırlandırılması gerektiğini savunmuşlardır.

Anket uygulamasının üçüncü bölümünde, katılımcılara “Sansür kavramından ne anlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların oluşturulan

önermelere katılım düzeylerini ortaya koymaları istenmiştir. Tablo 3.19’da kullanıcıların önermelere verdikleri yanıtların frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.19: Katılımcıların “Sansür” Kavramından Ne Anlıyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Cevaplar

“Sansür” kavramından ne anlıyorsunuz?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması.	61	9	157	23.1	35	5.1	195	28.7	232	34.1
İfade özgürlüğünün kısıtlanması.	34	5	83	12.2	24	3.5	228	33.5	311	45.7
Basılı bilgi kaynaklarının yasaklanması (kitap, dergi, gazete v.b.).	35	5.1	59	8.7	23	3.4	214	31.5	349	51.3
İnternet kaynaklarının erişime engellenmesi.	29	4.3	48	7.1	29	4.3	213	31.3	361	53.1
Tiyatro/Sinema gibi gösteri sanatları eserlerinin kısıtlanması, kaldırılması.	34	5	61	9	29	4.3	208	30.6	348	51.2

Bu bölümde, sansür kavramından ne anlaşıldığının tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda “Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması” sansür anlamına gelip gelmediğine yönelik kullanıcıların yanıtları alınmıştır. Katılımcıların önermeye, %34.1 (n=232) kesinlikle katılıyorum, %28.7 (n=195) katılıyorum, %5.1 (n=35) fikrim yok, %23.1 (n=157) katılmıyorum ve %9 (n=61) kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap verdikleri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kullanıcıların yaklaşık %60’ı, sansür kavramını düşünce özgürlüğünün kısıtlanması olarak nitelendirirken, %32.1’i ise sansürü düşünce özgürlüğünün kısıtlanmasıyla ilişkilendirmemişlerdir.

İkinci önermede aynı şekilde “İfade özgürlüğünün kısıtlanması” bileşeni incelenmiş ve katılımcıların ağırlıklı olarak katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum ölçeklerini işaretledikleri tespit edilmiştir. %45.7 (n=311) kesinlikle katılıyorum,

%33.5 (n=228) katılıyorum, %3.5 (n=24) fikrim yok, %12.2 (n=83) katılmıyorum ve %5 (n=34) kesinlikle katılmıyorum oranlarında cevaplanan önermede; katılımcıların yaklaşık %80'i ifade özgürlüğünün kısıtlanmasını sansür olarak değerlendirmişlerdir.

Yayınlanan kitapların, basılan dergilerin yasaklanması noktasında, kullanıcılardan “Basılı bilgi kaynaklarının yasaklanması” ile sansür kavramını ilişkilendirmeleri istenmiş ve kullanıcıların ortak paydada bulunduğu ve çoğunlukla katılıyorum, kesinlikle katılıyorum seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. %82.8 oranında önermeye katılım sağlanan maddede; katılımcıların %51.3'ü (n=349) kesinlikle katılıyorum, %31.5'i (n=214) katılıyorum, %3.4'ü (n=23) fikrim yok, %8.7'si (n=59) katılmıyorum ve %5.1'i (n=35) kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

Kullanıcıların internet kaynaklarına erişimlerinin engellenmesi bileşenine ağırlıklı olarak olumlu derecelmeleri kullanarak yanıtlar vermiş olmaları; kullanıcıların gelişen teknolojik imkânlar ile birlikte internete olan ilgilerinin artması, internet sitelerine yönelik kısıtlanmaları sansür olarak adlandırmasını güçlendirmektedir. Nitekim bölümün dördüncü önermesinde kullanıcılara sansür kavramından “İnternet kaynaklarının erişime kapatılması”nı anlayıp anlamadıkları sorulmuş ve deneklerin yaklaşık %85'i önermeye katılmıştır. Kullanıcıların %4.3'ünün (n=29) fikrim yok diye yaklaştığı önerme; %53.1 (n=361) kesinlikle katılıyorum, %31.3 (n=213) katılıyorum, %4.3 (n=29) fikrim yok, %7.1 (n=48) katılmıyorum ve %4.3 (n=34) kesinlikle katılmıyorum oranlarıyla sonuçlanmıştır.

Bölümün son önermesinde, gösteri sanatlarının kısıtlanmasının sansür kavramı kapsamına girip girmediği katılımcılara sorulmuştur. Katılımcılar “Tiyatro/Sinema gibi gösteri sanatları eserlerinin kısıtlanması, kaldırılması” önermesini, %51.2 (n=348) kesinlikle katılıyorum, %30.6 (n=208) katılıyorum, %4.3 (n=29) fikrim yok, %9 (n=61) katılmıyorum ve %5 (n=34) kesinlikle katılmıyorum yanıtlarıyla sansürle bağdaştırmışlardır. Nitekim katılımcıların %80'ini aşkın bölümü, sansür kavramının kapsamında, tiyatro ve sinema gibi gösteri sanatlarının kısıtlanmasının da yer aldığını düşünmektedirler.

Anket uygulamasının dördüncü bölümünde, kullanıcılara zararlı düşünceleri çağrıştıran sözcüklerin tespitinin yapılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda kullanıcılara yedi önermede farklı sözcükler sunulmuş ve zararlı düşünceleri çağrıştırmalarına yönelik kullanıcıların katılım dereceleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 3.20: Katılımcıların “Aşağıdaki Sözcüklerden Hangisi ya da Hangileri Size Zararlı Düşünceleri Çağrıştırmaktadır” Sorusuna Verdikleri Cevaplar

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi ya da hangileri size zararlı düşünceleri çağrıştırmaktadır?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Hakaret, küfür, aşağılama.	20	2.9	45	6.6	19	2.8	229	33.7	367	54
İrkçilik-faşizm.	15	2.2	15	2.2	18	2.6	177	26	455	66.9
Şiddet.	13	1.9	17	2.5	14	2.1	181	26.6	455	66.9
Pornografi.	59	8.7	101	14.9	68	10	156	22.9	296	43.5
Ateizm.	268	39.4	200	29.4	77	11.3	52	7.6	83	12.2
Komünizm.	258	37.9	201	29.6	100	14.7	45	6.6	76	11.2
Din.	327	48.1	203	29.9	68	10	38	5.6	44	6.5

Birinci önermeyle yapılan uygulama sonucunda, “Hakaret, küfür, aşağılama” sözcüklerinin kullanıcılara zararlı düşünceleri çağrıştırdığı tespit edilmiştir. Katılımcılar önermeyi %54 (n=367) kesinlikle katılıyorum, %33.7 (n=229) katılıyorum, %2.8 (n=19) fikrim yok, %6.6 (n=45) katılmıyorum ve %2.9 (n=20) kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlamışlardır. Nitekim yaklaşık %90 katılımcı, bu sözcüklerin zararlı düşünceleri içerdiğine ve çağrıştırdığına katılım sağlamıştır.

İkinci önermede “İrkçilik-faşizm” sözcükleri, katılımcılar tarafından %66.9 (n=455) kesinlikle katılıyorum, %26 (n=177) katılıyorum, %2.6 (n=18) fikrim yok, %2.2 (n=15) katılmıyorum ve %2.2 (n=15) kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplanmış ve kullanıcıların bu bileşene olan yaklaşımları %90’ı aşkın oranla zararlı kelime olduğu yönünde olmuştur.

Üçüncü önermede “Şiddet” sözcüğü, ikinci önermedeki ırkçılık-faşizm sözcüğü gibi zararlı düşünceler çağrıştıran sözcükler bağlamında değerlendirilmiş ve %90’ı aşkın bir oranda zararlı sözcük olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar şiddet sözcüğünü %66.9 (n=455) kesinlikle katılıyorum, %26.6 (n=181) katılıyorum, %2.1 (n=14) fikrim yok, %2.5 (n=17) katılmıyorum ve %1.9 (n=13) kesinlikle katılmıyorum şeklinde değerlendirmişlerdir.

Dördüncü önermeyle, kullanıcıların “Pornografi” sözcüğünü zararlı düşünceleri çağrıştıran sözcükler kapsamında değerlendirip değerlendirmedikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kullanıcılar, %43.5 (n=296) kesinlikle katılıyorum, %22.9 (n=156) katılıyorum, %10 (n=68) fikrim yok, %14.9 (n=101) katılmıyorum ve %8.7 (n=59) kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüşlerini belirlemişlerdir. Kullanıcıların %66.4’ü pornografiyi zararlı düşünceleri çağrıştıran sözcük diye nitelendirirken; %23.6’lık kısım söz konusu sözcüğü zararı düşüncelerle ilişkilendirmemiştir.

“Ateizm” sözcüğü kullanıcıların yaklaşık %70’i tarafından zararlı düşünceleri çağrıştıran sözcük olarak değerlendirilmemiştir. %11.3’lük (n=77) katılımcının fikrim yok dediği dördüncü önermede; katılımcıların %12.2 (n=83) kesinlikle katılıyorum, %7.6 (n=52) katılıyorum, %29.4 (n=200) katılmıyorum ve %39.4 (n=268) kesinlikle katılmıyorum değerlendirmelerinde bulunmuşlardır.

Beşinci önermede “Komünizm” sözcüğü de “Ateizm” sözcüğünün sorulduğu önermeye yakın cevaplar almış ve yine katılımcıların yaklaşık %70’i sözcüğü olumsuz olarak değerlendirmemişlerdir. Katılımcıların %11.2 (n=76) kesinlikle katılıyorum, %6.6 (n=45) katılıyorum, %14.7 (n=100) fikrim yok, %29.6 (n=201) katılmıyorum ve %37.9 (n=258) kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtladıkları önerme; bu bileşende de zararlı sözcük olmadığı konusunda birleştikleri ve ağırlıklı olarak katılmıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir.

Bölümün son önermesinde “Din” sözcüğü kullanıcıların değerlendirmelerine sunulmuştur. Bu bağlamda katılımcıların %6.5’i (n=44) kesinlikle katılıyorum, %5.6’sı (n=38) katılıyorum, %10’u (n=68) fikrim yok, %29.9’u (n=203) katılmıyorum ve %48.1’i (n=327) kesinlikle katılmıyorum seçeneklerini işaretlemişlerdir. %80’e

yakın katılımcı din sözcüğünü zararlı düşünceleri çağrıştıran sözcük olarak değerlendirmezken, %12.1’lik küçük bir kısım sözcüğü zararlı sözcük bağlamında değerlendirmişlerdir.

Anket uygulamasının beşinci bölümünde kütüphane kullanıcılarının kütüphanelerde rahatsız oldukları yayınların olup olmadığı; varsa hangi tür yayınlar oldukları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda katılımcılara “Kütüphanelerde hangi tür yayınlar sizi rahatsız eder” sorusu sorulmuş ve yayın türleri on iki adet yargısal önermeyle katılımcılara sunularak, katılıp katılmama düzeyleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Tablo 3.21’de katılımcıların, bu önermelere verdikleri cevapların dağılımı verilmiştir. Bu bağlamda, önermelerin uzun olması ve frekans değerlerinin tabloda mevcut olmasından dolayı bu bölüm itibarıyla, önermelere yönelik verilen tüm derecelemelerin frekans değerleri ayrıca yazılmaya gerek duyulmamış; sadece önermelerden elde edilen genel değerlendirmelere değinilmesi uygun görülmüştür.

Tablo 3.21: Katılımcıların “Kütüphanelerde Hangi Tür Yayınlar Sizi Rahatsız Eder” Sorusuna Verdikleri Cevaplar

Kütüphanelerde hangi tür yayınlar sizi rahatsız eder?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan yayınlar.	69	10.1	51	7.5	42	6.2	168	24.7	350	51.5
Desteklemediğiniz siyasi partilerle ilgili yayınlar.	337	49.6	247	36.3	38	5.6	25	3.7	33	4.9
Ulusal güvenliği tehlikeye sokan yayınlar.	93	13.7	79	11.6	53	7.8	186	27.4	269	39.6
Ateizm ya da komünizmle ilgili yayınlar.	355	52.2	206	30.3	52	7.6	36	5.3	31	4.6
Mensup olduğunuz din dışındaki dinlere ilişkin yayınlar.	432	63.5	198	29.1	23	3.4	17	2.5	10	1.5

Şiddeti ve nefreti teşvik eden yayınlar.	56	8.2	34	5	20	2.9	190	27.9	380	55.9
Cinsel yönden toplumun genel ahlaki yapısını aşan ya da farklı (homoseksüel, transseksüel, biseksüel vb.) tercihlerin savunulduğu düşünceleri içeren yayınlar.	264	38.8	147	21.6	61	9	86	12.6	122	17.9
Tarafı ya da farklı düşünce içeren yayınlar.	324	47.6	211	31	53	7.8	53	7.8	39	5.7
Toplumun çoğu tarafından kabul edilmeyen, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceleri içeren yayınlar.	363	53.4	217	31.9	43	6.3	36	5.3	21	3.1
Toplumsal güvenliği tehdit edecek (örneğin bomba yapımı, insana işkence tarifleri, ırkçılık v.b.) bilgi ve düşünceleri içeren yayınlar.	73	10.7	54	7.9	41	6	173	25.4	339	49.9
Pornografik yayınlar.	127	18.7	115	16.9	74	10.9	125	18.4	239	35.1
Bir dini ya da dini bir kişiliği aşağılayan yayınlar.	102	15	57	8.4	43	6.3	170	25	308	45.3

Yukarıda ölçekten elde edilen bulgular incelendiğinde; ölçeğin birinci, üçüncü, altıncı, onuncu ve on ikinci önermelerinde sunulan yayın tipleri kullanıcıların çoğu tarafından rahatsız edici yayınlar olarak nitelendirilmiştir. Birinci önermede, “Terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan yayınlar” katılımcılar tarafından %76.2 oranında; üçüncü önermede “Ulusal güvenliği tehlikeye sokan yayınlar” %67 oranında; altıncı önermede “Şiddeti ve nefreti teşvik eden yayınlar” %83.8 oranında; onuncu önermede “Toplumsal güvenliği tehdit edecek bilgi ve düşünceleri içeren

yayınlar” %75.3 oranında; on ikinci önermede “Bir dini ya da dini bir kişiliği aşağılayan yayınlar” %70.3 oranında rahatsız edici yayın olarak değerlendirilmiştir.

Buna karşın ölçeğin ikinci, dördüncü, beşinci, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu önermelerinde söz konusu olan yayın tiplerinin, kullanıcıların çoğu tarafından rahatsızlık duyulmayan yayınlar olduğu anlaşılmıştır. İkinci önermeye “Desteklemediğiniz siyasi partilerle ilgili yayınlar” %85.9 oranında; dördüncü önermeye “Ateizm ya da komünizmle ilgili yayınlar” %82.5 oranında; beşinci önermeye “Mensup olduğunuz din dışındaki dinlere ilişkin yayınlar” %92.6 oranında; yedinci önermeye “Cinsel yönden toplumun genel ahlaki yapısını aşan ya da farklı tercihlerin savunulduğu düşünceleri içeren yayınlar” %60.4 oranında; sekizinci önermeye “Taraflı ya da farklı düşünce içeren yayınlar” %78.6 oranında; dokuzuncu önermeye “Toplumun çoğu tarafından kabul edilmeyen, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren yayınlar” %85.3 oranında katılım sağlanmamış ve bu yayın türleri kütüphanelerde rahatsız olunan yayınlar olarak değerlendirilmemiştir.

Son olarak ölçeğin on birinci önermesinde “Pornografik yayınlar” maddesiyle, katılımcıların rahatsız olup olmadıkları anlaşılmaya çalışılmış; bu önerme çok büyük farklılıklar olmasa da, katılımcıların %53.5’i rahatsız olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %10.9’unun (n=74) fikrim yok dediği önermeden, %35.1 (n=239) kesinlikle katılıyorum, %18.4 (n=125) katılıyorum, %16.9 (n=115) katılmıyorum ve %18.7 (n=127) kesinlikle katılmıyorum şeklinde bulgular elde edilmiştir.

Uygulamanın altıncı bölümünde, İÜMK kullanıcılarına “Kütüphanelerde sansür uygulanması gerektiğini düşündüğünüz yayınlar nelerdir” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya bağlı olarak sunulan ön üç önerme ile kullanıcıların sansürlenmesini istedikleri yayın türlerinin olup olmadığı; varsa kütüphanelerde yasaklanmasını ya da erişiminin kısıtlanmasını istedikleri yayınların neler oldukları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Tablo 3.22’de, kullanıcıların önermelere katılıp katılmamalarına yönelik frekans değerleri verilmiştir.

Tablo 3.22: Katılımcıların “Kütüphanelerde Sansür Uygulanması Gerekliğini Düşündüğünüz Yayınlar Nelerdir” Sorusuna Verdikleri Cevaplar

Kütüphanelerde sansür uygulanması gerektiğini düşündüğünüz yayınlar nelerdir?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan yayınlar.	78	11.5	59	8.7	37	5.4	149	21.9	357	52.5
İrkçılık-faşizmle ilgili yayınlar.	103	15.1	96	14.1	51	7.5	132	19.4	298	43.8
Ulusal güvenliğı tehdit eden düşüncelere sahip yayınlar.	99	14.6	85	12.5	60	8.8	159	23.4	277	40.7
Ateizm ya da komünizmle ilgili yayınlar.	325	47.8	203	29.9	62	9.1	40	5.9	50	7.4
Müstehcen içerikli edebi yayınlar (şiiir, roman v.b.)	286	42.1	189	27.8	67	9.9	53	7.8	85	12.5
Şiddeti ve nefreti teşvik eden yayınlar.	72	10.6	47	6.9	35	5.1	181	26.6	345	50.7
Cinsel yönden toplumun genel ahlaki yapısını aşan ya da farklı (homoseksüel, transseksüel, biseksüel vb.) düşünceleri içeren yayınlar.	264	38.8	153	22.5	60	8.8	64	9.4	139	20.4
Tarafı ya da amaçlı (misyonerlik faaliyetleri v.b.) düşünce içeren yayınlar.	192	28.2	161	23.7	106	15.6	91	13.4	130	19.1
Toplumun çoğı tarafından kabul edilmeyen, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren yayınlar.	320	47.1	240	35.3	65	9.6	25	3.7	30	4.4

Toplumsal güvenliği tehdit edecek (örneğin bomba yapımı, insana işkence tarifleri, ırkçılık v.b.) bilgi ve düşünceleri içeren yayınlar.	84	12.4	65	9.6	42	6.2	150	22.1	339	49.9
Pornografik yayınlar.	139	20.4	104	15.3	79	11.6	128	18.8	230	33.8
Kamu düzenini bozan yayınlar.	150	22.1	114	16.8	90	13.2	147	21.6	179	26.3
Hiçbir şekilde herhangi bir yayına sansür uygulanmamalıdır.	191	28.1	196	28.8	97	14.3	103	15.1	93	13.7

Yukarıdaki tablo incelendiğinde katılımcıların çoğunun birinci, ikinci, üçüncü, altıncı ve onuncu önermelere katılım sağladıkları; dolayısıyla söz konusu önermelerde belirtilen yayın türlerine sansür uygulanmasını istedikleri tespit edilmiştir. Kullanıcılar birinci önermeye, “Terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan yayınlar” %74.4 ile; ikinci önermeye “İrkçılık-faşizmle ilgili yayınlar” %63.2 ile; üçüncü önermeye “Ulusal güvenliği tehdit eden düşüncelere sahip yayınlar” %64.1 ile; altıncı önermeye “Şiddeti ve nefreti teşvik eden yayınlar” %77.3 ile; onuncu önermeye “Toplumsal güvenliği tehdit edecek bilgi ve düşünceleri içeren yayınlar” %72 ile katılım sağlamışlardır. Kullanıcıların rahatsız oldukları yayınların tespitinin test edildiği bir önceki bölümde de, kütüphane kullanıcıları bu bölüme benzer yanıtlar vermiş ve sansürlenmesini istedikleri yayın türlerinin rahatsız oldukları yayınlarla paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Nitekim kullanıcıların ulusal ve toplumsal güvenlik gibi hassas değerleri; şiddet, ırkçılık, faşizm ve terör gibi olumsuzluklara karşı tutumları; bu sonuçların ortaya çıkmasında yatan neden olarak açıklanabilir.

İÜMK kullanıcılarının çoğu sansürlenmesini istedikleri yayın türlerine karşı dördüncü, beşinci, yedinci ve dokuzuncu maddelerde sunulan önermelerde belirtilen yayın türlerinin ise sansürlenmemesi gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu bağlamda veriler incelendiğinde, söz konusu önermelere; dördüncü önermede “Ateizm ya da komünizmle ilgili yayınlar” %77.7 oranıyla; beşinci önermede “Müstehcen içerikli edebi yayınlar” %69.9 oranıyla; yedinci önermede “Cinsel yönden toplumun

genel ahlaki yapısını aşan ya da farklı düşünceleri içeren yayınlar” %61.3 oranıyla; dokuzuncu önermede “Toplumun çoğu tarafından kabul edilmeyen, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren yayınlar” %82.4 oranıyla katılmıyorum cevabı verilmiştir.

Kütüphane kullanıcılarının uygulama sonucunda sekizinci, on birinci, on ikinci ve on üçüncü önermelere karşı farklı tutumlar içerisinde oldukları, önermelere katılma ve katılmama düzeylerinin eşit seviyelere yakın olduğu anlaşılmıştır. Nitekim sekizinci maddede “Taraflı ya da amaçlı (misyonerlik faaliyetleri v.b.) düşünce içeren yayınlar” önermesi; %19.1 (n=130) kesinlikle katılıyorum, %13.4 (n=91) katılıyorum, %15.6 (n=106) fikrim yok, %23.7 (n=161) katılmıyorum ve %28.2 (n=192) kesinlikle katılmıyorum oranlarında yanıtlanmıştır.

Kullanıcılara on birinci önermeyle sunulan ve sansürlenmesine yönelik katılım düzeylerini ortaya çıkarmayı amaçlayan “Pornografik yayınlar” sansürlenmeli mi sorusuna katılımcılar; %33.8 (n=230) kesinlikle katılıyorum, %18.8 (n=128) katılıyorum, %11.6 (n=79) fikrim yok, %15.3 (n=104) katılmıyorum ve %20.4 (n=139) kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Yayınların sansürlenmesi ve sansürlenmemesine yönelik kullanıcılara on ikinci önermede “Kamu düzenini bozan yayınlar” değişkeni sunulmuş ve %47.9 oranında katılımcı söz konusu yayınların sansürlenmesi gerektiğini savunmuştur. Nitekim kullanıcılar önermeye; %26.3 (n=179) kesinlikle katılıyorum, %21.6 (n=147) katılıyorum, %13.2 (n=190) fikrim yok, %16.8 (n=114) katılmıyorum ve %22.1 (n=150) kesinlikle katılmıyorum oranlarıyla yanıt vermişlerdir.

Bölümün son önermesinde uygulama katılımcılarına “Hiçbir şekilde herhangi bir yayına sansür uygulanmamalıdır” önermesi sunulmuş ve görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. %56.9 oranında kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum yanıtlarının verildiği önermenin frekans dağılımları %13.7 (n=93) kesinlikle katılıyorum, %15.1 (n=103) katılıyorum, %14.3 (n=97) fikrim yok, %28.8 (n=196) katılmıyorum ve %28.1 (n=191) kesinlikle katılmıyorum şeklinde olmuştur.

Yapılan anket uygulamasının yedinci bölümünde katılımcılara, dokuz adet önerme sunulmuş ve bu önermelere katılıp katılmama düzeyleri ortaya çıkarılmaya

çalışılmıştır. Bölümde sunulan önermelerle İÜMK kullanıcılarının; düşünce özgürlüğü ve sansüre karşı kişisel yaklaşımlarının tespit edilmesi, kütüphanelerde sansürden etkilenip etkilenmedikleri, Türkiye’deki kütüphanelerde düşünce özgürlüğü ve yasaklanan kitaplara yönelik bilinç düzeylerine yönelik fikirlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Katılımcıların bu bölümde söz konusu önermelere verdikleri yanıtların dağılımları aşağıda Tablo 3.23’te verilmiştir.

Tablo 3.23: Katılımcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre Karşı Kişisel Yaklaşımlarına Yönelik Önermelere Verdikleri Cevaplar

Aşağıdaki önermeleri size en uygun şekilde değerlendiriniz.	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Sadece kendi düşünceme uygun yayınları okurum.	248	36.5	352	51.8	19	2.8	49	7.2	12	1.8
Düşünce özgürlüğünü kendi mesleğimde benimser ve korurum.	27	4	38	5.6	21	3.1	298	43.8	296	43.5
Düşünce özgürlüğü hakkında yeterince bilinçli olduğumu düşünüyorum.	17	2.5	37	5.4	76	11.2	348	51.2	202	29.7
Aldığım eğitim düşünce özgürlüğü konusunda bana katkı sağlamıştır.	45	6.6	59	8.7	59	8.7	282	41.5	235	34.6
Türkiye’de kütüphanelerde düşünce özgürlüğü etkin değildir.	28	4.1	99	14.6	225	33.1	189	27.8	139	20.4
Türkiye’de kütüphanelerde sansür uygulamalarıyla karşılaştım.	60	8.8	110	16.2	256	37.6	147	21.6	107	15.7
Türkiye’de yasaklanan ve toplatılan kitaplar hakkında bilinç sahibiyim.	21	3.1	70	10.3	212	31.2	266	39.1	111	16.3

Sansür ve kitap yasaklamaları bilimsel çalışmalarımı olumsuz etkiledi.	101	14.9	131	19.3	218	32.1	124	18.2	106	15.6
Sansürlenene, yasaklanan kitaplara farklı metotlarla ulaşmaya çalışırım.	68	10	67	9.9	185	27.2	206	30.3	154	22.6

Tablo 3.23 incelendiğinde, katılımcıların birinci maddede belirtilen “Sadece kendi düşünceme uygun yayınları okurum” yargısal önermesine yaklaşık %90 oranında katılmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda kullanıcılar, kendi görüşleri dışında içerik barındıran yayınları da okuduklarını ve farklı düşüncelere yönelik tutucu bir tavır sergilemediklerini belirtmişlerdir.

Uygulamanın ikinci, üçüncü ve dördüncü önermelerinde ise, kullanıcıların düşünce özgürlüğünü kendi mesleklerinde benimsemelerine yönelik tutumları; düşünce özgürlüğü bilinç düzeyleri hakkında kendilerini değerlendirmeleri ve aldıkları eğitimin bu düzeyde katkısının olup olmadığına yönelik düşünceleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda katılımcılar ikinci maddede belirtilen “Düşünce özgürlüğünü kendi mesleğimde benimser ve korurum” önermesine %87.3 oranıyla; üçüncü maddede belirtilen “Düşünce özgürlüğü hakkında yeterince bilinçli olduğumu düşünüyorum” önermesine %80.9 oranıyla; dördüncü maddede belirtilen “Aldığım eğitim düşünce özgürlüğü konusunda bana katkı sağlamıştır” önermesine %76.1 oranıyla katılım sağlamışlardır. Katılımcılar üç önermeye de yüksek oranlarda kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum yanıtlarını vererek; düşünce özgürlüğü hakkında bilinçli olduklarını, bu bilinçte aldıkları eğitimin katkısının olduğunu ve kendi mesleklerinde düşünce özgürlüğünü benimsediklerini belirtmişlerdir.

Yukarıda Tablo 3.23 tekrar incelendiğinde ankete katılanların, bölümün beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu önermelerine yönelik farklı görüşlere sahip oldukları anlaşılmakta ve önermelere verilen fikrim yok yanıtı oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim beşinci maddede “Türkiye’de kütüphanelerde düşünce özgürlüğü etkin değildir” önermesi %33.1 oranında; altıncı maddede “Türkiye’de kütüphanelerde sansür uygulamalarıyla karşılaştım” önermesi %37.6

oranında; yedinci maddede “Türkiye’de yasaklanan ve toplatılan kitaplar hakkında bilinç sahibiyim” önermesi %31.2 oranında; sekizinci maddede “Sansür ve kitap yasaklamaları bilimsel çalışmalarımı olumsuz etkiledi” önermesi %32.1 oranında; dokuzuncu maddede “Sansürlen, yasaklanan kitaplara farklı metotlarla ulaşmaya çalışırım” önermesi %27.2 oranında fikrim yok yanıtı almıştır.

Önermelere verilen yanıtlardan elde edilen diğer bulgular incelendiğinde, altıncı ve sekizinci önermelere katılma ve katılmama oranlarının çok yakın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu önermelerle anlaşılmaya çalışılan, kullanıcıların Türkiye’de kütüphanelerde sansür uygulamalarıyla karşılaşp karşılaşmadıkları ve sansürün bilimsel çalışmalarını etkileyip etkilemedikleri yönünde bir tespit yapmak doğru olmayacaktır.

Katılımcıların beşinci, yedinci ve dokuzuncu önermelere katılım düzeyleri sırasıyla; %48.2, %55.4 ve %52.9 oranlarında olmuştur. Kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum oranlarının toplamıyla ortaya çıkan bu veriler ve söz konusu önermelere verilen fikrim yok yanıtının yüksek olması; katılımcıların ortalama üçte birinin bu önermelerde sunulan yargılar hakkında fikirsiz olduklarını ve ortalama yarısının da önermelere katıldığını ortaya koymaktadır.

Anket uygulamasının sekizinci bölümünde katılımcılara, İÜMK kullanıcılarının düşünce özgürlüğü ve kütüphane ilişkisine yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmak, düşünce özgürlüğünün kütüphanelerin ilgi alanına girip girmediğine yönelik tutumlarını anlamak ve kütüphanelerin kullanıcılar tarafından demokratik kurumlar olarak benimsenip benimsenmediğini açıklayabilmek bakımından dokuz adet önerme yöneltmiştir. Aşağıda Tablo 3.24’te elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 3.24: Katılımcıların Düşünce Özgürlüğü ve Kütüphane İlişkisine Yönelik Önermelere Verdikleri Cevaplar

Aşağıdaki önermeleri size en uygun şekilde değerlendiriniz.	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kütüphanelerde düşünce özgürlüğü olanaksızdır, çünkü sansür bazen gerekli olabilir.	135	19.9	184	27.1	104	15.3	200	29.4	57	8.4
Düşünce özgürlüğü kütüphane olgusunun olmazsa olmazıdır.	29	4.3	87	12.8	86	12.6	269	39.6	209	30.7
Kütüphaneler düşünce özgürlüğünü korurlar.	19	2.8	81	11.9	159	23.4	268	39.4	153	22.5
Kütüphaneler düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda olumlu bir farkındalık yaratır.	17	2.5	68	10	185	27.2	271	39.9	139	20.4
Düşünce özgürlüğü kütüphanelerin ilgi alanlarına girmez.	234	34.4	226	33.2	132	19.4	60	8.8	28	4.1
Kütüphaneler sansüre karşı çıkarlar.	61	9	126	18.5	227	33.4	145	21.3	121	17.8
Kütüphaneler düşünce özgürlüğü bilincini geliştirirler.	22	3.2	64	9.4	132	19.4	277	40.7	185	27.2
Kütüphaneler demokratik kurumlardır.	32	4.7	66	9.7	150	22.1	258	37.9	174	25.6
Düşünce özgürlüğü kütüphanelerin görev ve sorumlulukları arasındadır.	28	4.1	42	6.2	136	20	255	37.5	219	32.2

Yukarıdaki tablo incelendiğinde İÜMK kullanıcılarının, kendilerine yöneltilen ikinci, üçüncü, dördüncü, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu önermelere çoğunlukla katılım sağladıkları göze çarpmaktadır. Bu bağlamda katılımcılar; düşünce özgürlüğünün kütüphanelerin olmazsa olmazı olduğunu belirterek; kütüphanelerin

düşünce özgürlüğünü koruyan ve bilincini geliştiren, görev ve sorumlulukları arasında düşünce özgürlüğü de bulunan ve bu görev sorumluluk doğrultusunda olumlu farkındalık yaratan demokratik kurumlar olduğuna yönelik yanıtlar vermişlerdir. Bölümün beşinci maddesinde “Düşünce özgürlüğü kütüphanelerin ilgi alanlarına girmez” olumsuz önermesine %67.6 oranıyla katılmıyorum yanıtı veren katılımcılar; düşünce özgürlüğünü kütüphanenin uğraş alanı olarak nitelendirmişlerdir.

Bölümün altıncı önermesinde “Kütüphaneler sansüre karşı çıkarlar” önermesine %33.4 oranla fikrim yok yanıtı veren katılımcılar; aynı önermeye katılıyorum ve katılmıyorum cevaplarında da fikir birliğine varamamışlardır. Bu bağlamda, katılımcıların kütüphanelerin sansüre karşı çıktıklarına yönelik tutumları arasında farklılık olduğu anlaşılmıştır. Yine birinci maddede katılımcılara, “Kütüphanelerde düşünce özgürlüğü olanaksızdır, çünkü sansür bazen gerekli olabilir” önermesi sunulmuştur. %8.4 (n=57) kesinlikle katılıyorum, %29.4 (n=200) katılıyorum, %15.3 (n=104) fikrim yok, %27.1 (n=184) katılmıyorum ve %19.9 (n=135) kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlanan önermede; katılımcıların yaklaşık yarısı sansürün kütüphanelerde hiçbir zaman gerekmediğini düşünmelerine rağmen, %37.8’i sansürün bazen gerekli olduğunu dolayısıyla kütüphanelerde düşünce özgürlüğünün imkânsız olduğunu belirtmişlerdir.

Anket uygulamasının son bölümünü oluşturan dokuzuncu bölümde, katılımcıların düşünce özgürlüğü ve sansür uygulamalarına yönelik olumlu olumsuz tutumlarını ortaya çıkarmak, sansürün bireysel ve toplumsal etkilerine yönelik düşüncelerini anlamak, sansür uygulanmasını destekledikleri durumları incelemek bakımından katılımcılara on iki adet yargısal önerme sunulmuştur. Aşağıda Tablo 3.25’te bölüm önermelerine yönelik frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.25: Katılımcıların Düşünce Özgürlüğü ve Sansüre İlişkin Olumlu-Olumsuz Düşüncelerine Yönelik Önermelere Verdikleri Cevaplar

Aşağıdaki önermeleri size en uygun şekilde değerlendiriniz.	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kütüphane kullanıcılarının herhangi bir ayırım olmadan tüm yayınlara erişebilmesini desteklerim.	29	4.3	96	14.1	38	5.6	228	33.5	289	42.5
Kitap yasaklamaları bireylerin özgür düşüncelerini kısıtlar.	35	5.1	89	13.1	43	6.3	258	37.9	255	37.5
Sansür ve kitap yasaklamaları toplumu olumsuz etkiler.	32	4.7	84	12.4	88	12.9	242	35.6	234	34.4
Bireylerin özgür düşünceleri kapsamında yayınları değerlendirmesi ve karar vermesini desteklerim.	15	2.2	32	4.7	35	5.1	288	42.4	310	45.6
Devletin, kamu düzeninin bozulmaması için zararlı gördüğü yayınları yasaklamasını desteklerim.	159	23.4	142	20.9	122	17.9	156	22.9	101	14.9
Yayınlara zararlı olup olmadığına mahkemelerin karar vermesini desteklerim.	142	20.9	130	19.1	117	17.2	180	26.5	111	16.3
Radikal grup ve örgütlere ait yayınların yasaklanmasını desteklerim.	115	16.9	126	18.5	150	22.1	139	20.4	150	22.1

Siyasi, ideolojik ve dini görüşlerime karşıt düşünceler barındıran yayınların yasaklanmasını desteklerim.	320	47.1	234	34.4	62	9.1	29	4.3	35	5.1
Düşünce özgürlüğünün olumsuz etkilerinin olduğunu düşünüyorum.	224	32.9	157	23.1	85	12.5	142	20.9	72	10.6
Düşünce ve ifade özgürlüğü anayasal bir haktır.	20	2.9	12	1.8	40	5.9	206	30.3	402	59.1
Ulusal menfaatlere, özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren yayınların yasaklanması hükümetlerin sorumluluğudur.	118	17.4	90	13.2	137	20.1	201	29.6	134	19.7
Sansür, bireyin özgür iradesini kısıtlar.	45	6.6	87	12.8	76	11.2	208	30.6	264	38.8

Yukarıda Tablo 3.25 incelendiğinde, ankete katılan bireylerin birinci önermeye %76, ikinci önermeye %75.4, üçüncü önermeye %70, dördüncü önermeye %88, onuncu önermeye %89.4 ve on ikinci önermeye %69.4 gibi yüksek oranlarla kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum yanıtlarını verdikleri görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların çoğu, kütüphane kullanıcılarının hiçbir ayırım olmadan yayınlara erişebilmesini desteklediklerini, düşünce özgürlüğünün anayasal bir hak olduğunu, kitap yasaklamaları ve sansürün bireyi ve toplumu olumsuz etkilediğini ve özgür iradeyi kısıtladığını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların çoğu bireylerin özgür iradeleri kapsamında yayınları desteklemeleri gerektiğini savunmuşlardır. Ancak bu düşüncelere karşı katılımcıların yaklaşık üçte birlik bölümünün, düşünce özgürlüğünün olumsuz etkilerinin olduğunu düşünmesi, kamu düzenini bozabileceği düşünülen yayınların devlet tarafından yasaklanmasını ve radikal grup ve örgütlere ait yayınların yasaklanmasını da desteklediği göze çarpmaktadır. Yayınların zararlı olup olmadıklarına mahkemelerin karar vermeleri gerektiğine katılıyorum ve katılmıyorum yanıtlarını verenlerin oranı neredeyse eşit olmakla birlikte; katılımcıların yaklaşık %50'sinin "Ulusal menfaatlere, özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren yayınların

yasaklanması hükümetlerin sorumluluğudur” önermesine katıldıkları görülmektedir. Sekizinci önermede ise katılımcılara sunulan “Siyasi, ideolojik ve dini görüşlerime karşıt düşünceler barındıran yayınların yasaklanmasını desteklerim” önermesi %81.5 oranında reddedilmiştir. Bölümde tüm maddeler göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların düşünce özgürlüğünü desteklediklerini ve sansürün özgür iradeyi kısıtlayan olumsuz bir uygulama olduğunu düşündükleri göze çarpmaktadır. Ancak bu düşüncelere karşı aynı katılımcılar; ulusal ve toplumsal güvenlik, kamu düzeni ve özel hayata ve kişiliğe zarar veren yayınların yasaklanmalarını destekledikleri görülmektedir.

3.5.3. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Tek yönlü varyans analizi, “ikiden fazla bağımsız grubun ortalamalarının birbirinden farklı olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılan istatistiksel analiz yöntemine” denmektedir (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2018: 124). ANOVA testi sonucunda “P” değerinin 0.05’ten küçük olması, gruplar arasında fark olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda araştırmada uygulanan anket sonucunda; kullanıcıların sansür, düşünce özgürlüğü ve zararlı yayınlar bileşenlerine yönelik tutumlarının öğrenim durumuna göre farklılık gösterip gösterilmediğinin tespit edilmesi amacı ile bu bileşenlerin ANOVA testi yapılmış ve bu sorulara yanıt aranmıştır. Tablo 3.26’da test sonucunda elde edilen veriler gösterilmiştir.

Tablo 3.26: Kullanıcıların Sansür, Düşünce Özgürlüğü ve Zararlı Yayınlar Olan Yaklaşımların ANOVA Testi

	Öğrenim Durumu	N	X	S.S.	F	P
Düşünce Özgürlüğü	İlkokul-Orta-Lise	7	2.756	.547	1.534	,265
	Ön Lisans	13	3.234	.623		
	Lisans	360	3.345	.646		
	Yüksek Lisans	234	2.758	.540		
	Doktora	66	2.897	.598		

	İlkokul-Orta-Lise	7	2.852	.583		
Sansür	Ön Lisans	13	3.472	.732	1,644	,262
	Lisans	360	2.830	.572		
	Yüksek Lisans	234	2.825	.568		
	Doktora	66	2.835	.581		

	İlkokul-Orta-Lise	7	3.023	.608		
Zararlı Yayınlar	Ön Lisans	13	3.233	.622	1.320	,363
	Lisans	360	2.822	.549		
	Yüksek Lisans	234	2.764	.522		
	Doktora	66	2.510	.511		

p<0.05

*Anlamlı Fark Vardır.

Yapılan ANOVA testi bağlamında, düşünce özgürlüğü bileşeni incelenmiştir. Bu bağlamda değerler (F:1,534; P: 0.265) olarak hesaplanmıştır. P değeri 0.05'ten büyük olarak hesaplandığı için öğrenim durumu değişkeni bağlamında katılımcıların düşünce özgürlüğüne olan yaklaşımları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. ANOVA testinin ikinci aşamasında sansür bileşeni, öğrenim durumu değişkeni bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda oluşan değerler (F: 1,644; P: 0.262) olarak tespit edilmiştir. P değeri 0.05'ten büyük olarak hesaplandığı için öğrenim durumu değişkeni bağlamında, katılımcıların sansür bileşenine olan yaklaşımları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. ANOVA testinin üçüncü kısmında ise zararlı yayınlar bileşeni incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda değerler (F: 1.320; P: 0,363) olarak tespit edilmiştir. P değeri

0.05'ten büyük olarak hesaplandığı için öğrenim durumu değişkeni bağlamında katılımcıların zararlı yayınlar bileşenine olan yaklaşımları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı anlaşılmıştır.

3.5.4. Bağımsız İki Örneklem T Testi

Parametrik testler arasında iki farklı grubun karşılaştırılması için kullanılan testlerden biri de bağımsız iki örneklem t testidir. “Farklı gruplardan elde edilen veri değerlerinin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için yapılan parametrik test ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t testi (Independent Samples t Testi) olarak adlandırılır” (Can, 2018: 115). Test sonucunda t testinin p değerinin 0.05'ten küçük olması durumunda, karşılaştırılan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu yorumu yapılmaktadır. Bu bağlamda elde edilen anket verilerine, “düşünce özgürlüğü”, “sansür” ve “zararlı yayınlar” bileşeninde cinsiyet ve yaşa göre ayrı ayrı t testi uygulanmıştır. Tablo 3.27 ve 3.28’de elde edilen sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 3.27: Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü, Sansür ve Zararlı Yayınlar Bileşenleri Bağlamında Cinsiyet Değişkeninin Uygulandığı T Testi

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	P
Düşünce Özgürlüğü	Erkek	275	5,64	1,03	680	-,031	,974
	Kadın	405	5,56	,72			
Sansür	Erkek	275	5,92	1,45	680	,222	,827
	Kadın	405	4,54	1,16			
Zararlı Yayınlar	Erkek	275	4,15	,83	680	-,515	,609
	Kadın	405	4,36	,92			

*p<0,05

*Anlamlı fark vardır.

Uygulanan t testi sonucunda düşünce özgürlüğü bileşeni bağlamında oluşan değerler (t:-0.031; p: 0.974) olarak tespit edilmiştir. Yapılan bu t testinde cinsiyet değişkeni bağlamında düşünce özgürlüğü bileşeni incelenmiştir. P değerinin 0.05'ten büyük olarak çıkması sonucunda cinsiyet değişkeni bağlamında kullanıcıların düşünce özgürlüğü tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

T testinin ikinci aşamasında sansür bileşeni bağlamında değerler analiz edilmiş ve sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda oluşan değerler (t: 0,222; p: 0,827) olarak hesaplanmıştır. Cinsiyet değişkeni bağlamında kullanıcıların sansür

tutumlarında, p değerinin 0.05'ten büyük olmasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Testin üçüncü aşamasında zararlı yayınlar bileşeni cinsiyet değişkeni bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Bu inceleme sonucunda çıkan değerler (t: -0,515; p: 0,609) olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda p değerinin 0.05'ten büyük olması cinsiyet değişkeni bağlamında kullanıcıların zararlı yayınlara olan yaklaşımlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.28: Kullanıcıların Düşünce Özgürlüğü, Sansür ve Zararlı Yayınlar Bileşenleri Bağlamında Yaş Değişkeninin Uygulandığı T Testi

	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	P
Düşünce Özgürlüğü	31 yaş ve altı	527	5,22	1,11	680	-,021	,924
	31 yaş üstü	153	5,53	,76			
Sansür	31 yaş ve altı	527	5,44	1,21	680	,222	,763
	31 yaş üstü	153	4,27	1,36			
Zararlı Yayınlar	31 yaş ve altı	527	4,33	,92	680	-,495	,712
	31 yaş üstü	153	4,82	,96			

*p<0,05

* Anlamlı fark vardır.

Araştırmada yaş değişkeni bağlamında t testi uygulanabilmesi için yaş grupları iki farklı değişkene indirgenmiştir. Bu bağlamda oluşan değişkenler de “31” yaş sınır olarak alınmış ve “31 yaş ve altı” ile “31 yaş üstü” değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Araştırmada yaş değişkeni bağlamında yapılan t testi sonucunda düşünce özgürlüğü bileşeninde oluşan değerler (t: -0.021; P: 0,924) olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların yaş değişkeni bağlamında düşünce özgürlüğüne olan yaklaşımlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir.

Yaş değişkeni bağlamında yapılan t testinin ikinci aşamasında sansür bileşeni incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda oluşan değerler (t: 0,222; P: 0,763) şeklinde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda yaş değişkeni bağlamında katılımcıların sansür kavramına olan yaklaşımlarında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir.

T testinin üçüncü aşamasında yaş değişkeni bağlamında zararlı yayınlar bileşeni incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda oluşan değerler (t: -0,495; Pp: 0,712) olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda yaş değişkeni bağlamında katılımcıların sansür

kavramına olan yaklaşımlarında da istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir.

3.5.5. Hipotez Testleri

Araştırmalarda, daha önce oluşturulan ve birtakım testler sonucunda doğruluğu sınanan önermeler bulunmaktadır. İstatistiksel analizler sonucunda kabul edilen ya da reddedilen bu önermelere hipotez denilmektedir. (Can, 2018: 75).

Bu bağlamda çalışmanın ana hipotezi dışında; anket soruları hazırlanırken oluşturulan ve önceki bölümlerde ANOVA ve T testleriyle sınanan yokluk hipotezleri aşağıda verilmiş olup, değerlendirilmesi bu bölümde yapılmıştır.

Hipotez 1: Cinsiyet değişkenine göre kullanıcıların düşünce özgürlüğü tutumları arasında fark yoktur.

Yapılan çalışma sonucunda ve elde edilen bulgular doğrultusunda, kullanıcıların düşünce özgürlüğü tutumlarında, cinsiyet değişkenine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Hipotez kabul edilmiştir.

Hipotez 2: Öğrenim durumu değişkenine göre kullanıcıların düşünce özgürlüğü tutumlarında fark yoktur.

Çalışmada öğrenim durumuna bağlı olarak incelenen değişkenlerde, kullanıcıların öğrenim durumlarına bağlı olarak düşünce özgürlüğü tutumlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Hipotez kabul edilmiştir.

Hipotez 3: Kullanıcıların yaş değişkenlerine bağlı olarak düşünce özgürlüğüne yönelik tutumlarında fark yoktur.

Yapılan testler sonucunda, kullanıcıların düşünce özgürlüğüne yönelik tutumlarında yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Hipotez kabul edilmiştir.

Hipotez 4: Kullanıcıların cinsiyet değişkenlerine göre sansüre karşı tutumlarında fark yoktur.

Bulguların analiz edilmesi sonucunda, cinsiyet değişkenine bağlı olarak kullanıcıların sansüre karşı tutumlarında bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Hipotez kabul edilmiştir.

Hipotez 5: Kullanıcıların öğrenim durumu değişkenine göre sansüre karşı tutumlarında fark yoktur.

Verilerin analiz edilmesi sonucunda, kullanıcıların öğrenim düzeylerinin farklı olması ile sansüre karşı tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Hipotez kabul edilmiştir.

Hipotez 6: Kullanıcıların yaş değişkenine göre sansüre yönelik tutumları arasında fark yoktur.

Araştırma sonucunda, kullanıcıların yaşlarının farklı olması ile sansüre yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Hipotez kabul edilmiştir.

Hipotez 7: Kullanıcıların kütüphanelerde zararlı yayın olarak adlandırdıkları yayınlar ile cinsiyet değişkenleri arasında fark yoktur.

Yapılan araştırma sonucunda kullanıcıların zararlı yayın olarak gördükleri yayınlara karşı tutumlarının, cinsiyet değişkeninden bağımsız olduğu tespit edilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Hipotez kabul edilmiştir.

Hipotez 8: Kullanıcıların kütüphanelerde zararlı yayın olarak adlandırdıkları yayınlar ile yaş değişkenleri arasında fark yoktur.

Yapılan araştırma sonucunda kullanıcıların zararlı yayın olarak adlandırdıkları içeriklere karşı tutumlarında, yaş değişkenine yönelik istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Hipotez kabul edilmiştir.

Hipotez 9: Kullanıcıların kütüphanelerde zararlı yayın olarak adlandırdıkları yayınlar ile öğrenim durumları değişkenleri arasında fark yoktur.

Kullanıcıların öğrenim durumlarının niteliği ile doğru orantılı olarak zararlı yayınlar olarak adlandırdıkları içeriklere yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Hipotez kabul edilmiştir.

3.5.6. Normallik Testi

Normal dağılım testi genellikle, SPSS programı kullanılarak uygulanmaktadır. Bu testlerin başında, Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri gelmektedir. (Can, 2018: 88-89). Bu bağlamda araştırmamızda kullanılan verilerin normal dağılım gösterip göstermediklerine yönelik Shapiro Wilk testi uygulanmış, test sonucunda elde edilen değerler, Tablo 3.29’da verilmiştir.

Tablo 3.29: Normallik Testi

Hipotezler	Shapiro-Wilk İstatistik	Sig.
H1	.929	.524
H2	.914	.501
H3	.934	.654
H4	.922	.512
H5	.915	.667
H6	.911	.569
H7	.913	.534
H8	.903	.546
H9	.912	.514

Araştırmalarda uygulanan hipotezlerin normalliğinin kabul edilebilmesi için Shapiro-Wilk İstatistik değerinin 0.75 değerinin üzerinde olması gerekmektedir. Hipotezler bağlamında uygulanan Shapiro-Wilk testlerinde, hipotezlerin istatistik değerlerinin %90 oranlarında ve kabul edilebilir olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan hipotezlerin dayandırıldığı ölçeklerin analiz edilmesi, hipotezlerin geçerliğini ve uygulanabilirliğini sunmaktadır. Bu bağlamda çalışmada kullanılan birinci hipotezin ilişkilendirildiği ölçeklerin analizi sonucunda Sig. değeri, 524 olarak ortaya çıkmıştır. Sig. değerinin 0.05’in üstünde olması hipotezlerin uygulanabilir olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla yukarıda Tablo 3.29 incelendiğinde, birinci hipotezin uygulanabilirliği kabul edilmiştir.

Araştırmada kullanılan diğer hipotezlerin dayandırıldığı ölçeklerin normallik testleri de yapılmıştır. Bu testler sonucunda ikinci hipoteze ait leklerin Sig. değeri .501, nc hipoteze ait leklerin Sig.değeri .654, dördüncü hipoteze ait leklerin Sig. değeri .512, beşinci hipoteze ait leklerin Sig. değeri .667, altıncı hipoteze ait leklerin Sig. değeri .569, yedinci hipoteze ait leklerin Sig. değeri .534, sekizinci hipoteze ait leklerin Sig. değeri .546 ve dokuzuncu hipoteze ait leklerin Sig. değeri .514 olarak hesaplanmıştır. Bu bakımdan tüm Sig. değerlerinin 0.05'ten büyük olması hipotezlerin uygulanabilir olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Kütüphane ve kütüphanecilik mesleği açısından düşünce özgürlüğü konunun önemli bir yönünü oluştururken, diğer yandan kütüphane kullanıcılarının düşünce özgürlüğünün kısıtlanması, kitap yasaklamaları ve sansüre karşı tutumları ve yaklaşımlarını da irdelemek çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan çalışmamızda, kütüphane kullanıcılarının kitap yasaklamalarına ve sansüre karşı tutumlarını ölçmek, düşünce özgürlüğüne yönelik bilinç düzeylerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda kütüphane kullanıcılarının düşünce özgürlüğüne ve sansüre karşı bakış açıları anlaşılmalı çalışılmış ve kitap yasaklamalarının kullanıcılar üzerindeki etkileri irdelenerek kütüphane hizmetlerinde düşünce özgürlüğünün önemine değinmek hedeflenmiştir. Araştırmanın ana hipotezi “Düşünce özgürlüğü kapsamında İÜMK kullanıcıları bilinçli olmalarına rağmen, çeşitli konularda bireysel ya da toplumsal değer yargılarına göre düşünce özgürlüğünün sınırlarının olması gerektiği yönünde bir tutum sergilerler” şeklinde belirlenmiştir.

Hipotez doğrultusunda yapılan araştırmada, anket uygulamasının birinci kısmında kullanıcıların demografik özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların cinsiyetleri, yaşları ve öğrenim durumlarına yönelik veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anketin ikinci kısmında katılımcılara, toplam dokuz bölümden ve yetmiş yedi maddeden oluşan, önerme ve soru yönetilmiştir. Sorular doğrultusunda ortaya çıkan bulgular, bir önceki bölümde dokuz ayrı tabloda frekans değerleri verilerek değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ana hipotez doğrultusunda ortaya çıkan sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Katılımcıların düşünce özgürlüğünün kapsamına yönelik sunulan olumlu önermelere katıldıkları; bu bağlamda düşünce özgürlüğünün kapsamı hakkında yüksek oranlarda hemfikir oldukları ve nitekim düşünce özgürlüğünün tanımlanmasında bilinçli oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır.

- Katılımcılara ikinci bölümde sunulan önermeler sonucunda, katılımcıların şiddet, özel hayat ve kişilik haklarına zarar veren düşünceler konusunda hassas oldukları ve sınırlama olması gerektiğini yönünde tutuma sahip oldukları anlaşılmıştır. Yine ulusal güvenlik ve kamu düzenine yönelik tehdit oluşturabilecek düşüncelerin de sınırlanması gerektiği katılımcıların düşünceleri arasında yerini almaktadır.
- Üçüncü bölümde katılımcılar yüksek oranlarda sansürü; ifade özgürlüğünün kısıtlanması, basılı bilgi kaynaklarının yasaklanması, internet kaynaklarının erişime engellenmesi ve sahne sanatlarının kaldırılması olarak değerlendirmişlerdir. Ancak bu yüksek oranlara kıyasla katılımcıların sadece yaklaşık %60'ı sansürü, düşünce özgürlüğünün kısıtlanması olarak değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların, sansürün bazen gerekli olduğunu, önceki bölümlerde kısıtlanmasını istedikleri düşüncelerin (şiddet ve özel hayata zarar veren düşünceler, vb.), düşünce özgürlüğünü kısıtlayan bir durum olarak görmediklerini yönünde tutum sergiledikleri anlaşılmıştır.
- Dördüncü bölümde katılımcılar, hakaret, küfür, aşağılama, ırkçılık, faşizm ve şiddet kelimelerini zararlı düşünceler çağrıştıran sözcükler olarak algılamışlardır. Ateizm, komünizm ve din sözcükleri ise zararlı düşünceleri çağrıştıran sözcükler olarak değerlendirilmemişlerdir. Ancak katılımcıların %20'lik kısmının ateizm ve komünizm kelimelerini zararlı düşünceleri çağrıştıran sözcük olarak görmeleri ve yine katılımcıların %10'u aşkın kısmının din sözcüğünü zararlı düşünceleri çağrıştıran sözcük olarak değerlendirmeleri de, düşünce özgürlüğü bağlamında incelenmesi gereken bir sonuçtur. Pornografi sözcüğünü zararlı bulan katılımcıların oranı yaklaşık %65 iken, katılımcıların sözcükleri nitelendirirken düşünce özgürlüğü kapsamında değerlendirmedikleri sonucuna varılmaktadır.

- Beşinci bölümde katılımcılar; şiddeti ve nefreti teşvik eden, terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan, ulusal güvenliği tehlikeye sokan, toplumsal güvenliği tehdit edecek bilgi ve düşünceleri içeren ve bir dini ya da dini bir kişiliği aşağılayan yayınları kütüphanelerde rahatsız edici yayınlar olarak değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda önceki bölümler de dikkate alındığında, katılımcıların şiddete teşvik eden, özel hayata zarar veren, toplumsal, ulusal ve kamu güvenliğini tehlikeye atan yayınlardan rahatsız oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca katılımcıların yarısından fazlası pornografik yayınlardan rahatsız oldukları yönünde tutum sergilemişlerdir. Buna karşın katılımcılar, desteklemedikleri siyasi partilerle ilgili yayınlardan, ateizm ve komünizmle ilgili yayınlardan, mensup olunan din dışındaki dinlere ilişkin yayınlardan, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren yayınlardan, farklı cinsel kimlik ve tercihlerden rahatsız olmadıklarını da belirtmişlerdir.
- Anket uygulamasının altıncı bölümünde katılımcılara, beşinci bölümdeki önermelere benzer önermeler sunulmuş ve bu defa “kütüphanelerde sansür uygulanması gerektiğini düşündüğünüz yayınlar nelerdir” sorusu yöneltilmiştir. Beşinci sorudaki önermelere çok yakın oranlarla elde edilen bulgular sonucunda, kullanıcıların rahatsız oldukları yayınların, aynı zamanda kütüphanelerde sansürlenmesi gerektiğine yönelik tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kütüphane kullanıcıları terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan yayınların, ırkçılık ve faşizmle ilgili yayınların, ulusal güvenliği ve kamu düzenini bozan yayınların, toplumsal güvenliği tehdit edecek düşünceleri içeren yayınların ve şiddeti ve nefreti teşvik eden yayınların sansürlenmesi gerektiğine yönelik tutum sergiledikleri sonucuna varılmaktadır. Buna karşı kullanıcıların ateizm ya da komünizm ile ilgili yayınların, müstehcen içerikli edebi yayınların, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren yayınların sansürlenmemesi yönünde düşüncelere sahip oldukları

anlaşılmaktadır. Pornografik yayınların sansürlenmesine yönelik tutum sergileyen katılımcılar %40 oranlarında iken, katılımcıların %30'u cinsel farklılıklara yönelik yayınların sansürlenmesini istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %10'luk bölümü, cinsel farklılıklara ve pornografik içeriklere sahip yayınlardan rahatsız olmalarına rağmen, sansürlenmesi yönünde görüşleri daha esnek olarak ortaya çıkmıştır. Bölümde on üçüncü önerme olarak katılımcılara “hiçbir şekilde herhangi bir yayına sansür uygulanmamalıdır” önermesi sunulmuş ve katılımcıların yaklaşık %60'ı tarafından önerme reddedilmiştir. Dolayısıyla katılımcılar, sansürün bazen gerekli olduğunu ve hassas oldukları değer yargılarına göre sansür uygulamasının düşünce özgürlüğünü engelleyen bir durum olmadığı yönünde tutum sergilemişlerdir.

- Uygulamanın yedinci bölümünde kullanıcılar, kendi düşünceleri dışında kalan yayınları da okuduklarına, düşünce özgürlüğü hakkında yeterince bilinçli olduklarına, aldıkları eğitimin düşünce özgürlüğü konusunda kendilerine katkı sağladığına ve düşünce özgürlüğünü kendi mesleklerinde benimseyip koruduklarına yönelik sonuç ortaya koymuşlardır. Ayrıca kullanıcıların üçte birlik kısmının sansür uygulamalarıyla karşılaştığı ve bu kitlenin bilimsel çalışmalarını olumsuz etkilendiğine ve kullanıcıların yarısının Türkiye’de yasaklanan yayınlar hakkında bilinçli olduklarına ve bu yayınlara farklı metotlarla ulaşmaya çalıştıklarına dair sonuç ortaya çıkmaktadır.
- Sekizinci bölümde katılımcıların düşünce özgürlüğünün kütüphanenin olmazsa olmazı olduğuna yönelik tutuma sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca kütüphanelerin düşünce özgürlüğü bilincini geliştirdiklerini ve koruduklarını, düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda olumlu farkındalık yarattıklarını, dolayısıyla düşünce özgürlüğünü kütüphanelerin görev ve sorumlulukları arasında benimsedikleri yönünde tutum sergileyen kullanıcılar, kütüphaneleri demokratik bir kurum olarak nitelemişlerdir.

- Anket uygulamasının son bölümünde, katılımcıların kitap yasaklamalarının bireyin özgür iradesini kısıtladığına, sansürün toplumu olumsuz etkilediğine, kütüphane kullanıcılarının tüm yayınlara erişebilmesine, bireylerin özgür iradeleri kapsamında yayınları değerlendirmesine yönelik fikir ortaya koydukları görülmektedir. Ancak diğer önermelerde katılımcıların çoğunun, devletin kamu düzenini korumak adına yayınları yasaklamasını desteklediklerini belirtmeleri, radikal grup ve örgütlere ait yayınların yasaklanmasına katıldıklarını ve mahkemelerin zararlı yayın tespiti yapmasının doğru olacağı yönünde tutum sergilemeleri, kullanıcıların düşünce özgürlüğünü desteklediklerini ancak, hassas konularda sansürü destekledikleri yönünde sonuç ortaya koymaktadır. Nitekim sansürün bireyin özgür iradesini kısıtladığını ve düşünce özgürlüğünün anayasal bir hak olduğunu düşünen katılımcılar, aynı zamanda ulusal, toplumsal, kamusal güvenlik söz konusu olduğunda aynı tutumu sergilemişlerdir.

Yukarıda ortaya çıkarılan sonuçlar dikkate alındığında, İÜMK kullanıcılarının düşünce özgürlüğüne yönelik bilinç düzeylerinin yüksek olduğu, çeşitli konularda bireysel ve toplumsal değer yargılarına göre düşünce özgürlüğünün sınırlarının olması gerektiği yönünde tutum sergiledikleri anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın ana hipotezi kabul edilmiştir.

Yapılan anket uygulaması sonucunda önermelere yönelik elde edilen frekans dağılımları yukarıda betimsel olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda katılımcıların içerikleri açısından bireysel ve toplumsal değer yargılarına göre bazı yayınları, zararlı yayın olarak gördükleri ve bu yayınların sansürlenmelerinin düşünce özgürlüğünü engelleyen bir durum olarak değerlendirmedikleri anlaşılmıştır. Buna ek olarak, daha önceden tasarlanan ve üç boyut ölçtüğü tespit edilen “düşünce özgürlüğü”, “sansür” ve “zararlı yayınlar” olarak adlandırılan boyutların bileşenlerine yönelik, veriler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarabilmek adına değişkenler bağlamında ANOVA ve t testleri uygulanmıştır. Bu bağlamda daha önce alt problemler

bağlamında ortaya çıkan alt hipotezler de test edilmiş ve aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.

- İÜMK kullanıcıların düşünce özgürlüğü boyutu tutumlarında cinsiyet, yaş ve öğrenim durumu değişkenlerine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiş ve bu doğrultuda oluşturulan yokluk hipotezleri kabul edilmiştir.
- İÜMK kullanıcıların sansür boyutu tutumlarında, cinsiyet, yaş ve öğrenim durumu değişkenlerine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiş ve bu doğrultuda oluşturulan yokluk hipotezleri kabul edilmiştir.
- İÜMK kullanıcıların zararlı yayınlar boyutu tutumlarında, cinsiyet, yaş ve öğrenim durumu değişkenlerine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiş ve bu doğrultuda oluşturulan yokluk hipotezleri kabul edilmiştir.

Yapılan araştırma kapsamında elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine yönelik, normal dağılım testi uygulanmasına gereksinim duyulmuştur. Bu bağlamda yukarda analiz edilen üç boyutun ve alt hipotezleri oluşturan ölçek bileşenlerine yönelik Shapiro Wilk testi uygulanmıştır. Yapılan test sonucunda Sig. değerlerinin istatistiksel olarak anlamsız, yani 0.05 değerinden büyük olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan söz konusu verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşılmış ve hipotezlerin uygulanabilir olduğu belirlenmiştir.

Yapılan araştırma doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar, İÜMK kullanıcılarının düşünce özgürlüğü hakkında bilinçli olmalarına rağmen, objektif olmayan, yoruma bağlı nedenlerden dolayı düşünce özgürlüğünün kısıtlanması gerektiğine yönelik tutum sergilediklerini gözler önüne sermiştir. Bu bağlamda düşünce özgürlüğünün birey ve toplum yararına korunabilmesi ve geliştirilebilmesi açısından hem kullanıcılarının hem de kütüphane görevlilerinin düşünce özgürlüğünü benimsemeleri gerekmektedir. Bilimin hiçbir engelle karşılaşmadan üretilebilmesine ve paylaşılmasına olanak sağlayacak dersler, yükseköğretim müfredatlarında yerini almalıdır. Nitekim şiddeti özendiren, özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren,

çocukları istismar eden, küfür-hakaret-iftira gibi içerikleri barındıran, kamu düzenini bozan ya da art niyet içeren düşünceler dışında kalan yayınların düşünce özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine yönelik ilkeler bireylere benimsetilmelidir.

Düşünce özgürlüğünün kütüphanelerde korunması ve geliştirilmesi bağlamında kütüphanecilere ve kütüphane yöneticilerine de büyük iş düşmektedir. Koleksiyon geliştirmeden, yayınların sağlanmasına; teknik hizmetlerden danışma hizmetlerine kadar kütüphane hizmetleri objektif ve tarafsız olmalıdır. Bu bakımdan kütüphane görevlilerine, kütüphanenin demokratik bir toplumsal kurum olduğuna yönelik hizmet içi eğitimler ve seminerler verilmeli, kütüphane hizmetlerinin kişisel düşünce ya da ideolojilerden bağımsız olarak verilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması ve sansür uygulamalarının ortaya çıkmasını gerektiren, uluslararası hukuk normlarında ve neredeyse evrenselleşmiş olan objektif nedenler dışında kalan sansür uygulamalarına; gerek bireysel olarak gerekse mesleki dernekler ve sivil toplum kuruluşlarınca tepki göstermek, bu uygulamalara karşı ilke edinmek kütüphane ve düşünce özgürlüğü ilişkisi açısından son derece önemlidir. Nitekim bilginin saklanması, korunması, organize edilmesi ve talep edilen bilgiyi kullanıcıya doğru ve eksiksiz bir biçimde sunma amacına sahip kütüphane kurumu; bilginin aktarılması ve yeni bilgilerin ortaya çıkması anlamında köprü görevi görmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde bir yayının yanlış-doğru ya da zararlı-faydalı olarak değerlendirilmesi kullanıcının özgür iradesine bırakılmalıdır. Kaldı ki zararlı olduğu düşünülen bir yayına erişim sağlanmadığı sürece söz konusu yayının zararlı olduğunu anlatan bir yayının da üretilmesi güçtür. Zararlı bir kitaba verilebilecek en iyi cevap yararlı bir kitap üretmek olacaktır.

KAYNAKÇA

- “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” (Çevrimiçi)
<https://tihv.org.tr/avrupa-insan-haklari-sozlesmesi/>, 10 Ocak 2019.
- “Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu”, No: 2527, [R.G.], S. 2741, tar. 02.07.1934, s.4076 (Çevrimiçi)
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2741.pdf>, 16 Nisan 2019.
- “Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği”, [R.G.], S. 28170, tar. 11.01.2012, (Çevrimiçi) <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/5,halkkutuphaneleriyonetmeligi-11-01-2012-resmi-gazetepdf.pdf?0>, 17 Nisan 2019.
- “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, (Çevrimiçi)
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf, 12 Temmuz 2019.
- ALA: “Code of Ethics”, 2008, (Çevrimiçi)
<http://www.ala.org/united/sites/ala.org.united/files/content/trustees/orgtools/policies/ALA-code-of-ethics.pdf>, 15 Nisan 2019.
- ALA: “The Library Mission”, 2010, (Çevrimiçi) <http://www.ala.org/tools/challengesupport/selectionpolicytoolkit/mission>, 12 Mart 2019.
- ALA: “Intellectual Freedom and Censorship Q & A.”, 2011, (Çevrimiçi)
<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/censorship/faq> 15 Nisan 2019.
- ALA: **Intellectual Freedom Manual**, Ed. Trina Magi, Martin. Garnar, Chicago, American Library Association, 2015.
- ALA: “The Freedom to Read Statement”, 2017, (Çevrimiçi)
<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/freedomreadstatement>, 10 Nisan 2019.

- ALA: “Library Bill of Rights”, 2019, (Çevrimiçi)
<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill>, 08 Nisan 2019.
- Alaca, Erdiñç,
Yılmaz, Bülent: “Halk Kütüphaneciliğinde Sansür ve Düşünce Özgürlüğü Konusunda Kullanıcı Algısı Üzerine Bir Araştırma”, 2015, (Çevrimiçi)
<http://acikerisim.ybu.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/352> s. 1-30.
- Alpay, Meral: **Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1973.
- Aliefendioğlu, Yılmaz: “Düşünsel Özgürlük”, **İnsan Hakları Yıllığı, Dr. Muzaffer Sencer’e Armağan**, C.17-18, 1995-1996, s.11-31.
- Atılğan, Doğan: “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Bilgi Hizmetleri”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.XVI, No:2, 2002, s.155–162.
- Aydın, Kenan: “Müşterilerin Perakendeci Markalara Karşı Tutumlarının Ölçülmesine İlişkin Bir Çalışma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.VIII, No:2, 2003, s.125–146.
- Baron, Robert A.,
Byrne, Donn R.: **Social Psychology: Understanding Human Interaction**, Boston, Allyn & Bacon, 1977.
- Baysal, A. Can,
Tekarslan, Erdal: **Davranış Bilimleri I-II**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, 1987.
- Bayzan, Şahin: “Türkiye ve Dünyada İnternet Yasakları ve Sansür Kavramı ile Zararlı İçeriğe Karşı Yaptırım ve Uygulamalara Genel Bir Bakış”, **Akademik Bilişim 09 - XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri**, Ed. Mustafa Akgül, Ethem Derman, Ufuk Çağlayan, Attila Özgüt, Şanlıurfa, Harran Üniversitesi, 2009, s.383–388.
- Besimoğlu, Can,
Korkut, Şelale: “Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Öğrencilerinin Düşünce Özgürlüğü Konusundaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.XXV, No:2, 2011, s.205–237.

- Bezirci, Pervin,
Dernek, Ahmet: “Derleme Kütüphaneleri ve Kataloqlama: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Örneği”, **Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Bilgiye Erişim/Kataloqlama Sorunları Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Yay. Haz. Elsa Bitri, Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Hiperlink Yayınları, 2018, s.79-112.
- Bozkurt, Enver,
Dost, Süleyman: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü ve Türkiye”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.VII, No:1,2002, s.47–74.
- Byrne, Alex: “Promoting Intellectual Freedom Globally Through Libraries: The Role of Ifla”, **Libri**, Vol.L, 2000, pp.57–65.
- Can, Abdullah: **SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi**, Ankara, Pegem Akademi, 2018.
- Canata, Fatih: “5651 Sayılı Kanun Kapsamında İnternet Düzenlemeleri ve Düşünce-İfade Özgürlüğü Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.XXX, No:2, 2016, s.185–205.
- Canata, Fatih: “Düşünce Özgürlüğü ve İnternet Sansürü: İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 4 . Sınıf Öğrencileri Üzerine Betimsel Bir Araştırma”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.XXX, No:4, 2016a, s. 619–639.
- Cengiz, Emine: “Halk Kütüphanelerinde Derme Geliştirme Politikaları: Türkiye’de Halk Kütüphaneleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 2017.
- Christ, John M.: **Toward a Philosophy of Educational Librarianship**, Littleton, Libraries Unlimited, 1972.
- Cooper, Jessica L.: “Intellectual Freedom and Censorship in The Library”, **Community and Junior College Libraries**, Vol.XVI, No:4, 2010, pp. 218–224.
- Cüceloğlu, Doğan: **İnsan ve Davranışı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2018.
- Çakın, İrfan: “Üniversite-Kütüphane İlişkisi”, **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, C.32, No:2, 1983, s.61–64.

- Çakın, İrfan: “Kütüphanenin Toplumsal Konumu ve İşlevleri”, **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, C.35, No:1, 1986, s.8-16.
- Çakmak, Tolga,
Yılmaz, Bülent: “Türkiye’de Kültürel Bellek Kurumlarındaki Dijitalleştirme Çalışmalarının Düşünce Özgürlüğü Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Bilgi Dünyası**, C.XIII, No:2, 2012, s.418–436.
- Çelik, Ahmet,
Tonta, Yaşar: “Bilgi Edinme Özgürlüğü ve Bilgi Hizmetleri”, **Bilgi Edinme Özgürlüğü**, Yay. Haz. Yaşar Tonta, Ahmet Çelik, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1996, s.1-13.
- Çelik, Ahmet,
Uçak, Nazan: “Üniversite Kütüphaneleri Üzerine”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.X, No:2, 1993, s.115–121.
- Çelik, Kasım: “İhtisas Kütüphaneleri ve Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi”, **43. Kütüphane Haftası VEKAM İhtisas Kütüphaneleri Paneli: 29 Mart 2007 Bildiriler**, Yay. Haz. Esin Sultan Oğuz, Ed. Zeynep Önen, Mehtap Türkyılmaz, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, Ankara, 2008.
- Çelik, Sönmez: “Üniversite Kütüphaneleri : Amaç, Görev, İşlev, Yönetim ve Örgüt Yapısı”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, C.1, No:2, 2000, s.52–62.
- Çukadar, Sami, Gürdal, Gültekin,Çelik,
Sönmez,Kahvecioğlu,
Kerem: “Türkiye’de Üniversite Kütüphaneleri: Mevcut Durum ve Gelecek”, **Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar**, İstanbul, 2011, s.2426–2439.
- Dafiaghor, Kose Famous: “Censorship of Information and The Nigerian Society”, **International NGO Journal**, C.6, No:7, 2011, s.159-165.

- Dalkıran, Ömer,
Yılmaz, Bülent: “Ankara’daki Üniversite Kütüphanecilerinin Düşünce Özgürlüğü Konusundaki Yaklaşımları”, **1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu, Etik: Kuram ve Uygulama:**, Yay. Haz. Hasan S. Keseroğlu, Güler Demir, Elsa Bitri, Ayşenur Güneş, İstanbul, Hiperlink, 2014, s.103-135.
- Danışman, Ahmet: **Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri (Devletin Basın Karşısındaki Aktif Tutumu)**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu, 1982.
- Demir, Güler: **Dünyada ve Türkiye’de Halk Kütüphanesi Hizmetlerinde Çok Kültürlülük**, Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 2017.
- Diriarın, Hasan: “İstanbul’daki Araştırma Kütüphanelerinde Elektronik Bilgi Hizmetleri: İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2013.
- Durmuş, Beril,
Yurtkoru, E. Serra,
Çinko, Murat: **Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2018.
- Dursun, İbrahim: “Devletin Faaliyet Alanını Belirleyen Temel Özgürlükler: Negatif ve Pozitif Özgürlükler”, **Akademik İncelemeler**, C.IV, No:1, 2009, s.1–19.
- Durul, Ferzan: **AİHM’de Türkiye: İfade Özgürlüğü Davalarının Antropolojik İncelenmesi (1987-2011)**, İstanbul: Libra Kitap, 2018.
- Ekici, Selda,
Yılmaz, Bülent: “Hacettepe Üniversitesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı Öğrencilerinin Düşünce Özgürlüğüne İlişkin Tutumları”, **Bilgi Dünyası**, C.14, No:1, 2013, s.17-36.

- Emeka, Ugwulebo Jeremiah,
Atanda, Luqman Ayanlola:
“Censorship in Libraries and Information Centers: A Vital Activity for Successful Library Growth in Nigeria”, **Journal of Library & Information Science**, Vol.7, No:4, 2017, pp.603–619.
- Erdoğan, Mustafa:
“Demokratik Toplumda İfade Özgürlüğü: Özgürlükçü Bir Perspektif”, **Liberal Düşünce Dergisi**, No:24, 2001, s. 8–13.
- Erer, Nadide Güher,
Yılmaz, Bülent:
“Türkiye’de Profesyonel Çeviri Etkinliklerinde Düşünce Özgürlüğü Sorunu: Akademisyen Çevirmenlerin Yaklaşımları” **1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu, Etik: Kuram ve Uygulama:**, Yay. Haz. Hasan S. Keseroğlu, Güler Demir, Elsa Bitri, Ayşenur Güneş, İstanbul, Hiperlink, 2014, s.69–86.
- Franzoi, Stephen L.:
Social Psychology. Boston, Mc. Graw Hill, 2003.
- Gökçek, Hakan:
“Çalışanların Performans Değerlendirmesinde Tutumun Etkisi: Tutum Ölçekleri İle İlgili Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2006.
- Gözler, Kemal:
"Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri: Anayasanın 13'üncü Maddesinin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme", **Ankara Barosu Dergisi**, 4, 2001, s. 53-67.
- Gülle, Mehmet Tayfun:
“Türkiye’de Bilgi Edinme Özgürlüğüne İlişkin Sorunlar”, **Bilgi Edinme Özgürlüğü**, Yay. Haz. Yaşar Tonta, Ahmet Çelik, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1996, s.22-45.
- Gülle, Mehmet Tayfun:
“Türkiye’de Düşünce Özgürlüğü Sorunu ve Halk Kütüphanelerine Yansıması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 1997.
- Güllü, Mehmet,
Güçlü, Mehmet:
“Ortaöğretim Öğrencileri İçin Beden Eğitimi Dersi Tutum Ölçeği Geliştirilmesi”, **Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi**, C.III, No:2, 2009, s.138–151.

- Güner, Deniz: **Sansür ve İktidar: Cumhuriyet Dönemi Tehdit Algıları**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2015.
- Güvenç, Bozkurt: **İnsan ve Kültür**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1976.
- Hakyemez, Yusuf Şevki: **Militan Demokrasi Anlayışı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2000.
- Hakyemez, Yusuf Şevki: “Temel Hak ve Özgürlüklerde Objektif Sınır Kavramı ve Düşünce Özgürlüğünün Objektif Sınırları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.LVII, No:2, 2002, s.17–40.
- Hannabuss, Stuart, Allard, Mary: “Issues of Censorship”, **Library Review**, Vol.L, No:2, 2001, s.81–89.
- Henkoğlu, Türkay, Yılmaz, Bülent: “İnternet Erişim Özgürlüğünün Kısıtlanması: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **Bilgi Dünyası**, C.14, No:2, 2013, s.215–239.
- IFLA: “Bilgiye Erişim ve Kalkınma Konulu IFLA Lyon Deklarasyonu”, 2014, (Çevrimiçi) <https://www.lyondeclaration.org/content/pages/lyon-declaration-tr.pdf>, 25 Haziran 2019.
- IFLA: “Intellectual Freedom Statements By Others”, 2015, (Çevrimiçi) <https://www.ifla.org/publications/intellectual-freedom-statements-by-others>, 12 Mart 2019.
- IFLA: “Principles of Freedom of Expression and Good Librarians”, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.ifla.org/faife/mission>, 10 Mart 2019.
- IFLA/FAIFE: “Kütüphaneler ve Düşünce Özgürlüğü Konulu IFLA Bildirisi”, 1999, (Çevrimiçi) https://www.ifla.org/files/assets/faife/statements/iflastat_tr.pdf, 17 Aralık 2018.
- IFLA/UNESCO: “IFLA/UNESCO Public Library Manifesto”, 1994, (Çevrimiçi) <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>, 22 Şubat 2019.

- IFLA/UNESCO: “Halk Kütüphanesi Hizmeti: Gelişim İçin IFLA/UNESCO İlkeleri. Çev. Bülent Yılmaz, İstanbul, TKD İstanbul Şubesi, 2004, (Çevrimiçi) <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~byilmaz/byilmaz/iflaunescobildiri.pdf>, 20 Nisan 2019.
- İlal, Ersan: “Freedom of Expression in the United States of America: Freedom of Expression, first Amendment and Mass Media”, **Annales de la Faculte de Droit D’İstanbul**, C.23, No: 39, 1975-1976.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem: **İnsan ve İnsanlar, Sosyal Psikolojiye Giriş**, İstanbul, Evrim Yayınları, 1988.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, Cemalcılar, Zeynep: **Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş**. İstanbul, Evrim Yayınevi, 2014.
- Karaca, Emin: **Vaaay Kitabın Başına Gelenler**, İstanbul, Belge Yayınları, 2012.
- Karagöz, Yıldız: “Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, C.26, Aralık, 2002, s.267–295.
- Katz, Daniel: “The Functional Approach to the Study of Attitude”, **Readings in Attitude Theory and Measurement**, Ed. Martin Fishbein, New York, John Wiley&Sons. Inc., 1967.
- Kavra, Erol: “Montesquieu ve de Tocqueville’e Göre Demokrasi ve Temel Güvenceleri”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.22, No:3, 1989, s.75-83.
- Kenanoğlu, M. Macit: “1982 Anayasasında Düşünce Özgürlüğü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 1993.
- Keseroğlu, Hasan S.: “Hoşgörü, Düşünce Özgürlüğü ve Kütüphaneler” **Bilgi Edinme Özgürlüğü**, Yay. Haz. Yaşar Tonta, Ahmet Çelik, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1996, s.14-21.
- Kızıllan, Zafer: “Düşünce Özgürlüğü ve Kütüphanecilik”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.2, No:4, 1988, s.159–165.
- Kızıllan, Zafer: “Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye’de Kütüphanecilik Eğitimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 1994.

- Korkmaz, Ömer: “Düşünce Özgürlüğü ve Sınırları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2004.
- Korkut, Levent: “Temel Hak ve Özgürlüklerin Bir Sınırlama Nedeni Olarak Kamu Yararı Kavramı”, **Liberal Düşünce**, C.XI, No:44, 2006, s.77–98.
- Kranich, Nancy: **Libraries Democracy: The Cornerstones of Liberty**, Ed. Nancy Kranich, Chicago: ALA, 2001.
- Kuzu, Burhan: “Düşünceyi Açıklama Hürriyeti ve Ülkenin Bölünmez Bütünlüğü (TMK md.8)”, **21. Asra Girerken Çağdaşlaşma, Demokrasi ve İnsan Hakları**, İstanbul, Aydınlar Ocağı Yayını, 1996, s.27-124.
- Lerner, Fred: **Kütüphanelerin Hikayesi: Yazının İcadından Bilgisayar Çağına**, Çev. Dilek Çenkciler, İstanbul, Bileşim Yayınevi, 2007.
- Odabaş, Hüseyin, Polat, Coşkun: “Türkiye’de Üniversite Kütüphaneleri Standartları”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, No:45, 2011, s.321-346.
- Odabaşı, Yavuz, **Tüketici Davranışı**, İstanbul, MediaCat Yayıncılık, 2002.
- Gülfidan, Barış:
- Oppenheim, Charles, Smith, Victoria: “Censorship in Libraries”, **Information Services & Use**, Vol.XXIV, No:4, 2004, s.159–170.
- Ozankaya, Özen: **Toplumbilime Giriş**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977.
- Özgüven, İbrahim Ethem: **Psikolojik Testler**, Ankara, PDREM Yayınları, 1994.
- Polat, Coşkun: “Kültürel Kalkınmada Halk Kütüphanelerinin Önemi ve Bitlis’te Halk Kütüphaneleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **V. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu**, Ed. Oktay Belli, Van, Van Valiliği, 2010, s.527–536).

- Potts, D.T.: “İskenderiye’den önce: Antik Yakındoğu’da Kütüphaneler”, **İskenderiye Kütüphanesi: Antik Dünya’nın Öğrenim Merkezi, Der.** R. Macleod, Çev. E. Böke, Ankara, Dost, 2006, s.35-52.
- Sağlamtunç, Tülin: “Kütüphanecilik Açısından Düşünce Özgürlüğü ve Sansür”, **Çağdaş Kütüphanecilik ve Düşünce Özgürlüğü Üzerine**, İstanbul, Yapı Tasarım Üretim, 1994, s.176-182.
- San, Aysel: “Sansür ve Kütüphaneler”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.XVIII, No:4, 1969, s.236–240.
- Schuman, Patricia Glass: “Advocating for America’s Right to Know”, **Libraries Democracy: The Cornerstones of Liberty**, Ed. Nancy Kranich, Chicago, ALA, 2001, pp. 197–202.
- Smith, M. Brewster: “Attitude Change”, **International Encyclopedia of the Social Sciences**, C.1, No:17, 1968, s.458-467.
- Soysal, Özer: “Düşünce Özgürlüğü İçin Toplumsal Bir Kaynak: Kütüphane Kurumu”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.XIII, No:2, 1999, s.145–148.
- Sunay, Reyhan: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Korunması”, **Selçuk Üniversitesi hukuk Fakültesi Dergisi Yayınları**, Milenyum Armağanı, C.8, No:1-2, 2000, s.527-544.
- Tavşancıl, Ezel: **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi**, Ankara, Nobel Yayın, 2014.
- T.B.M.M.: **Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/589)**, 2013, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf>
- TDK “Türkçe Sözlük”, 2019, (Çevrimiçi) <http://sozluk.gov.tr/>, 20 Nisan 2019.

- TKD: “Düşüce Özgürlüğü Bildirgesi”, 2008, (Çevrimiçi) http://37.230.106.98/~kutuphaneciorg/wp-content/uploads/Dusunce_Ozgurlugu_Bildirgesi-724x1024.jpg, 10 Ekim 2018.
- TKD: “Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkeleri”, 2010, (Çevrimiçi) <http://kutuphaneci.org.tr/bildirgeler/mesleki-etik-ilkeleri/>, 11 Kasım 2018.
- Tolan, Barlas, İsen, Galip, **Ben ve Toplum: Sosyal Psikoloji – I**, Ankara, Teori Yayınları, 1985.
- Batmaz, Veysel: **Ben ve Toplum: Sosyal Psikoloji – I**, Ankara, Teori Yayınları, 1985.
- Toplu, Mehmet: “Kil Tabletlerden Elektronik Yayıncılığa Kütüphanecilik Felsefesinin Gelişimi ve Dönüşümü”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.IV, No:24, 2010, s.644–684.
- Touraine, Alain: **Demokrasi Nedir?**, Çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.
- United Nations: “The Universal Declaration of Human Rights” (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, 15 Ocak 2019.
- Vijayakumar, J K., Vijayakumar, Manju: “Information Freedom in a Democratic Society and The Role of Librarians in Cyber Era, 2000, (Çevrimiçi) http://eprints.rclis.org/7192/1/vijayakumarjk_02.pdf, 10 Ocak 2019.
- Yazıcıoğlu, Yahşi, Erdoğan, Samiye: **SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2004.
- Yılmaz, Bülent: “Ankara’da Halk Kütüphanesi Kullanımı: Sosyo-Ekonomik Çözümleme”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 1995.
- Yılmaz, Bülent: “Halk Kütüphaneleri-Okul Kütüphaneleri Arasında İşbirliği ve Türkiye’de Durum”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.XII, No:2, 1998, s.110–130.

Yılmaz, Bülent:

“İlkçağ Anadolu Uygarlıklarında Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı Bağlamında Kütüphane/Arşiv Kurumu”,
Türk Kütüphaneciliği, C.XXII, No:3, 2008, s.351–376.

EKLER

EK 1: Anket Uygulaması İçin İzin Yazısı

Tarih ve Sayı: 08/03/2019-50194

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

Sayı :46533124-044-
Konu :Anketler

Sayın Ahmet DERNEK

İlgi :08/03/2019 tarihli, bila sayılı yazı

İlgi yazınızla "İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) Kullanıcılarının Kitap Yasaklamalarına ve Sansüre Karşı Tutumları" başlıklı teziniz için talep etmiş olduğunuz, İÜMK kullanıcılarına yönelik elektronik anket uygulamasını yapmanız uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalı
Dr. Pervin BEZİRCİ
Daire Başkanı

Doğrulamak için:<http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BE6LEJC8J>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Serpil ÖZ EKMEKÇİBAŞI Dahili : 11040-16767

İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

34452 Beyazıt/Fatih-İstanbul

Tel : 0 (212) 455 57 83 Faks : 0 (212) 455 57 84

e-posta : kutuphane@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK 2: Anket Formu

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) Kullanıcılarının Kitap Yasaklamalarına ve Sansüre Karşı Tutumları

Sayın Kütüphane Kullanıcısı,

Bu anket formu, İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı bünyesinde yürütülmekte olan "İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) Kullanıcılarının Kitap Yasaklamalarına ve Sansüre Karşı Tutumları" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. Araştırmanın amacı, İÜMK kullanıcılarının düşünce özgürlüğüne yönelik bilinç düzeylerini ölçmek, kitap yasaklamaları ve sansüre karşı tutumlarını ortaya çıkarmaktır. Araştırmada elde edilen veriler bilimsel çalışmada kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır. Anket formuna ad ve soyadınızı yazmanız gerekmeyip, soruları okuyup size en uygun şekilde değerlendirmeniz yeterli olacaktır. İlginiz için teşekkür eder, kolaylıklar dilerim.

Ahmet DERNEK
İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi ve Belge Yönetimi
Yüksek Lisans Programı
ahmet.derneke@istanbul.edu.tr

İÜMK Kullanıcılarına Yönelik Anket Formu

DEMOGRAFİK BİLGİLER						
1	Cinsiyetiniz	Erkek ()	Kadın ()			
2	Yaşınız	18-24 ()	25-31 ()	32-38 ()	39-45 ()	46 ve Üstü ()
3	Öğrenim Durumunuz	İlk-Ortaokul Lise ()	Ön Lisans ()	Lisans ()	Yüksek Lisans ()	Doktora ()

1.	Size göre "düşünce özgürlüğü" ne anlama gelmektedir?	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.1.	Herkesin istediği düşüncüyü açıklayabilmesi.	()	()	()	()	()
1.2.	Herkesin istediği düşünceye sahip olması.	()	()	()	()	()
1.3.	Düşüncelerin ülkenin genel düzenine (devlete, kurumlara ve şahıslara) zarar vermeden açıklanması.	()	()	()	()	()
1.4.	Herkesin istediği düşünceye erişebilmesi.	()	()	()	()	()

2.	Düşünce özgürlüğünün sınırlarıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir?	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
2.1.	Herhangi bir sınır olmamalı.	()	()	()	()	()
2.2.	Ulusal güvenliği tehlikeye düşüren fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	()	()	()	()	()
2.3.	Ahlaki yapıyı bozan fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı	()	()	()	()	()
2.4.	Şiddet kullanmaya özendirilen ve tahrik eden fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	()	()	()	()	()
2.5.	Kamu düzenini bozan (rejimi tehdit eden, bölücü vb.) fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	()	()	()	()	()
2.6.	Özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren fikir ve düşünceler sınırlandırılmalı.	()	()	()	()	()

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) Kullanıcılarının Kitap Yasaklamalarına ve Sansüre Karşı Tutumları

3.	"Sansür" kavramından ne anlıyorsunuz?	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
3.1.	Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması.	()	()	()	()	()
3.2.	İfade özgürlüğünün kısıtlanması.	()	()	()	()	()
3.3.	Basılı bilgi kaynaklarının yasaklanması (kitap, dergi, gazete v.b.).	()	()	()	()	()
3.4.	İnternet kaynaklarının erişime engellenmesi.	()	()	()	()	()
3.5.	Tiyatro/Sinema gibi gösteri sanatları eserlerinin kısıtlanması/kaldırılması.	()	()	()	()	()

4.	Aşağıdaki sözcüklerden hangisi ya da hangileri size zararlı düşünceleri çağrıştırmaktadır?	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
4.1.	Hakaret, küfür, aşağılama.	()	()	()	()	()
4.2.	İrkçilik-faşizm.	()	()	()	()	()
4.3.	Şiddet.	()	()	()	()	()
4.4.	Pornografi.	()	()	()	()	()
4.5.	Ateizm.	()	()	()	()	()
4.6.	Komünizm.	()	()	()	()	()
4.7.	Din.	()	()	()	()	()

5.	Kütüphanelerde hangi tür yayınlar sizi rahatsız eder?	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
5.1.	Terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan yayınlar.	()	()	()	()	()
5.2.	Desteklemediğiniz siyasi partilerle ilgili yayınlar.	()	()	()	()	()
5.3.	Ulusal güvenliği tehlikeye sokan yayınlar.	()	()	()	()	()
5.4.	Ateizm ya da komünizmle ilgili yayınlar.	()	()	()	()	()
5.5.	Mensup olduğunuz din dışındaki dinlere ilişkin yayınlar.	()	()	()	()	()
5.6.	Şiddeti ve nefreti teşvik eden yayınlar.	()	()	()	()	()
5.7.	Cinsel yönden toplumun genel ahlaki yapısını aşan ya da farklı (homoseksüel, transseksüel, biseksüel vb.) tercihlerin savunulduğu düşünceleri içeren yayınlar.	()	()	()	()	()
5.8.	Tarafı ya da farklı düşünce içeren yayınlar.	()	()	()	()	()
5.9.	Toplumun çoğu tarafından kabul edilmeyen, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren yayınlar.	()	()	()	()	()
5.10.	Toplumsal güvenliği tehdit edecek (örneğin bomba yapımı, insana işkence tarifleri, ırkçılık v.b.) bilgi ve düşünceleri içeren yayınlar.	()	()	()	()	()
5.11.	Pornografik yayınlar.	()	()	()	()	()
5.12.	Bir dini ya da dini bir kişiliği aşağılayan yayınlar.	()	()	()	()	()

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) Kullanıcılarının Kitap Yasaklamalarına ve Sansüre Karşı Tutumları

6.	Kütüphanelerde sansür uygulanması gerektiğini düşündüğünüz yayınlar nelerdir?	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
6.1.	Terör örgütlerini öven ya da propagandalarını yapan yayınlar.	()	()	()	()	()
6.2.	İrkçılık-faşizmle ilgili yayınlar.	()	()	()	()	()
6.3.	Ulusal güvenliği tehdit eden düşüncelere sahip yayınlar.	()	()	()	()	()
6.4.	Ateizm ya da komünizmle ilgili yayınlar.	()	()	()	()	()
6.5.	Müstehcen içerikli edebi yayınlar (şiir, roman v.b.)	()	()	()	()	()
6.6.	Şiddeti ve nefreti teşvik eden yayınlar.	()	()	()	()	()
6.7.	Cinsel yönden toplumun genel ahlaki yapısını aşan ya da farklı (homoseksüel, transseksüel, biseksüel vb.) düşünceleri içeren yayınlar.	()	()	()	()	()
6.8.	Tarafı ya da amaçlı (misyonerlik faaliyetleri v.b.) düşünce içeren yayınlar.	()	()	()	()	()
6.9.	Toplumun çoğu tarafından kabul edilmeyen, azınlıkta kalan ya da aykırı düşünceler içeren yayınlar.	()	()	()	()	()
6.10.	Toplumsal güvenliği tehdit edecek (örneğin bomba yapımı, insana işkence tarifleri, ırkçılık vb.) bilgi ve düşünceleri içeren yayınlar.	()	()	()	()	()
6.11.	Pornografik yayınlar.	()	()	()	()	()
6.12.	Kamu düzenini bozan yayınlar.	()	()	()	()	()
6.13.	Hiçbir şekilde herhangi bir yayına sansür uygulanmamalıdır.	()	()	()	()	()

7.	Aşağıdaki önermeleri size en uygun şekilde değerlendiriniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
7.1.	Sadece kendi düşünceme uygun yayınları okurum.	()	()	()	()	()
7.2.	Düşünce özgürlüğünü kendi mesleğimde benimser ve korurum.	()	()	()	()	()
7.3.	Düşünce özgürlüğü hakkında yeterince bilinçli olduğumu düşünüyorum.	()	()	()	()	()
7.4.	Aldığım eğitim düşünce özgürlüğü konusunda bana katkı sağlamıştır.	()	()	()	()	()
7.5.	Türkiye’de kütüphanelerde düşünce özgürlüğü etkin değildir.	()	()	()	()	()
7.6.	Türkiye’de kütüphanelerde sansür uygulamalarıyla karşılaştım.	()	()	()	()	()
7.7.	Türkiye’de yasaklanan ve toplatılan kitaplar hakkında bilinç sahibiyim.	()	()	()	()	()
7.8.	Sansür ve kitap yasaklamaları bilimsel çalışmalarımı olumsuz etkiledi.	()	()	()	()	()
7.9.	Sansürlenene yasaklanan kitaplara farklı metotlarla ulaşmaya çalışırım.	()	()	()	()	()

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İÜMK) Kullanıcılarının Kitap Yasaklamalarına ve Sansüre Karşı Tutumları

8.	Aşağıdaki önermeleri size en uygun şekilde değerlendiriniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
8.1.	Kütüphanelerde düşünce özgürlüğü olanaksızdır, çünkü sansür bazen gerekli olabilir.	()	()	()	()	()
8.2.	Düşünce özgürlüğü kütüphane olgusunun olmazsa olmazıdır.	()	()	()	()	()
8.3.	Kütüphaneler düşünce özgürlüğünü korurlar.	()	()	()	()	()
8.4.	Kütüphaneler düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda olumlu bir farkındalık yaratır.	()	()	()	()	()
8.5.	Düşünce özgürlüğü kütüphanelerin ilgi alanlarına girmez.	()	()	()	()	()
8.6.	Kütüphaneler sansüre karşı çıkarlar.	()	()	()	()	()
8.7.	Kütüphaneler düşünce özgürlüğü bilincini geliştirirler.	()	()	()	()	()
8.8.	Kütüphaneler demokratik kurumlardır.	()	()	()	()	()
8.9.	Düşünce özgürlüğü kütüphanelerin görev ve sorumlulukları arasındadır.	()	()	()	()	()

9.	Aşağıdaki önermeleri size en uygun şekilde değerlendiriniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
9.1.	Kütüphane kullanıcılarının herhangi bir ayırım olmadan tüm yayınlara erişebilmesini desteklerim.	()	()	()	()	()
9.2.	Kitap yasaklamaları bireylerin özgür düşüncelerini kısıtlar.	()	()	()	()	()
9.3.	Sansür ve kitap yasaklamaları toplumu olumsuz etkiler.	()	()	()	()	()
9.4.	Bireylerin özgür düşünceleri kapsamında yayınları değerlendirmesi ve karar vermesini desteklerim.	()	()	()	()	()
9.5.	Devletin, kamu düzeninin bozulmaması için zararlı gördüğü yayınları yasaklamasını desteklerim.	()	()	()	()	()
9.6.	Yayınlara zararlı olup olmadığına mahkemelerin karar vermesini desteklerim.	()	()	()	()	()
9.7.	Radikal grup ve örgütlere ait yayınlara yasaklanmasını desteklerim.	()	()	()	()	()
9.8.	Siyasi, ideolojik ve dini görüşlerime karşıt düşünceler barındıran yayınlara yasaklanmasını desteklerim.	()	()	()	()	()
9.9.	Düşünce özgürlüğünün olumsuz etkilerinin olduğunu düşünüyorum.	()	()	()	()	()
9.10.	Düşünce ve ifade özgürlüğü anayasal bir haktır.	()	()	()	()	()
9.11.	Ulusal menfaatlere, özel hayata ve kişilik haklarına zarar veren yayınlara yasaklanması hükümetlerin sorumluluğudur.	()	()	()	()	()
9.12.	Sansür, bireyin özgür iradesini kısıtlar.	()	()	()	()	()